

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

**DEDE GARKIN OCAĞI
(MALATYA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mahmut GÜLEŞ

Şanlıurfa – 2018

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

DEDE GARKIN OCAĞI

(MALATYA ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mahmut GÜLEŞ

Danışman

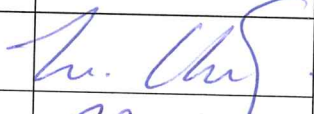

Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ

Şanlıurfa – 2018

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri. Anabilim Dalı 145230010 numaralı Mahmut GÜLEŞ'in hazırladığı “**Dede Garkın Ocağı (Malatya Örneği)**” konulu **Yüksek Lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 28../09../2018 tarihinde, saat 11’te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna **oybirliği** ile karar verilmiştir.

28/09/2018

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Metin BOZAN	Kabul	
Üye	Dr. Öğr. Üy. Kadri ÖNEMLİ	Kabul	

Bu tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

18.10.2018

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Mahmut Güleş
Öğrenci Numarası: 145230010
Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam
Bilimleri
Programı: Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe): Dede Garkın Ocağı
(Malatya Örneği)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 173 sayfalık kısmına ilişkin, 28/09/2018 tarihinde şahsım/danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı %22'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığımı ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntılarım bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

08/10/2018

Hazırlayan Öğrencinin
İmzası

M. Güleş

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 08/10/2018

Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ.....
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
(İmzası)

M. Ekinci

ÖNSÖZ

Türkiye’de inanç sistemleri araştırmaları 1980 yılından bu yana Alevilik üzerine yoğunlaşmış, konu hakkında yüzlerce kitap kaleme alınmıştır. Bu çalışmalarından sonra “Nefesten nefese” ya da “Dilden dile” denilen sözlü kültür aktarım metoduyla günümüze ulaşan Alevilik, “sır” olmaktan çıkmış, incelenebilen bir inanç sistemi haline gelmiştir. Lakin yazılan eserlerin çoğu Aleviliğin ibadet ve inanç boyutlarına yoğunlaşmış teorik eserlerdir. Konunun bir bütün olarak anlaşılabilmesi Aleviliğin kökeni, tarihi, Dedelik ve Ocak kurumunun da incelenmesine bağlıdır. Bu da “can”larla mülakat yapmak suretiyle oluşturulan alan araştırmaları sayesinde inancın özüne inilerek gerçekleştirilebilir. Aleviliğin tarihsel sürecini aydınlatmayı hedefleyen bu çalışmamız, konunun muhatabı olan insanlarla görüşölüp saha çalışması yapılarak oluşturulmuştur.

Çalışmamızda Aleviliğin itikadi ve sosyal yapısının merkezinde yer alan Dedelik kurumu ve Ocak yapılanmasından hareketle Dede Garkın Ocağı ve bu ocağın Malatya ilindeki yansımaları ele alınmıştır.

Çalışmamız giriş ile üç ana bölüm ve eklerden oluşmaktadır. Girişte Aleviliğe dair kısa bir bilgi verildikten sonra araştırmamızın metodolojik açıdan önemi, amacı ve yöntemi belirtilmiştir.

Birinci Bölüm’de Alevilikte Dedelik Kurumu, Ocak Yapılanması ve Malatya ili sınırları içerisindeki Alevi Dede Ocakları üzerinde durulmuştur.

İkinci Bölüm’de Mardin’den Malatya’ya, oradan Çorum’a kadar geniş bir coğrafyada talipleri olan Dede Garkın Ocağı’nın tarihsel oluşum süreci ve bu ocağa adını veren Dede Garkın adlı tarihi şahsiyet ele alınmıştır.

Üçüncü Bölüm ise saha çalışmasından müteşekkildir. Bu bölümde Malatya Alevilerinin ibadet, inanç esasları ve Alevilerin yöredeki demografik dağılımı hakkında bilgi verilmiştir.

Ekler kısmında ise Malatya’da gerçekleştirilen mülakat esnasında yöneltilen soruların listesi ile ilgili yerlerin fotoğrafları sunulmuştur.

Çalışmamız esnasında yardımlarını esirgemeyen tüm dernek, vakıf, kültür merkezi yöneticilerine; sorularımıza içtenlikle cevap veren, bize sofralarını ve kapılarını sonuna kadar açan Dede ve Taliplere teşekkür etmeyi borç bilirim.

Saha çalışmasında bize yardımcı olan Arguvan İlçesi Yayıklı (Çiftlik) köyü Muhtarı Selahattin Ateş'e, arkadaşlarım Mehmet Ali Aslan ve Mustafa Tankuş'a, kardeşim Bilal Güleş'e, çalışmamızın redaksiyonunu üstlenen Abdullah Koçal'a ve kıymetli eşime müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Ayrıca bu çalışmanın vücut bulmasında en büyük emeğe sahip olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Mahmut GÜLEŞ

Şanlıurfa-2018

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VII
TABLO LİSTESİ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ METODOLOJİK BİLGİLER.....	6
1. Araştırmanın Konusu.....	6
2. Araştırmanın Önemi	6
3. Araştırmanın Amacı.....	7
4. Araştırmanın Yöntemi	7
1. BÖLÜM: ALEVİLİKTE DEDELİK KURUMU VE OCAK YAPILANMASI.....	9
1.1. Alevilikte Dedelik.....	9
1.1.1. Alevilikte Dedelik Kurumu.....	9
1.1.2. Dedelerin Nitelikleri ve Vazifeleri.....	12
1.1.2.1. Dedelerin Nitelikleri.....	12
1.1.2.2. Dedelerin Vazifeleri	14
1.1.3. Alevilikte Hiyerarşi.....	16
1.2. Alevilikte Ocak Yapılanması	18
1.2.1. Alevilikte Ocak Kavramı	18
1.2.2. Ocakzadelerin Sınıflandırılması.....	22
1.2.3. Ocakların Konumunu Belirleme Kriterleri	24
2. BÖLÜM: DEDE GARKIN OCAĞI	27
2.1. Garkın Kelimesinin Anlamı.....	27
2.2. Tarihi Şahsiyet Olarak Dede Garkın.....	34
2.3. Baba Resul İsyanı	38
2.4. Dede Garkın Menkıbeleri	44
2.4.1. Geyik Derisinden Taç Menkıbesi	44
2.4.2. On Yedi Köyün Vakfedilmesi	46
2.4.3. Keramet Yarışı	47
2.4.4. Dede Garkın'ın Duvarı Yürütme Menkıbesi	50

2.4.5. Dede Garkın'ın Parmağındaki Kan Lekesi	51
2.5. Dede Garkın Ocağı ve Taliplerinin Coğrafi Dağılımı	51
2.5.1. Dede Garkın Ocağı	51
2.5.2. Dede Garkın Ocağı Talipleri.....	58
2.5.2.1. Şah İbrahim Veli Ocağı.....	58
2.5.2.2. Ali Seydi Ocağı	59
2.5.2.3. Pir Sultan Ocağı	60
2.5.2.4. Kul Himmet Ocağı	60
2.5.2.5. Ali Baba Ocağı	60
2.5.2.6. Gözükızıl Ocağı.....	60
2.5.2.7. Kazımoğulları/Musa Kazım Ocağı.....	61
2.5.2.8. Köse Süleyman Ocağı	61
2.5.2.9. Arzuman Ocağı	61
2.5.2.10. Çalapverdi Ocağı.....	62
3.BÖLÜM: MALATYA ALEVİLİĞİ	63
3.1. Malatya Alevilerinin Coğrafi Dağılımı Ve Nüfus Yapısı	63
3.1.1. Akçadağ	64
3.1.2. Arapgir	65
3.1.3. Arguvan.....	66
3.1. 4. Battalgazi (Eski Malatya)	67
3.1. 5. Darende	67
3.1.6. Doğanşehir	68
3.1.7. Doğanşol.....	69
3.1.8. Hekimhan	69
3.1.9. Kale (İzollu).....	71
3.1.10. Kuluncak	71
3.1.11. Pütürge	72
3.1.12.Yazıhan	73
3.1.13. Yeşilyurt (Çırmık).....	74
3.2. İnanç Esasları.....	75
3.2.1. Hak-Muhammed-Ali İnanıcı.....	75
3.2.2. Peygamberlere İman	76
3.2.3. Meleklerle İman	77

3.2.4. Kitaplara İman	78
3.2.5. Ahirete İman	80
3.2.6. Kaza ve Kadere İman	81
3.2.7. Ehl-i Beyt (Pençe-i Al-i Aba) Kavramı Ve Tevella-Teberra Anlayışı	82
3.3. İbadet Esasları	84
3.3.1. Gusül-Abdest	84
3.3. 2. Namaz	85
3.3.3. Oruç.....	87
3.3.4. Hac	89
3.3.5. Zekât	91
3.3.6. Kurban.....	92
3.4. Dinî Hayat	94
3.4.1. Âyini Cem Ve Semah	94
3.4.2. Alevi-Bektaşî Geleneğinde Musahiplik “Yol Kardeşliği”	109
3.4.3. Alevilikte Düşkünlük “ Halk Mahkemesi”	115
3.5. Örf-Adet	119
3.5.1. İsim Verme Töreni	119
3.5.2. Kirvelik ve Sünnet	120
3.5.3. Malatya İlindeki Kutsal Mekan, Ziyaret, Ocak ve Türbeler	121
3.5.3.1. Vayloğ Dede Türbesi	122
3.5.3.2. Şah İbrahim Veli Ocağı	122
3.5.3.3. Kutsal Balıklar (Bulaşık Yıkayan Balıklar)	123
3.5.3.4. Şah Sultan Hanım	124
3.5.3.5. Zeynal Abidin Türbesi	124
3.5.3.6. Hasan-ı Basri Türbesi	124
3.5.3.7. Sultan Yusuf Ziyareti	125
3.5.3.8. Şeyh Hasan Onar Baba	125
3.5.3.9. Gani Baba Türbesi	125
3.5.3.10. İmam Cafer Türbesi	126
3.5.3.11. Ali Seydi Türbesi	126
3.5.3.12. Kızıldeli (Seyit Ali Sultan) Türbesi	126
3.5.4. Helaller Ve Haramlar	127
3.5.5. Evlilik	129

3.5.6. Alevilikte Cenaze Merasimi.....	130
3.6. Alevi Teşkilatlanması	132
3.6.1. Malatya İlindeki Alevi Dede Ocakları ve Talipleri	132
3.6.1.1. Dede Garkın Ocağı.....	132
3.6.1.2. Şah İbrahim Veli Ocağı.....	132
3.6.1.3. Ali Seydi Ocağı	132
3.6.1.4. Seyit Ali (Kızıldeli) Ocağı	132
3.6.1.5. Ağuçan (Ağu İçen) Ocağı	133
3.6.1.6. Hacım Sultan Ocağı	134
3.6.1.7. Şeyh Hasan Onar Ocağı	134
3.6.1.8. İmam Rıza Ocağı.....	135
3.6.2. Malatya'daki Cemevleri.....	135
3.6.2.1. Arapgir /Onar Köyü Cemevi	135
3.6.2.2. Malatya Merkez Ali Kapısı Cemevi.....	136
3.6.2.3. Hekimhan Ballıkaya (Mezirme) Köyü Karadirek Cemevi	136
3.6.2.4. Örmeli Cemevi	136
3.6.2.5. Diğer Cemevleri	136
3.6.3. Malatya Alevilerinin Malatya İlindeki Vakıf, Dernek ve Kültür Merkezleri	137
3.6.3.1. Malatya Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Merkezi Vakfı	137
3.6.3.2. Malatya Cem Vakfı	137
3.6.3.3. Zeynel Abidin Türbesi Kültür Vakfı.....	137
3.6.3.4. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği	138
3.6.3.5. Ali Kapısı Eğitim Yardımlaşma, Dayanışma ve Kültür Derneği	138
3.6.3.6. Avrasya Alevîlik-Bektaşîlik Uygulama ve Araştırma Merkezi	138
SONUÇ.....	140
KAYNAKÇA	145
EKLER.....	153
1. Mülakat Soruları	153
2. Fotoğraflar	156

KISALTMALAR

- AAD** : Alevi Araştırmaları Dergisi
a.g.e : Adı geçen eser
a.g.mk : Adı geçen makale
(a.s.) : Aleyhi's selam
Bkz. : Bakınız
c. : Cilt
ev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
GÜHBAM: Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi
Hz. : Hazreti
HBVAD : Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi
AÜDTCF :Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
İÜEF :İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Matb. : Matbaası
Md. : Madde
Nşr. : Neşreden
Ö. : Ölümü
(r.a) : Radıyallahu Anhu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Ter. : Tercüme eden
TTK : Türk Tarih Kurumu
TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu
S. : Sayı
s : Sayfa
Yay. : Yayınları
yy. : Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo1: Günümüzde Kargin isimli yerleşim yerleri.....	30
Tablo 2: Oğuzların boy adları.....	31
Tablo 3: Reşidud-Din'e göre Oğuz boyları.....	32
Tablo 4:Akçadağ İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	64
Tablo 5:Arapgir İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	65
Tablo 6:Arguvan İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	66
Tablo 7: Darende İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	68
Tablo 8: Doğanşehir İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	68
Tablo 9: Hekimhan İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	70
Tablo 10: Kale İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	71
Tablo 11: Kuluncak İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	72
Tablo 12: Pütürge İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	73
Tablo 13:Yazıhan İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	73
Tablo 14:Yeşilyurt İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları.....	74

ÖZET
DEDE GARKIN OCAĞI
(MALATYA ÖRNEĞİ)

Bu çalışmada Alevilikte Dedelik ve Ocak Yapılanması, Dede Garkın adlı tarihi şahsiyetin ve ona nispet edilen “Dede Garkın Ocağı”nın Alevilikteki yeri ve önemi incelenmiştir. Ayrıca bu araştırmayla özelde Malatya’daki Dede Garkın Ocağı taliplerinin, genelde ise Malatya’daki Alevilerin ibadet ve inanç esaslarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu hedefe ulaşabilmek için de alan araştırması ile doğrudan gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmamız Dede Garkın Ocağı’nın başta Vefaî tarikatının bir kolu iken zaman içerisinde Alevi Mürşid ocağına dönüştüğünü ortaya koymuştur. Yine bu çalışma Türkiye’nin birçok yerinde bulunan Dede Garkın Ocağı taliplerinin, ağırlıklı olarak Malatya’da yaşadıklarını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Dede Ocağı, Dede Garkın, Malatya.

ABSTRACT
DEDE GARKIN OCAĞI
(MALATYA MODEL)

In this study, the structure of Ocağ and leadership (Dedelik) in Alevism have been investigated. The importance and role of Dede Garkın, who was a historical person, and Dede Garkın Ocağı in Alevism were also examined. Moreover, with this study, it is aimed to determine the members of Dede Garkın Ocağı in Malatya and specify the principles of worship and faith of Alevism in Malatya district. In order to carry out the research, field research, direct observation and interview techniques have been used.

In this study, it is found out that although Dede Garkın Ocağı was previously a subsection of “Vefai” sect, it has turned into an Alevism Ocağı Guide. Besides, it has also been determined that members of Dede Garkın Ocağı mostly live in Malatya though there are many followers across the country.

Key Words: Alevism, Religious Leadership in Alevi Societies (Dede Ocağı), Dede Garkın, Malatya.

GİRİŞ

Tarih içerisinde Alevi zümrelerini adlandırmak için onlara çeşitli isimler verilmiştir. Bu isimlerin eskisi ve en çok bilineni Kızılbaşlık'tır. Bu terimin kökeni hakkında çeşitli rivayetler¹ olsa da tercih edilen görüş, bu kavramın "XIII. yüzyılda Anadolu'daki etnik ve sosyal-dinî kaynaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan ve XVI. yüzyılda Safevîler'in propagandası ile"² gelişmiş olduğudur. Nitekim Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'in babası olan Şeyh Haydar zamanında ortaya çıkan Kızılbaş (Sürhser) tabiri, başlangıçta Sünni bir tekke olan ancak daha sonra çeşitli nedenlerle şiileşen Erdebil tekkesi müridlerini diğerlerinden ayırt etmek için Safevîlerin dini propagandaları sonucu "Safevi Taraftarlığı" anlamında dönüşüm geçirerek siyasi bir kavrama dönüşmüştür.

Osmanlı döneminde dini-sosyal başkaldırı olarak tanımlanan "Celali İsyanları" sonrası "menfi ve küçümseyici" bir anlam yüklenen bu kavram "Dinsiz asi" anlamında kullanılmıştır.³ XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı aleyhine gerçekleştirilen Şah Kulu, Nur Ali gibi isyanlar neticesinde "Kızılbaşlarla savaşmaya dair verilen fetvalar"⁴ bu kelimeye yüklenen olumsuz anlamı kuvvetlendirmiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına ve Cumhuriyet'in ilanına destek veren Kızılbaşlar da kötü intiba uyandıran bu kelimenin yerine Alevi tabirini tercih etmişlerdir.⁵

XIX. yüzyıldan itibaren Kızılbaşların isim değiştirmesiyle "Alevi" tabiri gündeme gelmiştir. Alevilik lügatte "Ali'ye mensup, Ali'ye ait" anlamına gelmekle beraber "Hz. Ali'yi seven, ona bağlı olan, onun soyundan gelen kişiler"⁶ için de kullanılan şemsiye bir kavram olmuştur. Bu kavram üç sahada kullanılmıştır. Siyasi olarak bakıldığında, Hz. Peygamber'in vefatı sonrası çıkan hilafet tartışmalarında Hz. Ali taraftarları "Şiatu Ali" biçiminde tesmiye edilmişlerdir. Tasavvuf terimi

---

¹ Mustafa Ekinci, *Anadolu Aleviliği'nin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul, Beyan Yay., 2002, s.205-206.

² Ocak, a.g.mk., s.368-369.

³ Irene Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, çev. Turan Alptekin, İstanbul, Demos Yay., 2009, s.34, 52.

⁴ Ekinci, a.g.e., s.166-174.

⁵ Mustafa Öz, *Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ensar Yay., 2012, s.34.

⁶ Ethem Ruhi Fırlalı, *Günümüz İslam Mezhepleri*, İzmir, İzmir İlahiyat Fak. Yay., 2008, s.529. Ayrıca Bkz: *Dini Kavramlar Sözlüğü*, İstanbul, DİB Yay., 2009, s.17., Ahmet Yaşar Ocak, "Alevi", DİA, C.II, s.368-369.

olarak, silsile itibariyle Hz. Ali'ye dayanan tarikatlar için de bu tabir kullanılmıştır. İnanç açısından ise Hz. Ali'yi seven ve ona bağlılık gösteren inanç grupları için “Alevi” kavramının kullanıldığı görülür.⁷ Alevilik tabiri İslam Mezhepler Tarihi'nde ise “Hz. Ali'yi en üstün sahabe olarak gören ve Hz. Muhammed (s.a.v)'den sonra O'nun Allah'ın ve Hz. Peygamberin tayini ile imamlığa gelmesi gerektiğini kabul edenler için de “Şia” ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır”⁸. Bizim burada ilgilendiğimiz Alevilik ise, Anadolu'da var olan bir inanç grubudur.

Günümüzde Alevilik ile neredeyse anlamdaş olarak kullanılan kavramlardan birisi de Bektaşilik'tir. Bektaşilik XIII. yüzyılda Kalenderilik tarikatı bünyesinde filizlenmiştir. XV. yy. Sonlarında ise Balım Sultan bu tarikatın başına geçmiş ve Anadolu'da bu tarikatı Hacı Bektaş-ı Veli gelenekleri etrafında şekillendirmiştir.⁹

Bektaşilik ile Alevilik tabirleri Hz. Ali, On İki İmam, Ehl-i Beyt sevgisi, tevella-teberra anlayışı gibi ortak noktalara sahip olduklarından birbiri yerine kullanılsalar da sosyal yapı itibariyle birbirilerinden farklıdırlar.¹⁰ Nitekim Alevilik daha çok kırsal alanda yaşayan zümreler için kullanılırken, şehir merkezinde yaşayan gruplar için Bektaşilik tabiri tercih edilmiştir.¹¹ Bunun yanı sıra Bektaşilik bir tarikat özelliği taşıdığından tarikata intisab isteğe bağlı iken, Alevilik'te “Kökten Bitme” dediğimiz soya bağlılık şartı vardır. Yani her isteyen Alevi olamaz, ama Bektaşi olabilir.¹²

Bu isimler dışında özellikle Alevileri tahkir ve Ethem Ruhi Fığlalı'nın tabiriyle “Siyasi bir yafta”¹³ olarak Rafizi ismi kullanılmıştır. “Terketmek, bırakmak, ayrılmak” anlamlarına gelen Rafizi kelimesi ilk kez dördüncü imam Zeynal Abidin'in oğlu Zeyd'in Emeviler'e isyanı esnasında ilk üç halifenin meşruluğunu kabul etmesi üzerine ondan ayrılan grubu ifade etmek için

---

⁷ Ocak, a.g.mk., s.368-369.

⁸ Ethem Ruhi Fığlalı, *Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik*, İzmir, İzmir Üniv. İlahiyat Fak. Yay., 2006, s.5.

⁹ Öz, a.g.e., s.70-71. Ayrıca Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, “Bektaşilik”, DİA, C. V, s.373.

¹⁰ Fığlalı, a.g.e., s.6-7.

¹¹ İlyas Üzüm, “Kızılbaş”, DİA, XXV., s.547.

¹² Fığlalı, a.g.e., s.7.

¹³ Fığlalı, a.g.e., s.11.

kullanılmıştır.¹⁴ Osmanlı'da ise bu tabir, siyasi anlam yüklenerek “Sünniliğin dışındaki grupları karalama”¹⁵ amacıyla kullanılmıştır. Yine ormanlık alanda yaşayıp hayatlarını ağaç işçiliğiyle idame ettirdikleri için bazı Alevi gruplarına “Tahtacı” adı verilmiştir. Tahtacıların yanı sıra daha çok Amasya'da yaşayan Alevi koluna da “sırrını faş eylemeyen” anlamında “Sıraçlar” denilmiştir.¹⁶

Günümüzde Alevilik ve onunla ilintili kavramların anlamları üzerinde bir ittifakın olduğu söylenemez. Hatta söz konusu tanımların dernek, vakıf ve kişilere göre değiştiği yadsınamaz bir gerçektir. Bahsettiğimiz belirsizlik sadece halk arasında değil, yazarlar arasında da müşahede edilmektedir. Örneğin: Ali Yaman'a göre Alevilik; “Hz. Ali'yi sevmek ve onun soyunun, yani Ehl-i Beyt'in yolundan gitmek”¹⁷ demektir. Hıdır Abdal Ocağı Dedesi Mehmet Yaman'a göre ise “Alevilik, sadece Ali'yi ve Ehl-i Beyt'i sevmeyi değil, bunun yanında belli inançların tümüne sahip olmayı ve Alevilik kurallarına uymayı da kapsamaktadır.”¹⁸ Erdal Yıldırım doktora tezinde Aleviliği tarif eden bazı yazarlar ve Alevilik tanımlarını şöyle sıralar: Niyazi Öktem: “İslam'ın bir yorumudur”. Ali Balkız: “Yaşam biçimidir”. Cemal Şener: “Hayat felsefesidir.” Erdoğan Çınar ve Faik Bulut: “Alevilik, Alev'den gelir. Alevi ise ateşe tapandır.”¹⁹

Alevi kavramının tarifindeki belirsizlik araştırma konumuz olan Malatya'daki Alevilerde de şu şekilde tespit edildi:

Pir Sultan Abdal Derneği Malatya Şubesi Başkanı Songül Tunçdemir:

Alevilik, Anadolu'da İslamiyet'ten önce yaşanan inanç ve kültürlerle birlikte sentezlenerek günümüze kadar gelen bir inanç, yol ve öğretilerdir. Her şeyden önce insanlar arasında razılık arayan bir inanç kurumudur. Kendine

---

¹⁴ Öz, a.g.e., s.448. Ayrıca Bkz. İkinci a.g.e., s.206-207; Fırlıklı, a.g.e., s.10-11.

¹⁵ Fırlıklı, a.g.e., s.11.

¹⁶ Harun Yıldız, *Amasya Yöresi Alevileri (Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri)*, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Doktora Tezi, Samsun-2003., s.13-14.

¹⁷ Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, İstanbul, Melisa Matbaası, 2007, s.20.

¹⁸ Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkân)*, İstanbul, Demos Yay., 2013, s.50.

¹⁹ Erdal Yıldırım, *Tunceli Aleviliği (Doktora Tezi)*, Erzurum, Erzurum Üniv. Sosyal Bilimler Enst., 2010, s.23.

ait ritüelleri vardır ve başlı başına bir yaşam tarzıdır. Hamurunda hem ilahiliğin hem de aklın mayası vardır.

Alevilik ne mezhep ne tarikattır. Alevilik, kendi bağlamında ve kendi özgün koşullarında bir düşünce, inanç ve yaşama yoludur.

*Alevilikte Hz. Ali Rehber, Hacı Bektaş Veli ise Pir kabul edilir. İslamiyet öncesi kültürlerle yoğrulmuştur. Anadolu'ya özgüdür. Aleviliğin inanç ve ibadet uygulamaları konusunda İslamiyet'le hiç bir bağlantısı yoktur.*²⁰

Malatya Ali Kapısı Derneği Dedesi ve Başkanı Muhsin Topalcengiz: “Alevilik, tarifi dil ile mümkün olmayan İslamiyet’in tasavvufî ve mistik bir yorumudur”²¹.

Zeynal Abidin Vakfı Dedesi Mürteza Aksüt: “Allah’ı bir, Peygamberi hak olarak kabul edip Ehl-i Beyt yolunu takip eden kişilere denir. Aleviliğin İslamiyet’ten ayrıldığı nokta velayettir.”²²

Araştırmacı-Yazar Süleyman Özerol: “Alevilik, felsefesi “insan sevgisi” üzerine dayanan yaşam biçimidir.”²³

Ali İrfan Dede: “Hakkı âdemde gören, secdeyi âdeme yaptıran, kadın-erkek eşit tutan, yetmiş iki milleti bir gören, sevgiyi Tanrı kabul eden, insan hakkını üstün sanan, adaletten eşitlikten yana olandır”.²⁴

Hasan Meşeli: “Hz. Ali ve Ehl-i Beyt’i çok seven, onun tarafını tutan ve Ali’nin yolundan gidenler demek olan Alevilik, İslam’ın tasavvufî bir yorumudur.”²⁵

---

²⁰ Songül Tunçdemir, D.1970, Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı, Üniversite Mezunu. Kişisel görüşme (22/08/2015).

²¹ Muhsin Topalcengiz, Malatya Ali Kapısı Cemevi Dedesi, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu, Kişisel Görüşme (21/08/2015).

²² Mürteza Aksüt, Zeynal Abidin Vakfı Dedesi, D.1938, Kişisel Görüşme (20/08/2015).

²³ Süleyman Özerol, D.1953, Araştırmacı-Yazar, Hekimhan- Ballıkaya’da ikamet etmektedir. Kişisel görüşme (17/08/2015).

²⁴ Ali İrfan, D.1952, Arguvan Gökçe Köyü’nde ikamet etmektedir. Kişisel Görüşme (08/26/2011).

Abdullah Bakır Dede: “Alevilik, Göktaarı inancının İslam içerisinde harmanlanmasıdır.”²⁶

Görüldüğü üzere “Aliyi seven, Ali’nin yolundan giden” anlamlarına gelen Alevilik yörede ekseriyetle “İslamiyet’in mistik yorumu” olarak tasavvufi kalıplar çerçevesinde değerlendirilse de Aleviliğin tanımında tam bir mutabakatın olduğu söylenemez. Bu tanımlar Aleviliği temsil eden vakıf ve derneklerde hatta kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Öyle ki Malatya’daki Pir Sultan Abdal Derneği, Aleviliği Kербela, Sivas-Madımak Katliamı ekseninde ezilmişlik ve haksızlık karşısında başkaldırı temelli ideolojik bir yaşam felsefesi olarak görmekteyken²⁷ Hacı Bektaş-ı Veli Derneği üyeleri Aleviliği “insan sevgisi” temelinde tanımlamaktadır.

---

²⁵ Hasan Meşeli, Malatya Hünkar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı, D.1942-Malatya, Lise Mezunu, Emekli, Kişisel Görüşme (18/08/2015).

²⁶ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini. (20/08/2015).

²⁷ Songül Tunçdemir, Kişisel görüşme (22/08/2015).

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ METODOLOJİK BİLGİLER

1. Araştırmanın Konusu

Hiyerarşik sıralamada Anadolu Aleviliğinin en üst basamağını teşkil eden Dedelik kurumu sözlü kültür yoluyla günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Nitekim Aleviliğin geniş bir coğrafyaya yayılması Dedelik ve Ocak kurumu sayesinde olmuştur. Alevilikte dinî ve sosyal yapıyı ifade eden Dedelik ve Ocak kurumu, Aleviliğin tarihi kökenlerini aydınlatma noktasında da bize ışık tutmaktadır. Araştırma konularımızın başında Alevilikte Dedelik ve Ocak Kurumu olmak üzere Moğol istilasından kaçıp Anadolu'yu yurt edinmiş Vefaî Türkmen şeyhi Dede Garkın adlı tarihî şahsiyet ve ona nispet edilen Dede Garkın Ocağı gelmektedir. Dede Garkın Ocağı taliplerinin yoğunlukta yaşadığı illerin başında Malatya gelmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada özelde Malatya'daki Dede Garkın Ocağı mensuplarının, genelde ise Malatya Alevilerinin Demografik dağılımları, İnanç, İbadet, Örf-Adet, Dini Hayat ve Teşkilatlanmaları incelenmiştir.

2. Araştırmanın Önemi

Son dönemlerde gerek yazılı ve görsel medyada, gerekse akademik alanda araştırma konusu olan Alevilik, dini yapılanmalar çerçevesinde en çok tartışılan konulardan birisidir. Nitekim Alevilik üzerine hazırlanan tezler ve konu hakkında yazılan eserlerin sayısında azımsanmayacak bir ilerleme görülmektedir. Fakat yazılan eserler incelendiğinde bunların bir kısmının yazarın şahsi kanaatleri ve mensubu olduğu inanç veya ideolojiden ötürü objektif olmayan ve hatta önyargı barındıran çalışmalar olduğu görülmüştür. Kimi eserlerin de alan araştırması gerektirirken masa başı çalışma diyebileceğimiz sadece literatür taraması metoduyla yazıldığı belirlenmiştir. Biz de bu çalışmayla Aleviliğin en önemli kurumlarından birini oluşturan Dede Ocaklarından Dede Garkın ocağının Mardin'in Derik ilçesinden Malatya'ya uzanan serüvenini alan araştırmasına dayalı metodla belirlemeye çalıştık. Yakın zamana kadar tüm Alevi Ocakları Hac-1 Bektaş-1 Veli'ye dayandırılırken, Dede Garkın'ın varlığıyla beraber Alevi Ocakları tarihinin tekrardan gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıktı. Bu yüzden Dede Garkın Ocağının tarihi seyrinin bilinmesi Alevilik ve dolayısıyla Ocak tarihi açısından oldukça önemlidir.

3. Araştırmanın Amacı

Tarih içerisinde insanlar arasındaki sosyal sınıflara bakıldığında soy bakımından Hz. Muhammed (s.a.v)'in ailesinden gelenlere gösterilen ilgi, saygı ve sevgi her zaman farklı olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti'nde Peygamber soyundan gelenlerin tespiti ve korunması için Nakibü'l-Eşraf kurumunun varlığı da bunun bir göstergesidir.

Fakat zaman zaman Hz. Peygamber'in soyundan gelme hususu kimi çevrelerce çıkar yahut siyaset amacıyla suistimal edilmiştir. Bu da "Ben de Hz. Peygamber soyundanım" diyenlere şüphe ile bakılmasına neden olmuştur. Alevilikte meşruiyetini Seyyidlik geleneği üzerine kuran Dedelik ve Ocaklık Kurumu da benzer sıkıntılardan dolayı tartışmalı bir hale gelmiştir. Bu noktada araştırmamızın temel amacı Alevilikte Dedelik ve Ocak yapılanmasındaki kriterlerden hareketle Dede Garkın Ocağının Alevi ocakları yapılanmasındaki yeri ve konumunu incelemek, Vefai-Garkını tarikatından Alevi Mürşid ocağına dönüşme serüvenini irdelemek, son olarak da Dede Garkın Ocağı'nın taliplerinin Malatya ilinde izini sürerek onların ibadet, inanç ve dini ritüellerini alan araştırması yoluyla tespit etmektir. Ardından tespit edilen ibadet ve inançlar, geleneksel Alevilikle mukayese edilerek bölgeye has özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Temelde alan araştırmasına dayanan bu çalışma literatür taraması ve görüşme kılavuzu, kaynak kişilerle mülakat ve gözlem yöntemleri izlenerek yapılmıştır.

Literatür taraması safhasında Dede Garkın ve Alevilikte Dedelik ve Ocak Kurumu konusunda pek çok materyal olduğunu gördük. Bu materyallerin tamamına yakın kısmını fişleme metoduyla taradık.

Literatür taramasından sonra alan araştırması gerektiren Dede Garkın'ın türbesinin olduğu Mardin ili Derik İlçesi Dedeköy'de ve Malatya Aleviliği bölümünde mülakatlarda sorulacak sorular tespit edildi. Öncelikle Dede Garkın Türbesi ve Coğrafi konumu doğrudan gözlemlenip tarihi verilerle karşılaştırıldıktan sonra Dedeköy sakinleriyle mülakat gerçekleştirildi. Daha sonra mülakat soruları araştırmamızın asıl evrenini oluşturan Malatya Alevilerinin kanaat önderlerine ve dinî otoritelerine soruldu. Kaynak kişilerle görüşme yapılabilmesi için önceden

kendilerinden randevu talep edildi. Kimi yerlerde bu görüşmelere sıcak bakılmazken çoğunlukla yaptığımız görüşmelerde sorduğumuz sorulara karşılık samimi ve içten cevaplar aldığımızı söyleyebiliriz. Bunun da sebebi mülakatların, gittiğimiz bölgeyi iyi tanıyan rehberler eşliğinde gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Randevu üzerine gidilen kutsal mekan ve sivil toplum kuruluşlarında bulunan Alevi vatandaşların, mülakat yapılacağı, ses kaydı alınacağı ve Ayin-i Cem'in gözleneceğinden haberdar olması gerçekleşen söyleşinin/ibadetin doğallığına tesir etmiş olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmuştur. Bu yüzden seçilen evreni temsil eden örneklem metoduyla genel bir kanıya varılmıştır.

Örneklem olarak da başta Malatya'da bulunan Zeynel Abidin Türbesi ve Vakfı, Pir Sultan Abdal Derneği, Hünkar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı, Cem Vakfı, Ali Kapısı Derneği başta olmak üzere Malatya'da bulunan Şah İbrahim Veli Ocağı, Ali Seydi Ocağı, Kızıldeli Ali Sultan Ocağı, Zeynal Abidin Ocağı (Mineyik), Avuçan Ocağı gibi Alevi Ocakları ile Alevilerce kutsaliyetine inanılan türbe, kutsal alan ve ziyaret yerleri seçilmiştir.

Gözlem kısmında ise icra edilen Ayin-i Cemler, lokma ve kurban merasimlerine iştirak edilmiş, cenaze törenlerinde bulunmak suretiyle gözlem yapılmıştır. Gözlem yapılırken de objektif hareket edilmeye çalışılmıştır. Nitekim Irene Melikoff'a katıldığı bir Ayin-i Cem'de, bir Türk dostu "Şu gördüğünüz şeye (cem) inanıyor musunuz?" diye sorduğunda kendisi "*Ben bir araştırmacıyım*" diyerek yanıt vermiş, "*Benim rolüm inanmak değil, gözlemlemek ve anlamaya çalışmaktır*"²⁸ demiştir. Biz de var olanı müşahede ettiğimiz gibi aktarmaya çalıştık.

---

²⁸ Irène Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, Çev. Turan Alptekin, İstanbul, Demos Yayınları, 2009, s.3.

1. BÖLÜM: ALEVİLİKTE DEDELİK KURUMU VE OCAK YAPILANMASI

1.1. Alevilikte Dedelik

1.1.1. Alevilikte Dedelik Kurumu

Anadolu Aleviliğinin günümüze ulaşmasında birinci derecede rol oynayan Dedelik kurumu, Aleviliğin sosyal ve teolojik yapılanmasında temel öneme sahip kurumların başında gelir. Özellikle modernleşen dünyanın hızla yaşanan sosyo-ekonomik değişimleri, kırsal hayatta Dedeliğin sorgulanmaz otoritesinin kentsel hayata geçişte sarsılmasına neden olmuşlardır. Bu nedenle zayıflasa da Dedelik kurumu halihazırda Aleviliğin hiyerarşik sıralamasında en üst basamağı teşkil eder.²⁹ Oğuzca menşeli olan “Dede” sözcüğü, “Baba, dede, ihtiyar, amca ve dayı” anlamlarına geldiği gibi “halka yol gösteren, deneyimli, tecrübeli ve bilgin” kişiler için kullanılan “ata” ve “baba” sözcükleriyle de eş anlamlıdır.³⁰ Bu sözcük, ilk kez Oğuzların menkıbevi ozanı “Dede Korku” için kullanılmıştır.³¹ Dede unvanlı bir diğer şahsiyet de çalışmamızın ana konusunu oluşturan ve asıl adı “Nu'man el Garkını” olan XIII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış bulunan Baba İlyas'ın şeyhi Dede Garkın'dır.³² Elvan Çelebi 1358'de kaleme aldığı “Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye” adlı eserinin bir beytinde:

“Dede Garkın kim cedd-i âlâdur,
Zikri onun kamudan evlâdur”.³³

diyerek Dede Garkın'ndan bahsetmektedir.

Dede sözcüğünün ıstılahi anlamını verdikten sonra bu sözcüğün toplumsal ve dinsel anlamını açıklamaya çalışacağız.

---

²⁹ Ali Yaman, *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri (22-24 Ekim 1998)*, Ankara, 1999, s.407.

³⁰ Ali Yaman, *Alevilik'te Dedelik ve Ocaklar*, İstanbul, Karacaahmet Sultan Derneği Yay., 2004, s.135.

³¹ Ali Yaman, *Kızılbaş Alevi Dedeleri*, İstanbul, Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., 1998, s.16.

³² Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, (4.baskı), İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.30.

³³ Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l- Kudsiyye fî Menâsibi'l- Ünsiyye*, Haz. İsmail E. Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak, Ankara, TTK Yay., 2014, s.33.

Sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunan dede, Kızılbaş Alevi cemaatinin dini lideridir. “Alevi dedeleri ocaklara bağlıdır. Bundan dolayı kendilerine ‘*Ocakzade*’ de denilir.”³⁴ Ocakzade dedelerin peygamber soyundan geldikleri yani Evlad-ı Resul oldukları kabul edilir ve bu nedenle kendileri “*Seyyid*” adı ile anılırlar. Seyyidlik onlara dini bir itibar kazandırır. Dedelik, soy takip eder. Bu anlamda Alevi geleneğinde dedelik kurumu meşruiyetini Ehl-i Beyt’ten alır.³⁵ “Alevi toplumunun dini lideri Dede’dir. Dede hem mürşid hem de mürebbi konumunda olup irşad ederek terbiye eder. Mürşidin nefesi Hak nefesidir. Mürşidini Hak bilmeyenin ona itaat etmeyeninin imanı yok hükmündedir. Yola girecek talip, varlığını mürşidine teslim edip ondan el alır.”³⁶

Anadolu Selçuklu Devleti’nden başlayarak Osmanlı Devleti’nin hüküm sürdüğü her yere kadar Hz. Peygamber’in soyundan gelenlerin tesbiti, korunması için oluşturulan kuruma “Sadat Nikabeti”, Kurum’un başında olan kişiye de “Nakib’ül Eşraf” denir. Nakib’ül Eşraflar tüm Seyyid ve Şerifleri³⁷ bir deftere kaydeder. O deftere de, “Şecere-i Tayyibe” denir. Seyyid ve Şerifliği tespit edilen kişilere de “*Siyadet Berati*” verilir.³⁸ Dede ailelerinde de bu durumu kanıtlamak üzere belli dergâhların ve “Nakibu’l-Eşraf”ların onaylarını taşıyan belgeler yani şecereler bulunur.

Dedelerin çoğu “Gezici”dirler. Bir başka deyişle belli zamanlarda kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaret ederek dinsel törenler düzenlerler, topluluğu bilgilendirir ve anlaşmazlıkları giderirler.³⁹

Anadolu Aleviliği’nde Ocak sistemi içerisinde bulunan Dedelik kurumunda ‘El ele, el Hakk’a’ şeklinde de ifade edilebilen, ‘Mürşit-Pir-Rehber-Talip’ şeklinde bir hiyerarşi mevcuttur. Taliplerin hizmetlerini görmek üzere Ocakzade Dedeler böyle bir hiyerarşik iç düzen oluşturmuşlardır. Burada mürşit en üst başvuru makamıdır. Rehber Pir’e, Pir ise Mürşid’e bağlıdır. Talipler Dedeler tarafından

---

³⁴ Fevzi Rençber, *Hakk Muhammed Ali Aşkı “Adıyaman Alevileri”*, İstanbul, Gece Kitaplığı Yay., 2014, s.182.

³⁵ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*, İstanbul, Otağ Matb., 1997, s.105-106.

³⁶ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, 3. Basım, İstanbul, Ötüken Yay., 2014, s.120.

³⁷ Seyyid, Hz.Hüseyin’in; Şerif ise; Hz. Hasan’ın soyundan gelenleri ifade eder.

³⁸ Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi*, İstanbul, Alev Yay., 1992, s.140-141.

³⁹ Ali Yaman, *Alevilikte Dedeler-Ocaklar*, İstanbul, Uğur Matb., 1998, s.40.

denetlenirken, Dedeler de bağılı oldukları Dedelerce kontrol altındadırlar. Bu sistem içerisinde ifade edilen “Yol cümleden uludur”, “Gönül kalsın yol kalmasın”, “Eri erden seçen kördür” deyimleri Aleviler arasında bu manada sıkça kullanılan deyimlerdir.⁴⁰ Dede Ocakları, Mürşid ve Pir Ocakları olmak üzere ikiye ayrılır. Her Pir Ocağı bir Mürşid Ocağına bağılıdır. Örneğin Dede Garkın Ocağı Mürşid Ocağı, Şah İbrahim Veli ve onun Musahibi olan Ali Seydi Ocağı ise ona bağılı Pir Ocaklarıdır. Bu durumda Pir ocakları aynı zamanda Mürşide bağılı oldukları için talip konumundadırlar. Mürşid ise yolun Talibidir.⁴¹

Malatya’da ise Dedelik konusunda şunlar ifade edildi; Yol oğlu, yol evladı anlamına gelen Dede; Pirine, Mürşidine, Rehberine bağılı, Musahiplik geleneğini yürüten, talibiyle can cana, gönül gönüle hizmet gören insan demektir.⁴²

Dedelik müessesesi Anadolu’da var olan hukuksal, oto-kontrol yapıyı oluşturur.⁴³ Alevilerde dinsel hizmetleri gören kişiye Dede denir. Dede’nin Alevilikte çok önemli görevleri vardır. Dede Alevi toplumun hem inanç önderi hem de toplumsal hayatta sorunlarını çözen, dargınları barıştıran, toplumu dini yönden irşat edip yol süren, cemi yöneten, cemde on iki hizmet görevini belirleyen kişidir. Dede Evlad-ı Resul’dür. Hz. Muhammed (s.a.s) “Herkesin nesli kendinden devam eder, benim neslim ise Fatıma’dan devam edecek ve Kevser Suresi de buna işaret ediyor.⁴⁴” demiştir. Dede olmak için bir Ocak’tan gelmek gerekir. Dedelik babadan oğula el vermeyle geçer. Buna yörede “Bel evladı” denir. Yani kişi ne kadar kendisini yetiştirirse yetiştirsin Dede olamaz. O kişiye de “Yol Evladı” denir. Büyük çocuğun Dede olması şart değildir. Kendini yetiştirme şartı vardır. Dedelik bu yola adanmışlık demektir. Dedenin 5-6 çocuğu olabilir. Kimisi ticaretle kimisi başka alanlarla meşgul olabilir. Onlara Dede denmez, Dede bu yolda hizmet verene denir. Dedenin Piri, Mürşidi, Rehberi ve Talibiyle aktif hizmet görmesi gerekir. Seyyitlik

---

⁴⁰ Ali Yaman, *Kızılbaş Alevi Dedeleri*, s.15.

⁴¹ Hüseyin Dedegarkınoğlu, *Dede Garkın Süreğinde Cem*, Ankara, Yurt Kitap Yay., 2012, s.108.

⁴² Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler Köyü sakini, Kişisel Görüşme,(20/08/2015).

⁴³ Süleyman Özerol, D.1953, Araştırmacı-Yazar, Hekimhan- Ballıkaya’da ikamet etmektedir. Kişisel görüşme(17/08/2015).

⁴⁴ Ali Göktürk, D.1945, Dede, Malatya merkezde ikamet etmektedir. Kişisel Görüşme (08/26/2011).

geleneğini sürdürüyor, ocağı takip ediyorsa o Dede'dir. Zaten Dedelik sıfatını da halk verir kendisine.

“El ele, el Hakka” sistemi gereği Dede, Talipleri yetiştirmelidir. Dede kusur işlerse o da yoldan düşer, yol düşkünü olur. Bu yolda enginlik, alçak gönüllülük gerekir. Pişmesi için en az 30-40 sene Dede'nin dizinin dibinde yetişmeli, pişmelidir.⁴⁵ Dedenin eşine “Ana” denir, Fatma Ana gibi; fakat posta oturamaz.⁴⁶ Ana da Dede'den öğrendiği bilgileri bayanlara öğretir.⁴⁷ İstisnalar olsa da Ana, Dede'nin görevlerini icra etmez.

Nitekim Dedeliğin tanımını yaparken Nejat Birdoğan “Alevilerde, Peygamber soyundan gelen ailelerin erkeklerine verilen unvandır”⁴⁸ diyerek Dedelik'te erkek olma şartını arar.

1.1.2. Dedelerin Nitelikleri ve Vazifeleri

1.1.2.1. Dedelerin Nitelikleri

Dedelerin sahip olmaları gereken sıfatlar, Alevi geleneğinin en önemli eseri olan “İmam Cafer Buyruğu”na göre şunlardır:

a. Ehl-i Beyt Soyundan Gelmiş Olmaları: Alevi geleneğine göre Dedeler, Evlad-ı Resul olmak zorundadır. Peygamber soyundan gelmeyen kimseler asla dini önderlik yapamazlar. İmam Cafer Buyruğu bu şartı net bir şekilde ifade etmektedir: “...Peygamber soyu dışında bir kişinin pirlük yapması caiz değildir. Ve de bir sofunun Muhammed-Ali soyundan başkasını pir tanınması kesinlikle söz konusu değildir.

---

⁴⁵ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler Köyü sakini, Kişisel Görüşme, (20/08/2015).

⁴⁶ Abdullah Bakır Dede bu görüşe karşı çıkararak annesinin Analık yaptığını, posta oturduğunu, hatta Maraş'ın Pazarcık ilçesindeki Taliplerini ziyaret ettiğini ifade etti.

⁴⁷ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler Köyü sakini, Kişisel Görüşme,(20/08/2015).

⁴⁸ Nejat Birdoğan, ag.e., s.147.

Aksini yapan kimselerin yediği, içtiği haramdır. Tarikatı murtad, hakikatı murtaddır. İrşadı tövbesi geçerli değildir.”⁴⁹

b. Eğitici, Terbiyeci (Mürebbi) Olmaları: Dedelerin diğer önemli bir özelliği ise eğitici-mürebbi olmalarıdır. Şeyh Safi Buyruğu’nda bu şart şöyle açıklanmaktadır: “Ve tarikat, babların ve hikmetlerin ve beyanların ve ayetlerin tamamını bilmeyince erkân dahi gayet öğrenmeyince ve bildirmeyince onların pirligi caiz olmaz. Yedikleri haramdır.”⁵⁰

c. İlmiyle Amel Etmeleri ve Mürşid-i Kâmil Olmaları: Dedelerin sahip olmaları gereken ilk şart Evlad-ı Resul olmaları olsa da bu şart tek başına yeterli değildir. Ayrıca Dedelerin ilmiyle amel etmeleri gerekir. Nitekim bu şart Buyruk’ta şöyle ifade ediliyor: “Pirin Dört kapı kırk makam, on iki erkan, on yedi kemerbest, üç farz, yedi sünneti bilmesi gerekir. Tarikata göre davranıp yol sürmesi gerekir.[...] Dört kapı kırk makam bilmeyen ve onların gereklerini yerine getirmeyen pirin pirligi geçerli olmaz.”⁵¹

d. Yol’un Erkânına Bağlılık Göstermeleri: “Pirin çerağ gibi doğru durması, fitil gibi yanması, yağ gibi erimesi, nur gibi ışık vermesi gerekir. Pir erenler meydanından dönemez. Pir şeriatın şartlarını yerine getirmeli, tarikatın içinde olmalı, marifetten ayrılmamalı ve sürekli hakikatı arar olmalıdır. İşte böyle pir gerçek pirdir.”⁵²

Yörede yaptığımız mülakatlar doğrultusunda Malatya Alevilerine göre Dede olma şartları şunlardır: 1. Evlad-ı Resul, yani Seyyid olmalı, ne kadar kendini yetiştirmiş olsa da Evlad-ı Resul değilse o Zakir olur, Rehber olur ama Dede olamaz.⁵³ 2. İnsan-ı Kâmil olmalı 3. Ahlaklı olmalı yani eline, diline, beline sahip olmalı 4. Dört kapı kırk makamı bilmeli 5. Cemi yürütebilecek donanıma sahip olmalı

---

⁴⁹ *Buyruk*, (Haz.) Fuat Bozkurt, İstanbul, Anadolu Matb., 1982, s.17.

⁵⁰ Ali Yaman, a.g.e. s.51.

⁵¹ Bozkurt, a.g.e., s.18.

⁵² Bozkurt, a.g.e., s.22.

⁵³ Serdan Kaygusuz, D.1953, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi. Arapgir-Onar köyünde ikamet etmektedir.Kişisel Görüşme. (24/07/2017)

6. Dini konuda kendini yetiştirmiş olmalı 7. Toplum tarafından sevilen kişi olmalı 8. Bilgili, eğitici ve terbiye verici olmalı 9. Önder olmalı 10. Yolun erkanlarına uymalı.⁵⁴

Ayrıca kimi bölgelerde Dede Ehl-i Beyt soyundan geldiği için masum olarak görülse de⁵⁵ Dede'nin de Talipler gibi hataları kusurları olabilir, Dede yol düşkünün konumuna düşebilir. Fakat Talip düşkün sayılırsa çektiği cezadan sonra yol'a tekrar girebilir. Ama Dede düşkün sayıldı mı artık Dedelik yapamaz.⁵⁶

1.1.2.2. Dedelerin Vazifeleri

Dedelerin temel vazifeleri şu şekilde sıralanabilir:

a. Sosyal ve Dini Olarak Topluma Önderlik Edip İrşat Hizmetlerini Görme: Dedelerin vazifelerinin başında toplumu irşat etmek, dini-ahlaki olguları topluma aktarmak gelir.⁵⁷ Dedeler toplumun hem siyasi hem de dini önderliğini yapan karizmatik şahsiyetlerdir. Dedelerin toplumda önder olmalarının en temel sebebi onların asıllarının Hz. Ali soyuna dayandığı yönündeki inançtır. Dedeler her yıl Taliplerini gezer, yoklar ve onları irşat ederler. Bu geziler sırasında kendilerine büyük saygı gösterilir. Ayrılma zamanında ise Dede'ye çıralık hakkı verilir. Çıralık verme din adamının dini hizmetleri yerine getirmesi içindir.⁵⁸

b. Dini Ayinleri ve Sünnet, Düğün, Cenaze Gibi Törenleri İdare Etmek: Dedelerin en önemli görevlerinden biri de Cem törenlerini idare etmek, kendilerinin ulaşamadıkları yerlere “dikme dede” tayin etmektir.⁵⁹ Nişan ve benzeri törenlerde “Emr-i Hak”ı yerine getirmek genellikle Dedeler tarafından icra edilip dualar da Türkçe olarak yapılır.⁶⁰

---

⁵⁴ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunu.Kişisel Görüşme (22/08/2015).

⁵⁵ Reha Çamuroğlu, *Değişen Koşullarda Alevilik*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2000, s.20.

⁵⁶ Hüseyin Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.112.

⁵⁷ Adil Ali Atalay, a.g.e. s.36.

⁵⁸ Munzur Çem, *Dersim'de Alevilik*, İstanbul, Peri Yay., 1999, s.16.

⁵⁹ Ali Yaman, a.g.e., s.59-60.

⁶⁰ Nazmi Sevgen, *Zazalar ve Kızılbaşlar Coğrafya-Tarih-Hukuk-Folklor-Teogoni*, Ankara, Kalan Yay., 1999, s.117.

c. Toplumdaki Suçluları Yargılayıp Gerekenleri Düşkün Haline Getirmek ve Dargınları Barıştırmak: Alevi toplumunda çıkan ihtilafların yargı veya adli makamlara başvurulmadan çözülmesi Dedelerin önemli bir diğer görevidir. Haklı ile haksızı birbirinden ayırt etmek ve adil bir karar vererek sorunu çözmek Dedelerin görevlerindedir. Verilen karar bağlayıcı olur, zarar veren taraf tazminat ödemeye mahkûm edilir. İşlenen suça göre ceza verilir.⁶¹

d. Hastaları İyileştirme: Sayrılarını sağaltmak, hastalara muska yazmak, nefes yoluyla tedavi Alevi Dedelerinin yapageldikleri hasta iyileştirme yöntemleridir. “Vilayetname-i Otman Baba’da Otman Baba’nın misafir olduğu Musa Beğ adındaki zatın tekkesi civarındaki hastaları yanına çağırdığı ve onları iyileştireceğini ilan ettiği hikâye olunur.”⁶² Günümüz Malatya Aleviliğinde de hastalara şifa niyetiyle gidilen Dedeler olsa da vefat etmiş Dede Türbe ve Ziyaretleri şifa merkez yerleridir. Örneğin Vayloğ Dede Türbesi ve Zeynel Abidin Türbesi sinir hastalıklarına şifa merkezi olarak görülür. Dede Ocakları belirli hastalıklara şifa merkezi şeklinde adlandırılmıştır. Arguvan ilçesindeki İsa köyü “Yel Ocağı” olarak bilinir.

Malatya’da 600 kişiye uygulanan ve Malatya’daki Alevilerin Dedelik kurumuna bakışını yansıtan anketin sonucuna göre ankete katılanların çoğunluğu, Aleviliğin yaşatılması için Dedelik kurumunu zorunlu görmektedir. Dedeliğin aynı soydan gelmesi gerektiği noktasında ‘Evet’ diyenlerin oranı, ankete katılanların yarısına eşittir. Dedelik gittikçe bozuluyor mu sorusuna ise % 57’ lik kesim Evet demiştir. % 73,2 Dedelerin eğitiminin yetersiz olduğunu, % 79,6 bu kurumun varlığının devam etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ankete göre Dedelikten beklentiler şunlardır: Çağa ayak uydurmalı, ilmi yönden kendini geliştirmeli, birleştirici ve kaynaştırıcı olmalı, yol ve erkan öğretmeli⁶³. Bu da yörede Dedelik otoritesinin modernleşme ve kentselleşme sürecinden nasibini aldığını ve bir çok işlevini yitirdiğini göstermektedir. Ayrıca Malatya’da Dedelik kurumunun dernek ve vakıflar

---

⁶¹ Munzur Çem, a.g.e., s.17.

⁶²Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, s.147.

⁶³ Şuayp Özdemir, *Malatya Örneği Düzleminde Tarihsel Süreç İçerisinde Alevi toplumunca Dini-Sosyal Otorite Olarak Kabul Gören Dedeliğe Günümüz Aleviliğinin Bakış Açısı*, HBVAD, S.47-2008, s.67.

bünyesinde Zeynal Abidin Vakfı Dedesi, Ali Kapısı Derneği Dedesi, Cem Vakfı Dedesi gibi kurumsallaştığı da müşahade edilmiştir.

1.1.3. Alevilikte Hiyerarşi

Alevi-Kızılbaş topluluklarında “yol”, “sürek”, “görgü” ve bunların gösterdiği hiyerarşi şifahi bir kültüre dayanır.⁶⁴ Alevilerde her Dede ve Talip bir ocağa bağlıdır. Ocakzade Dedeler arasında “El ele, el Hakk’a” şeklinde ifade edilebilen, “Mürşid-Pir-Rehber-Talip” biçiminde bir görev bölümü olduğunu daha önce ifade etmiştik. Ali Yaman’a göre Ocak mensubu Dedelerin böyle bir iç hiyerarşik düzen oluşturmuşlarının sebebi Taliplerin hizmetlerini karşılamak içindir.⁶⁵

Alevi inanç yapılanmasının hiyerarşik sıralaması şöyledir:

a. Mürşit: Alevi toplumu ve hiyerarşisinin temeli olan Dedelik kurumundaki en üst makam mürşitliktir. Mürşit, Pirin Piri’ne denilir. Alevi Ocakları, son tahlilde Hacı Bektaş-ı Veli’yi mürşit olarak kabul ederler.

b. Pir (Dede): Alevi-Kızılbaş toplumunda cemaatin dini önderi Dededir. Mürebbilik Dedelerin işidir. Bir Alevi’ye göre mürşidin nefesi, Hak nefesidir. Dedeler belirli Ocaklara ve Pirlere bağlıdırlar. Dedeler düzenli olarak Taliplerini ziyaret ederler. Dede olan kişinin “Evlad-ı Resul” olma şartı vardır. Dedelere “Seyyid” denilir.⁶⁶ Fakat Dede olabilmek için sadece Seyyid olmak yeterli değildir. Yolun erkanına bağlı, dört kapı kırk makamı bilen, eline beline diline sahip olan, toplumda saygı gören ve temsil ettiği Ocağın başındaki kişiye Dede denir.

Alevilikte bir de “Dikme Dede” kavramı vardır. Bunlar Pir ve Rehberin bağlı oldukları Ocaklarda uzun müddet hizmet ettikten sonra Dedeleri tarafından bilgi ve görgüleri yeterli görülerek kendilerine “Dikmelik” payesi verilen kimselerdir. Dikme Dedelik için Evlad-ı Resul olma şartı aranmaz.⁶⁷ Dikme Dede, yalnızca kendi köyünde Dedelik yapabilir. Dikme Dedelik babadan oğula geçmez.⁶⁸

⁶⁴ Fırlıklı, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*, s.253.

⁶⁵ Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.202

⁶⁶ Talip Tuğrul, *Tunceli Aleviliğinde İnanç ve İbadet (Sarı Saltık Ocağı Örneği)*, İstanbul, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek lisans tezi, 2006, s.28.

⁶⁷ Sezai Öztürk, *Tunceli’de Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Deneme*, İÜEF. Sosyoloji Bölümü Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, 1972, s.50.

⁶⁸ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, 3.baskı, Ankara, Yurt Kitap Yay., 2012., s.50.

c. Rehber (Yol-Eri): Rehber, yol göstericidir. Talibe kılavuzluk eder. Yolun kurallarını edep ve erkanını Talibe öğretendir.⁶⁹ Rehber halkla sürekli ve yoğun bir temas içerisindedir. Bir nevi gözcüdür. Gittiği yörenin sorunlarını, problemlerini tespit eder ve Dedeye bildirir.⁷⁰ Rehber, Ocak soyundan olabileceği gibi Dedenin görev verdiği yörede kendisini kabul ettirmiş ehliyetli biri de olabilir. Yani Rehberlikte Evlad-ı Resul olma şartı aranmaz.⁷¹ Rehberde de çıralıktan pay verilir. Halk arasında Rehberde “rayber” de denir.⁷²

d. Talip (Yol Evladı): Kelimenin sözlük anlamı “talep eden kişi”dir. Terim olarak “sırat-ı müstakimi talep eden kişi, yola, edebe, erkâna istekli olan” anlamlarına gelir.⁷³ Aleviler içerisinde Evlad-ı Resul olmayanların tamamına “Talip” denir.⁷⁴ Talibin görevi, evliya eteğini tutmak ve ikrar verip can-ı gönülden iman getirmektir.⁷⁵ Dedelerde olduğu gibi Talipler de soy yoluyla Ocaklara bağlıdır. Yani Talibin ailesi hangi Ocağa bağlıysa kendisi de o Ocağa bağlı olmalıdır. Talip, Alevilikte manevi hiyerarşi açısından en alt tabakadadır. “Talip yol evladıdır ve Alevilik ilkelerine göre bel evladından daha ileridir. Bu da Alevilerde “Yol”un ifade ettiği kutsallık ile bağlantılıdır. Bu “o her şeyin üstündedir” anlamına gelen “Yol cümleden uludur” deyiimiyle ifade edilmektedir.”⁷⁶

Talibin, rehberin, pirin ve mürşidin ayrı ayrı olarak hem rehberi hem piri hem de mürşidi bulunur. Bunların hepsi birbiriyle bağlantılıdır. Rehberin rehberi, talibe pir olur; pirin rehberi ise talibe mürşit olur.⁷⁷

---

⁶⁹ Hüseyin Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.114.

⁷⁰ Sezai Öztürk, a.g.e. s.50.

⁷¹ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşılık*, İstanbul, Ötüken Yay., 2014, S.121.

⁷² Munzur Çem, a.g.e. s.15.

⁷³ Esat Korkmaz, *Alevilik ve Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 2005, s.647.

⁷⁴ Ali Yaman, *Alevilikte Dedeler-Ocaklar*, Belirtilmeyen Baskı, Uğur Matb., İstanbul, 1998, s.49.

⁷⁵ Adil Ali Atalay, a.g.e. s.77.

⁷⁶ Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.207.

⁷⁷ Sezai Öztürk, a.g.e., s.49-50.

1.2. Alevilikte Ocak Yapılanması

1.2.1. Alevilikte Ocak Kavramı

Sözlükte “Isınma, pişirme gibi amaçlarla ateş yakılan yer” anlamına gelen Ocak, zamanla bir evin devamı, soy-sop anlamında da kullanılmıştır. Nitekim toplumda “Aile ocağı”, “Ocağın batsın”, “Ocağına incir ağacı dikmek” gibi deyimlerin sıkça kullanıldığını görürüz.⁷⁸

Din değiştiren hiçbir toplum eski inanç, örf ve adetlerinden bir çırpıda kurtulamaz. Dolayısıyla Alevilikteki Ocak kavramını da incelerken Eski Türklerin Gök Tanrı inancının yansımalarını da incelemek gerekir. Şöyle ki:

Türklerin eski dini Şamanizm’de, yaşayan insan ile ölmüş ataları arasında çok yakın bir münasebetin var olduğu inancı mevcuttu. Buna göre ölümlerin yiyip içen canlı varlıklar olduğu ve muhtaç insanlara yardım ettikleri düşüncesi hakimdi. İnanca göre ocak ve ateş, ataların canını temsil ederdi. Ocak ve ateş atalarla irtibata geçmenin bir vasıtası olarak telakki edilirdi. Bu sebeple ocağın tütmesi, ateşin devamlı yanması, ataların o ocakta, o yurttta, o çadırda devamlı bir şekilde bulunması anlamına gelirdi. Atalarını temsil ettiklerini düşünen Eski Türkler ocağı ve ateşi kutlu sayar, bunlara secde ederlerdi. Eski Türklerin atalarına olan bu saygısına “Atalar Kültü” denmektedir.⁷⁹ “Ocak Kültü” de Atalar Kültü’nden doğmuştur. Bu kültün Alevi geleneğine yansımaları ise, ocağın kutsal sayılması ve ona niyaz edilmesi şeklindedir.⁸⁰ Eski Türklerdeki ocağa secde olgusu, Alevilerde sağ eli ocağa sürüp dudaklara değdirme şeklindeki “niyaz”a dönüşmüştür.⁸¹

Anadolu’da “Halk Hekimliği” anlamında bir önceki nesilden “el verme” suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak bazı hastalıkları iyileştirdiklerine inanılan aileler vardır. Eski Türklerden beri devam eden ocak ile ateşin kutsal sayılması olgusu, zaman

---

⁷⁸ Haşim Şahin, “*Ocak*”, DİA, C.33, 2007, s.316-317.

⁷⁹ Mehmet Eröz, *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik-Bektaşılık*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 1992, s.67-69.

⁸⁰ Adil Ali Atalay, a.g.e. s.123, 215.

⁸¹ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., s.250.

içinde bu aileler/ocaklar için de kullanılır olmuştur.⁸² Bu Ocaklar temre, alazlama, sarılık, uçuk, nazar gibi iyileştirdikleri hasalık adlarıyla anılırlar.

Ocak kelimesine zaman içinde yüklenen anlamları belirttikten sonra asıl konumuz olan Alevilikte Ocak kavramına geçebiliriz.

“Ev, aile, sülale, yuva” anlamlarına gelen Ocak, Alevilikte inanç önderleri olarak kabul edilen Dedelerin mensup olduğu soy anlamına gelir. Alevilikte Ocak kavramı; “dinsel hizmetleri gören Dedelerin aileleri ve bu aileler çevresinde oluşan organizasyonu ifade eder”⁸³. Hamza Aksüt’e göre Dede Ocağı, bir Seyyid Dede grubu ile bu gruba bağlı olan Taliplerden oluşan sosyal bir yapıdır. Dolayısıyla Dede Ocağı, türbe, tekke, ziyaret, zaviye gibi mekanlarla karıştırılmamalıdır.⁸⁴ Bu sosyal yapı hareketli ve canlıdır. Bundan dolayı Ocağın Dedeleri ve Talipleri göç eder ve ikametgah değişikliği yaparlarsa ocağın coğrafyası da değişir. Nitekim Dede Garkın Ocağı Mardin Derik’te filizlenmiş, Babailer İsyanı sonrası Malatya’yı, hali hazırda ise Çorum’u merkez edinmiştir.⁸⁵

Alevilikte Ocak kurumu gücünü sahip olduğu manevi değerden, Ehl-i Beyt’ten alır. Temsil ettiği bu değerlere halk nezdinde kutsallık ve manevi güç atfedilir. Hatta zamanla Ocaklar hakkında efsaneleşen menkıbeler anlatılır. “Dedenin duvara binmesi, aslana binip yılanı kamçı olarak kullanması, kaynar kazana elini kaşık gibi daldırıp karıştırması” gibi motifler sıkça duyulur. Kimi Ocaklar hastalıklara şifa vesilesi, adak yeri, dilek yeri olarak görülmüştür⁸⁶. Nitekim Malatya ili Hekimhan ilçesinin Ballıkaya köyündeki Vayloğ Dede Türbesi özellikle çocuğu olmayan aileler ve ruhsal sıkıntıları olan insanlarca bir şifa kapısı olarak görülmektedir. Yine Malatya Battalgazi’deki Hasan-ı Basri Türbesi de sinir hastalıklarına çare olarak kabul edilmesi sebebiyle örnek olarak gösterilebilir.

---

⁸² Seher Erdoğan Kont, *Tarihi Gelişim Sürecinde Alevilikte Dedelik Kurumu (Tunceli ve Erzincan Örneği)*, Y. Lisans Tezi, Elazığ, Fırat Üniv., 2012, s.36.

⁸³ Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.200.

⁸⁴ Hamza Aksüt, “Dede Garkın’ın Kimliği ve Dede Garkın Ocağı” içinde *Ortaçağ Anadolu’sunda Bir Türkmen Şeyhi Dede Garkın*, Editörler: Ahmet Taşgın, Mehmet Salih Erpolat ve Sadullah Gülten, Şanlıurfa, Önsöz Yay., 2010, s.56.

⁸⁵ Hamza Aksüt, “Dede Garkın’ın Kimliği ve Dede Garkın Ocağı” içinde *Ortaçağ Anadolu’sunda Bir Türkmen Şeyhi Dede Garkın*, Editörler: Ahmet Taşgın, Mehmet Salih Erpolat ve Sadullah Gülten, Şanlıurfa, Önsöz Yay., 2010, s.66.

⁸⁶ Ali Yaman, *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Ankara, Elips Kitap Yay., 2006, s.55.

Ocak kurumu Alevi camiasında ibadet ve ayin ritüellerini tayin ve Pir- Mürşid-Talipten müteşekkil cemaati oluşturma bakımından dini; Dede-Talip ilişkisi içerisinde öğrenmeyi gerçekleştirme yönüyle eğitim; toplumsal ilişkileri belirleme ve iyi-kötü, doğru-yanlış tespiti açısından ahlaki; adalet temini, müeyyide (ceza-caydırıcılık) koyma ve cezalandırma açısından hukuki; Ocaklar arasında otorite ve hiyerarşik dağılım bakımından siyasi; iktisadi zihniyet oluşturma, dayanışma ve yardımlaşma açısından da ekonomik işleve sahiptir.⁸⁷

Alevi-Bektaşî topluluklarının cemaat yapılanması Ocak disiplinine bağlıdır. Alevi Ocakları Dede Garkın, Sarı Saltık ve Kara Donlu Can Baba gibi Alevi geleneğinin Evlad-ı Resul (Seyyid) kabul ettiği din büyüklerinin adlarını taşımaktadırlar. Ocaklar, bu zatların soylarından gelenlerce kurumsallaştırılmış ve bu soydan gelenlere “*Ocak-zade*” denilmiştir.⁸⁸

Alevilerde tüm Ocakları eşit sayma inancı mevcut olup bu durum “Eri erden seçen kördür” ilkesiyle anlatılır. Ocaklar arasında uygulama farklılıkları olabilir; bu da “Yol bir sürek binbir” tabiriyle ifade edilir.

Her ocak Evlad-ı Resul olmasına rağmen aynı yetkilerle donatılmamıştır. “En yetkili ocaklar Zeyne’l Abidin’e bağlı olanlardır” görüşü yer yer itiraz görmüştür. Bu Ocaklar kendilerini Mürşit Ocağı olarak görmektedirler. Mürşit Ocaklarının Dedeleri, kendilerini daha üstün görmekte ve diğer ocakları talipleri saymaktadırlar. Bu Ocaklar soylarını Tacü’l Arifin Ebu’l Vefa’dan itibaren Musa Kâzım’a dayandırmaktadırlar.

Bunlara Malatya’nın Mineyik köyündeki Zeynel Abidinliler Ocağı, Elazığ’ın Sün köyü ve Tunceli’nin Hozat ilçesinin Bargın köyündeki Ağuışen Ocakları örnek verilebilir.⁸⁹

Dede Ocağında Talip, Rehber, Pir ve Mürşid olmak üzere dört kapı vardır. Rehber, Pir ile Talip arasındaki ilişkiyi sağlamakla yükümlüdür. Pir, Aleviliğin en

---

⁸⁷ Hüsnüye Canbay Tatar-Taner Tatar, *Toplumsal Bir Kurum Olarak Ocaklar ve İşlevleri*, GÜHBAM Dergisi, S.69, 2014, s.70.

⁸⁸ Ali Yaman, *Kızılbaş Alevi Dedeleri*, s.38.

⁸⁹ Nejat Birdoğan, *Türkiye’de Aleviler, Bektaşîler, Nusayriler*, İSAV Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi, İstanbul, Ensâr Neşriyat, 1999, s.144-145.

önemli ibadeti sayılan Cemi yürüten kişi olup Seyyiddir. Mürşid ise Piri denetleyen, Pirlere yetki veren, Talipleri görgü ve sorgudan geçiren Seyyiddir.⁹⁰

Alevilikteki Ocak sistemine göre hangi Ocağın kimlere Pirlik edeceği, bir Talip aşiretinin Pirlерinin kimler olduğu bellidir. Taksime riayet etmek erkândır. Bir Talibin kendi atasının Pirini bırakıp başkasına tabi olması caiz görülmemiştir.⁹¹

Ocakların çıkış tarihi ile ilgili görüşleri Ali Yaman şöyle sıralar: a. Hacı Bektaş Veli zamanında ortaya çıktı b. Hacı Bektaş Veli'den önce de vardı c. Şah İsmail tarafından örgütlendi d. Anadolu'ya gelen Türkmen liderlerin ailelerince oluşturuldu⁹².

Anadolu'da Ocaklar, sadece inanca dayalı olmayıp yurt edindikleri bölgede güvenliği ve asayiş sağlama, hızlı haberleşebilmek için "Posta Tatarlığı" görevlerini üstlenmeye yönelik olarak da oluşturulmuşlardır. Posta Tatarlığı önceleri at, sonraları ise (18. yy. ortalarından sonra) posta arabalarının uğrak yerleri konumunda olup her 40 km'de bir bulunuyordu. Dede Garkın isminin birçok yerleşim yerine ad olması da bunun bir neticesidir⁹³.

Yukarıda bahsettiğimiz hizmetlere karşılık olarak Ocaklar, devlet tarafından vergiden muaf tutulmuşlardır.⁹⁴ Dede Garkın Ocağı'nın ikinci kurucusu sayılan Sultan Yusuf'un Türbesi'nin olduğu Malatya'daki Zeyve köyü yakınında bulunan Beymare köyü hakkında ki şu ifade vergiden muaf tutulmayı ispat eder:

"Mezkur Şeyh Ali, kadim üz zamandan vacip ür riaye kimesne olup eski defterlerde avarızdan ve takalifi örfiyeden muaf kayd olunı gelüp haliya dahi ahvali teftiş olundukta örf hasebiyle eyledüğü kar ve kisbiyle ayende ve revendeye hizmet eyledüğü zahir olmağın ber karar-ı sabık avarızdan ve tekalif-i örfiyeden muaf kayd olundu."⁹⁵

---

⁹⁰ Aksüt, a.g.mk., s.56.

⁹¹ Adil Ali Atalay, a.g.e., s.32.

⁹² Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.202.

⁹³ Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, *Kargın Ocaklı Boyu İle ilgili Yeni Belgeler*, HBVAD, S.21-2002.

⁹⁴ Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, a.g.mk., s.21.

⁹⁵ Refet Yinanç- Mustafa Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri*, Gazi Üniv.Yay., Ankara 1998, s.140., Arıca Bkz; Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.140.

Devletin Ocaklardan vergi almayışının ikinci örneği ise Malatya Yazıhan'a bağlı Tenci Köyü hakkında tahrir defterinde geçen şu ifadelerdir:

“Adı geçen köy, yol üzerinde olup, adı geçenler çok eskiden beri dervişler ve dervişzadeler olup yoldan gelip gidenlere kazançlarıyla hizmet sunup bu hizmetin karşılığı olarak eski defterlerde bazı vergi ve resimlerden muaf tutulduğu için yeni deftere de bu muafiyet kaydedilmiştir.”⁹⁶

1.2.2. Ocakzadelerin Sınıflandırılması

Alevilikte her Dede, Peygamber soyundan gelmesine karşın aynı yetkilere sahip değildir. Bu da her Ocağın statü bakımından eşit olmadığını gösterir.

“Ocakların bir başka Ocağa üstünlükleri vardı. Kimilerinin nefesleri güçlü olabilirdi. Buna göre saygıya ve seçkinliğe layıktır. Örneğin Ankara'da Karaşar, Çorum'da Dede Kargın, İzmir'de Narlıdere, Antalya'da Abdal Musa [...] özel önem taşırlar.”⁹⁷

Prof. Dr. Ali Yaman, Kızılbaş Alevi Ocaklarını şu şekilde sınıflandırmaktadır:

İşlevlerine göre: a. Mürşit b. Pir c. Rehber d. Düşkün Ocakları

Örgütlenme bakımından: a. Bağımsız Ocaklar b. Hacı Bektaş Çelebilerine Bağlı Ocaklar c. Dikme Dedeler

Uygulamadan Kaynaklanan Farklılıklara göre: a. Erkânlı Ocaklar b. Pençeli Ocaklar

Bağımsız Ocakların Bir Bölümünün Sonradan Çelebilere Bağlanmalarıyla Oluşmasına göre ise: a. Dönük Ocaklar b. Purut Ocaklar ⁹⁸

Türkiye'deki Alevi Ocaklarının sayısı konusunda araştırmacıların farklı listeleri vardır. Nejat Birdoğan'ın Alevi Ocak listesi şu şekildedir:

“Ağuçan Ocağı, İmam Zeynel Abidin Ocağı (Mineyik), Kara Pirbad Ocağı, Karadonlu Can Baba Ocağı, şeyh Bircan Ocağı, şeyh Çoban Ocağı,

---

⁹⁶ Hamza Aksüt, *Ali Seydi ve Kızıldeli Seyit Ali Sultan Ocağı*, HBVAD,S.31.2004.

⁹⁷ Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, a.g.mk.

⁹⁸ Ali Yaman, *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu bildirileri (22-24 Ekim 1998)*, s.415, 416.

Şeyh Samit Ocağı, Gözü Kızıl Ocağı (bir adı da Ali Seydi Ocağıdır. Trakya'da Kızıl Deli diye Bektaşilerce anılır.), Dede Kargınlılar, Şah İbrahim Ocağı, Seyyid Baba Ocağı, Sarı Saltık Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Kureyşan Ocağı, Derviş Cemal Ocağı, Celal Abbas Ocağı, Garip Musa Ocağı, Hüseyin Abdal Ocağı, Pir Sultan Ocağı, Koca Haydar Ocağı, Sarı Mecdin Ocağı, Üryan Hızır Ocağı, Seyyid Mahmut Hayrani Ocağı, Seyyid Sabur Ocağı, Hubyar Sultan Ocağı, Anşa Bacılılar Ocağı, Kamber Abdal Ocağı, Hıdır Abdal Ocağı, Seyyid Baba Ocağı, Tahtacıların Yan Yatır ve Emir Beyli Ocakları.”⁹⁹

Bu ocakların içerisinde İmam Zeynel Abidin'e bağlı olanlar kendilerine Mürşid Ocağı demektedirler. Ağuçanların ve İmam Zeynel Abidinlilerin Mürşid Ocakları olduğuna dair fikir birliği vardır. Alevi Ocakları konusunda geniş bir araştırma yapan Hamza Aksüt ise Mürşid Ocaklarını şöyle sıralamıştır: Hacı Bektaş Ocağı, Dede Garkın Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Avuçan Ocağı, Şih Ahmet Ocağı, Sultan Sahak Ocağı.¹⁰⁰ Dede Ocakları Pir ve Mürşid Ocakları şeklinde ikiye ayrılır. Bağlanılan Ocak Mürşid, bağlanan Ocak ise Pir Ocağını temsil eder. Yani aralarında bir ast-üst ilişkisi söz konusudur. Bu durumda Pir Ocağının Dedesi yani Piri, bağlı olduğu Mürşid Ocağıdır.¹⁰¹ Mesela Dede Garkın Ocağı, Mürşid Ocağıdır. Şah İbrahim Veli Ocağı ise Pir Ocağı'dır. Şah İbrahim Veli Ocağına bağlı bir Talibin Piri Şah İbrahim Veli, Mürşidi ise Dede Garkın Ocağıdır.

Ocaklar statü bakımından her ne kadar ayrılırsalar da aralarındaki geçişkenlik katı değildir. Yani eş statüdeki Ocak Dedeleri birbirlerine gittiklerinde misafir olarak saygıyla ağırlanırlar. Söz gelimi iki Mürşidden biri öbürüne Cem günlerinde konuk olmuşsa, Cemi konuk yönetir. Böylece konuk Mürşid, ev sahibi ise pir olur.¹⁰²

---

⁹⁹ Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri; Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları*, İstanbul, Alev Yay., 1992. s.181. Ayrıca benzer bir liste için Bkz: Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.223-224., Ayrıca Ocaklar için Geniş bilgi için; Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, Ankara, Yurt Yay., 2009.

¹⁰⁰ Bkz: Hamza Aksüt, a.g.e, s.5-9.

¹⁰¹ Hüseyin Dedegarkınoğlu, *Dede Garkın Süreğinde Cem*, s.108.

¹⁰² Nejat Birdoğan, *Anadolu ve balkanlarda Alevi yerleşmeleri; Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları*, s.149.

Mürşidlik, Pirlilik ve Rehberlik; dede, baba ve torunu temsil eder. Dedeler de başlangıçta baba iken torunları doğunca dedeliğe geçmek zorundadırlar.¹⁰³

1.2.3. Ocakların Konumunu Belirleme Kriterleri

Alevi Ocakları “El ele, el Hakka” anlayışı ve belli bir hiyerarşi ile birbirine bağlıdırlar. Son yıllara kadar Alevi Ocaklarının tümünün Hacı Bektaş-ı Veli’ye bağlı olduğu görüşü mevcuttu.¹⁰⁴ Hacı Bektaş’tan önce yaşamış olan Dede Garkın’ın varlığı anlaşılınca onun da bir Mürşid Ocağı kurucusu olduğu fark edildi. Böylece Ocakların çıkış tarihine dair yeni tezler ortaya kondu.

Alevi Ocaklarının konumunu belirlemek için genelde şunlar esas alınır¹⁰⁵:

a. Ocağın Dede ve Talipleri Tarafından Verilen Bilgi: Bu konuda Ocak mensuplarınca verilen bilgiler önemli olsa da ihtiyatlı yaklaşarak, komşu Ocağa, deyişlere menakıbnamelere bakmak gerekir. Zira bazen Ocak sahipleri kendi Ocaklarını övmek amacıyla yanlış bilgi verebilirler.

b. Şecereler ve Yetki Belgeleri (İcazetname, Siyadet Hücjeti): Ocak kurucularının soyu gerçekten Ehl-i Beyt’e dayanabilir. Bu da şecerelerle ispat edilir.¹⁰⁶ Şecereler daha çok Kербela ve Necef’teki dergahlardan verilen ve Dedelerin soy kütüğünü içeren yazılardır. Örneğin Dede Garkın Ocağı mensubu olan Ahmet Rıza Kargın; Dede Garkın, Kargınoğulları ve Çepniler’in soy ağacına dair icazetname, silsilename, berat ve Siyadet hücjetlerini günümüz Türkçesine çevirerek yayımlamıştır.¹⁰⁷ Fakat özellikle Hacı Bektaş Ocağı 19. yüzyıldan itibaren tüm Ocakları kendisine bağlama çabasına girdiği için bazen Talipler yani soy sürmeyen kişilere de Dedelik vermişlerdir. Bunlara “Dikme Dede” dendiğini daha önce de belirtmiştik. Ayrıca Mürşid Ocakları da kendisine bağlı Pir Ocaklarına yıllık yetki vererek köyde kimin Dedelik yapacağını belirler. Örneğin Dede Garkın Ocağı,

¹⁰³ Nejat Birdoğan, a.g.e., s.151.

¹⁰⁴ Hamza Aksüt, a.g.e., s.50.

¹⁰⁵ Ocağın Konumunu belirleme kriteri olarak Ali Yaman ise; *Soy-Keramet-Hizmet* olarak saymaktadır. Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.201.

¹⁰⁶ Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.201.

¹⁰⁷ Rahime Kışlal- Ali Yeşilyurt, *Dede Garkın Şiirler*, Mersin, Can Matb., 1999, s.119.

kendisine bağı olan Şeyh İbrahim Veli Ocağı Dedelerine yıllık olarak yetki verip hangi köyde kimin Dedelik yapacağını kararlaştırırdı.¹⁰⁸

c. Menakıbnameler ve Kerametler: Gerek menakıbnamelerde gerekse keramet yarışlarında bir hiyerarşi vardır. Keramet yarışında üstün olan Mürşid, diğerleri ise Pir Ocakları olarak kabul edilmişlerdir. Örneğin Dede Garkın'ın halifeleri arasında Ali Seydi ve Şeyh İbrahim Hacı adında erenler vardır. Menkıbede aralarında geçen bir keramet yarışı şöyle tasvir edilir:

Şeyh İbrahim Hacı sığıra, Ali Seydi yılana, Dirge Baba kurda, Baba Arslanoğlu aslana binerek Yayla Dağlarında Dede Garkın'ı karşılarlar. Dede Garkın ise bir taşa binerek onları karşılar. Erenler gökyüzüne boş su bardağını atarak havada doldurur. Dede Garkın ise havadaki boş bardağı su ile doldurur. Bunun üzerine aralarında Şeyh İbrahim Hacı'nın da bulunduğu dört eren Dede Garkın'a biat edip kurban olarak bir geyik keserler.¹⁰⁹

Burada Dede Garkın Mürşid, diğerleri ise Pir olarak kabul edilir.

d. Değişler: Her ne kadar bu konuda bize bilgi verseler de Talipler tarafından Ocağı övmek amacıyla da söylenmiş olabilir. Bu hususta ihtiyatlı olmak gerekir.

e. Coğrafi Dağılım ve Edindikleri Yurt: Ocakların edindikleri yurt, Ocaklar arasındaki Musahiplik ilişkisi bu konuda bize yardımcı olan bir diğer kriterdir. Çünkü Musahip Ocaklar genelde aynı coğrafyayı yurt edinmişlerdir. Örneğin Mürşid Dede Garkın Ocağı ile Musahip olan Ali Seydi-Şah İbrahim Ocakları ve Taliplerinin çoğunluğu aynı bölgede, Malatya yöresindedirler.

Şurası bir gerçek ki Evlad-ı Resul soyu, kimi dönemlerde itibar kazanmak, çıkar elde etmek için suistimal edilmiştir. Alevilikte de kimilerinin toplum nezdinde saygınlık kazanmak veya çıralık haktan pay almak için böyle hareket ettiği görülmüştür. Nitekim Nejat Birdoğan bunu teyid eden Hacı Kırallı adlı bir Talibin başından geçen bir olayı şöyle aktarmaktadır:

---

¹⁰⁸ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-Irak-Suriye-Bulgaristan)*, s.51.

¹⁰⁹ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-Irak-Suriye-Bulgaristan)*, s.160., Rahime Kışlal, Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.160.

“Ben Alevi eğitimi ile büyüdüm. Bu yolu çok seviyordum. Malatya Pütürge ilçesi Gündeğer köyündenim. Pirimiz İmam Rızalı’lardan, mürşidimiz ise Mineyik’ten gelir. İmam Hüseyin yolunda yanıp yakıldığı günün birinde Kerbela’ya gittim. Orada türbenin yetkililerine vardım. Onlar bendeki aşkı görünce ‘Sen bu aşkın sahibisin peygamber soyundasın. Gel sana bir seyyidlik belgesi verelim dediler...”¹¹⁰

Malatya’da yaptığımız bir mülakatta “Günümüzde birçok Alevi Dede Ocakları listesi var. Hangisi doğru olanıdır? Ya da Alevi Dede Ocaklarını belirleyen kriter nedir?” sorularını Erdoğan Ünverdi Dede şu sözlerle cevapladı:

Seyyid soyu dediğimiz 12 İmam’dan gelme. Dede hangi Ocaktan geliyorsa o Ocağın Dedesidir. Her Dedenin elinde şecere, berat vardır. Olmasa dahi hiç bir Ocak veya Dede aniden çıkıp da ‘Ben Dedeyim’ diyemez. Dolayısıyla Ocakların günümüze kadar gelmesinde Taliplerin büyük bir rolü vardır. Çünkü Ocağa meşruiyet kazandıran Taliplerdir. Tarih içerisinde gerek zaman kopukluğu ya da Talip-Pir ilişkisinin kopuk olması, gerekse Dedenin gidemediği bölgelere yetkili kıldığı ve Evlad-ı Resul olmayan rehberlerin soy sürüp zamanla Ocağını ilan etmesi gibi nedenler sahte Ocakların çıkmasına sebebiyet vermiştir.¹¹¹

---

¹¹⁰ Nejat Birdoğan, a.g.e., s.145.

¹¹¹Doğan Ünverdi, D.1957, Lise Mezunu, Malatya Zeynal Abidin Türbesi Vakfı Başkanı. Kişisel Görüşme (27/07/2015).

2. BÖLÜM: DEDE GARKIN OCAĞI

2.1. Garkın Kelimesinin Anlamı

XIII. yüzyılda yaşamış bir Türkmen mutasavvıfı olan Dede Garkın'ın ismine, ilk olarak Babaîler¹¹² (Baba Resul) olayında rastlamaktayız. Onun haricinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin *Menakıb*'ı¹¹³ ve Elvan Çelebi'nin *Menakıb'ul Kudsiyye fi Menasib'ul Ünsiyye*¹¹⁴ adlı eserinde de kendisinden söz edilmektedir.

Taradığımız sözlük ve kaynaklarda “Dede Garkın” ismindeki “*Garkın*” ya da “*Kargın*” kelimesinin şu anlamlarda kullanıldığını tespit ettik:

Kargın kelimesi “Eriyen karların oluşturduğu akarsu, karla karışık yağın yağmur, marangozlukta kullanılan bir tür büyük rende”¹¹⁵. “Tarlanın sudan çamur haline gelmesi, üstü kuru gibi görünüp altı bataklık olan yer, dereler çekildikten sonra kalan toprak ve malın çokluğundan fiyatın düşmesi” anlamlarına gelmektedir.¹¹⁶ Reşideddin ise Oğuz Destanı kitabında kelimenin anlamını “Aşı çok ve halkı doyurucu, ulu aş ve doyurucu, aşı”¹¹⁷ olarak vermektedir.

Karkın sözcüğüne yer adı olarak ilk defa Çaldıran Savaşı'ndan sonra 15-20 Mayıs 1516'da gerçekleşen “Sahra-i Dede Garkın Savaşı'nda rastlıyoruz. Söz konusu savaş Safevilerin Diyarbakır Valisi Karahan Ustaclu ile Osmanlı komutanı Bıyıklı Mehmet Paşa arasında olmuştur¹¹⁸.

---

¹¹² Baba Resul İsyanı hakkında geniş bilgi için Bkz. A.Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Ankara, Dergah Yay., 3.baskı, 2000.

¹¹³ Hamiye Duran, *Velâyetnâme-İ Hacı Bektaş-ı Veli*, Ankara, TDV Yay., 2014., s.186-193.

¹¹⁴ Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, “*Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye*”, Ankara, TTK Yay., 2014.

¹¹⁵ Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 2.Baskı, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1999, s.213.

¹¹⁶ Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, *Kargın Ocaklı Boyu İle İlgili Yeni Belgeler*, HBVD, Yıl 8, S.21, Bahar-2002, s.6.

¹¹⁷ Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı (Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili)*, 2.baskı, İstanbul, Enderun Yay., 1982, s.51. Ayrıca Bkz; Faruk Sümer, *Karkın Mad. (Oğuz Boylarından biri)*, TDV İslam Ansiklopedisi, C. XXIV, s.498.

¹¹⁸ Ahmet Taşğın, “Safevî-Osmanlı Savaşının Gerçekleştiği Sahra-yı Dede Garkın”, içinde “*Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi “Dede Garkın”* Editörler: Ahmet Taşğın, M.Salih Erpolat ve Sadullah Gülten Şanlıurfa, Önsöz Yay., 2010, s.114.

Nejat Göyünç savaş meydanını Koçhisar (Kızıltepe) yakınlarındaki “Sahra-i Dede Garkın” olarak tarif etmektedir¹¹⁹. Bu görüşü destekleyen Ebu Bekr-i Tihranî ise Akkayonlular ile Karakoyunlular arasındaki bir olayı anlatırken “...Mardin ve Dede Garkın arasında Akkoyunluyu zayıf düşürdü”¹²⁰ ibaresini kullanmıştır. Ayrıca batılı bir seyyah olan Tavernier gezi notlarında Dede Garkın köyü ile ilgili olarak şunları kaydetmiştir:

“...On bir saatlik bir yürüyüş yaparak Dadakardin barınağına ulaştık. Bunun eskiden büyük bir kasaba olduğu anlaşılıyor; ne var ki, harap olmuş ve geriye çok uzun ve çok iyi yapılmış bir taş köprü kalmış. Bu köprü sayesinde sular yükseldiği zaman çok genişleyen bir ırmak aşıyor.Yöre insanların kaya kovuklarından başka evleri de yok...”¹²¹

Gezgin, Urfa’dan Dede Garkın’a 11 saat, Koçhisar (Kızıltepe)’dan Dede Garkın’a ise 8 saatte gittiğini ifade eder¹²². Bahsi geçen yerin 1518 tarihli kayıtlarda Beriyyecik livasına bağlı 71 haneli bir köy, 1526’da ise 5 köyü kapsayan bir nahiye olduğu görülmektedir.¹²³ Nitekim köye yaptığımız ziyarette Dede Garkın Türbesi etrafındaki geniş bir alana yayılmış mezarlığın, tarihi bir merkezi mezarlık görünümünde olması köyün o dönemde merkezi bir konumda olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Tüm bu veriler konum itibarıyla Mardin-Viranşehir arasında Cırcip Çayı kenarında bulunan Mardin Derik ilçesine bağlı Dede Köyünü göstermektedir. Dedeköy’e yaptığımız ziyarette Tavernier’in bahsettiği kale ve köprüden eser kalmadığından sadece söz ettiği mağaraları gördük.¹²⁴ Yöre halkı, mağaraları yakın döneme kadar yiyeceklerin bozulmadan saklanması için kullandıklarını ifade etti.¹²⁵ Dedeköy sakini olan Abdulhalim Kösen, bize ninesinin Suriye tarafında kalan Abdulaziz dağına gittiğini, orayı yayla olarak kullandığını söyledi. Bu da gerek Seyyid Ednai’nin aşağıda verdiğimiz kasidesinin içeriğiyle, gerekse Tavernier’in gezi notlarında verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

---

¹¹⁹ Nejat Göyünç, *XVI.YY’da Mardin Sancağı*, İstanbul, İÜEF Yay., 1969, s.25-26.

¹²⁰ Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye* (Çev.Mürsel Öztürk), Ankara, TTK Yay., 2014, s.38.

¹²¹ Jean-Baptiste Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, Editör: Stefanos Yerasimos, Çev., Teoman Tunçdoğan, İstanbul, Kitap Yay., 2006, s.200.

¹²² Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı(1240)*, s.32-33.

¹²³ Göyünç, a.g.e., s.25-26.

¹²⁴ Cırcip Çayı Fotoğrafı için Ekler bölümüne bakınız.

¹²⁵ Abdulhalim Kösen, (D.1963), Dedeköy sakini, Kişisel Görüşme (08/07/2017).

Seyyid Ednaî'nin kasidesinde bahsettiği yer, Mardin ile Viranşehir arasındadır:

Gün bu kadar keramet-i zuhur eyledi

Mardin 'de idi Sultan İbrahim 'e hali malum eyledi

Sabah sağar sığını Abdulaziz dağı otlağıdır

Evliyanın türbesinden iki gün ırağudur

[...]

Musul sahralarına bir hubca seyran

Abdulaziz dağını eylemiş meskan

Mardin, Diyarbekir, Ergani elinden

*Seyit Sultan Dede Garkın görünür.*¹²⁶

Kargın ismi bir çok yerleşim yerine de verilmiştir. Bu da Karginlıların geniş bir coğrafyaya dağılmış olduklarını gösterir. Bu kadar yayılmış olmalarındaki sebepler arasında Anadolu'da posta ve haberleşme görevini yürütmeleri, Osmanlı'nın uyguladığı iskan politikası ve Dede Garkın topluluğunun sosyal bir yapıya sahip olması yer alır. Bağlı oldukları Pir ve Mürşid onlar için iskan ettikleri yerlere isim olmuş, bu sebeple Pir ve Mürşidler adına birden fazla türbe ve makam ortaya çıkmıştır.¹²⁷

---

¹²⁶ Rahime Kışlal, Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.162-163.

¹²⁷ Mustafa Dedekargınoğlu, "Açılış ve Teşekkür Konuşması", Editör: Ahmet Taşğın, Mehmet Salih Erpolat ve Sadullah Gülten, a.g.e., s.10-13.

Tablo 1: Günümüzde Kargın isimli yerleşim yerleri¹²⁸

İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI	ADI	
1	Afyon	Sandıklı	Merkez	Kargın
2	Ankara	Çubuk	Merkez	Kargın
3	Ankara	Kalecik	Çandır	Kargın
4	Ankara	Kırıkkale	Balışih	Kargın
5	Antalya	Korkuteli	Merkez	Kargın
6	Balıkesir	Bigadiç	Merkez	Kargın
7	Çorum	Alaca	Merkez	Kargın
8	Çorum	İskilip	Merkez	Kargın
9	Eskişehir	Merkez	Merkez	Kargın
10	Eskişehir	Sivrihisar	Merkez	Karkın
11	Malatya	Merkez	Yazıhan	Dede Kargın
12	Manisa	Turgutlu	Ahmetli	Kargın
13	Manisa	Demirci	Yarbasan	Kargınışıklar
14	Niğde	Aksaray	Taşpınar	Karkın
15	Sivas	Yıldızeli	Çırçır	Kargın
16	Sivas	Koyulhisar	Merkez	Karkın
17	Tokat	Merkez	Çamlıbel	Kargın,Kargıncık
18	Tokat	Turhal	Merkez	Kargın
19	Kastamonu	Tosya	Merkez	Kargın
20	Kırşehir	Kaman	Merkez	Karginkızıközü, Kargınmeşe, Kargınselimağa
21	Kırşehir	Mucur	Merkez	Karkın

¹²⁸ Köylerimiz (1981), T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara-1982, s.328; Ayrıca Bkz; Sadullah Gülten, *Tahrir Defterlerinde Garkınlar*, HBVAD, S.59., 2011; Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, *Kargın Ocaklı Boyu İle ilgili Yeni Belgeler*, HBVAD, S.21-2002.

Faruk Sümer Tahrir defterlerine göre XVI. yüzyılda Anadolu’da Karkın isminde altmış iki yerleşim yerinin mevcut olduğunu belirtir. Günümüzde ise bu sayı yirmilere düşmüştür¹²⁹. Bunun da nedeni geniş bir coğrafyaya dağılan Dede Garkınlıların farklı beyliklere bağlı olmalarından iz takibinin zorlaşması ve konar-göçer olan Kargınlıların yerleşik hayata geçmeleridir.¹³⁰

Kargınlıların da mensubu olduğu Oğuzlar yirmi dört boydan oluşmaktadır. Tarihi veriler açısından bir boy adı olarak “Karkın Boyu”nun ismi ilk olarak Reşidüddin’in eseri *Camiü't-Tevarih*’te geçmektedir. Karkınlı Oğuz Eli’nin Bozok kolundan gösterilmiş, Oğuz Han’ın oğullarından Yıldız Han’ın dört oğlundan biri sayılmıştır.¹³¹

Tablo 2: Oğuzların Boy adları¹³²

Reşidüddin diğer Oğuz boylarının yanı sıra Karkın boyunun da damgasını, ülüşünü ve ongununu belirtmiştir. Oğuz Destanı’nda her boyun bir kuşla temsil edildiğini, Karkın boyunun sembolünün de “tavşancıl” olduğu belirtilir.

¹²⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, AÜDTCF Yay., 1980, İstanbul, s.439-440, 461. Ayrıca Bkz. Sadullah Gülten, a.g.mk., Sadullah Gülten “Tahrir Defterlerinde Karkınlı” içinde Editörler: Ahmet Taşğın, Mehmet Salih Erpolat ve Sadullah Gülten, a.g.e, s.96.

¹³⁰ Sadullah Gülten “Tahrir Defterlerinde Karkınlı” içinde Editörler: Ahmet Taşğın, Mehmet Salih Erpolat ve Sadullah Gülten, a.g.e, s.95.

¹³¹ Zeki Velidi Togan, İstanbul, *Oğuz Destanı (Reşidüddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili)*, 2. Baskı, Enderun Yay., 1982, s.50-52.

¹³² <http://istecumra.net/cumra/genel/anadolu-ya-yerlesmis-olan-24-oguz-boyu.html> Erişim Tarihi: 05/01/2018.

Reşidüddin, Karkın kelimesinin anlamını ise “Çok ve doyuran aş” olarak açıklamıştır.¹³³ Oğuz boylarının listesi Reşidüddin ve Yazıcıoğlu tarafından XVI. yüzyılda verilmiştir.¹³⁴

Tablo 3: Reşidud-Din’e göre Oğuz boyları

		BOYUN ADI	ANLAMI	ET KISMI	ONKUNLU	DAMĞASI	
BOZ - OKLAR	YILDIZ-HAN OĞULLARI	Kayı, قايى	Muhkem.	Sağ karı yağrın	Sâhin	ا ا ا	1
		Bayat, بايات	Devletli ve nimeti bol.	" " "	"	ب	2
		Alkaravlı, القراولى	Nereye varsa başarı gösterir. ⁴⁸	" " "	"	-----	3
		Kara-İvli, قرايولى	Kara otağlı.	" " "	"	ا	4
	AY-HAN OĞULLARI	Yazır, يازر	Çok ülkeye hâkim.	Aşığlı	Kartal	ا	5
		Döğər, دؤر	Toplanmak için.	"	"	خ	6
		Dodurğa, دودورغا	Ülke almak ve hanlık yapmak	"	"	د	7
		Yaparlı, ياپرلى	..... ⁴⁹	"	"	ل	8
	YILDIZ-HAN OĞULLARI	Avşar, اوشر	Çevik ve vahşi hayvan avına hevesli.	Sağ Umaca	Tavşancıl	ا	9
		Kızık, قزىق ⁵⁰	Kuvvetli, yasakda ciddi.	" " "	"	خ	10
		Beg-Dili, بيك دلى	Büyükler gibi aziz.	" " "	"	ب	11
		Karkın, قارقين	Çok ve doyuran aş.	" " "	"	ا	12

¹³³ Sadullah Gülten, a.g.mk, s.87-88.

¹³⁴ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, s.210-215.

ÜÇ - OKLAR	GÖK-HAN OĞULLARI	Bayındır, ⁵¹ بايندر	Daima nimetle dolu olan yer.	Sol karı yağrın	Sunkur		13
		Beçene, ⁵¹ بينه	İyi çalışır gayret gösterir.	" " "	"		14
		Çavuldur, چاولدور	Serefli, ünü yaygın.	" " "	"		15
		Çebni, چبني	Nerede yağı görürse hemen savaşır.	" " "	"		16
	YAĞ-HAN OĞULLARI	Salur, سالور	Nereye varsa kılıç ve çomağı iş görür.	Ucayla	Uc		17
		Eymür, ايمور	Son derece iyi ve zengin.	"	"		18
		Ala-Yuntlı, الايوتلى	Hayvanları iyi.	"	"		19
		Üregir, ادرگر	Daima iyi iş ve düzen kurucu.	"	"		20
	DENİZ-HAN OĞULLARI	Yigdir, ⁵² يگدير	İyilik, büyüklük, yiğitlik.	Aşığlı	Çakır		21
		Bügdüz, بگدز	Herkese tevâzu gösterir ve hizmet eder.	"	"		22
		Yıva, يوا	Derecesi hepsinden üstün.	"	"		23
		Kınık, قينق	Nerede olsa azizdir.	"	"		24

⁴⁸) Berezin yayınında ve İstanbul nüshalarında bu boyun damgası yoktur. ⁽⁴⁹⁾ Bu boyun anlamı ne Berezin yayınında, ne de İstanbul nüshalarında vardır. Yazıcı-Oğlu'nunkinde de olmaması, bunun asıl nüshada da bulunmadığı ihtimalini veriyor Ebû'l-Gâzi'nin listesinde de bu id görülemiyor. ⁽⁵⁰⁾ Berezin ve İstanbul nüshalarında قيريق dir. Fakat, bunun Yazıcı-Oğlu'nda görüldüğü gibi قيريق olduğunda şüphe yoktur. ⁽⁵¹⁾ Bazı İstanbul nüshalarında قيريق şeklindedir. Anadolu'da bu boy Kaşgarlı'da geçtiği gibi, Beçenek (Beçenek) eklinde tanınmıştır. ⁽⁵²⁾ Berezin yayınında بيگدير. İstanbul yazmalarında : بيگدير . Türkiye'de, Kaşgarlı'da olduğu gibi, igdir şeklinde tanınmıştır ki, doğrusu da budur. ⁽⁵³⁾ Câmî üt -tevârih Berezin yay.. s. 32 - 38

Tablolarda görüldüğü üzere Kargın, Oğuzların Bozok kolunun Yıldız Han boyu oymaklarından birinin (Avşar, Kınık, Beğdili ve Kargın) adıdır. Yani 24 Oğuz boyundan biridir. Kargın boyunun av kuşu "Tavşancıl", damgası ise "VI" şeklindeki işarettir.

Oğuzların boyları ile ilgili verdiğimiz tabloya benzer bir tabloyu da Yazıcıoğlu ve Kaşgarlı Mahmut da çizmiştir.¹³⁵

¹³⁵ Faruk Sümer, a.g.e, s.210.

2.2.Tarihi Şahsiyet Olarak Dede Garkın

Moğol istilası sonrası Anadolu'ya farklı tarikatlara mensup pek çok şeyh ve derviş akın etmiştir. Bu dervişlerden biri de -ileride tarikatla bağlantısını anlatacağımız- Vefai Tarikatı müntesibi hatta Garkını Tarikatı lideri Dede Garkın'dır.¹³⁶ Bir gelenek olarak Türkmenler siyasi ve dini önderlerine “Dede” sıfatını verirler. Irene Melikoff bu düşünceyi şu sözlerle açıklamaktadır:

“Selçuklular dönemimde Anadolu'da, İslamlaşmış Türkmenlerin din ulularına Baba ve Dede denilmekteydi. Babaların, dini olduğu kadar siyasi, çok mühim işlevleri vardı. Din büyüğü ve aynı zamanda boylarının başları idiler”.¹³⁷

Dolayısıyla Dede Garkın, “Karkın boyunun Dedesi” anlamında bir ad olmuştur. Dede Garkın, gerçek bir ad değil, takma bir addır. Bu ad, ‘Garkın’ın *Dedesi*’ anlamındadır. O halde Karkın Obasının başına geçen her lidere Dede Garkın diyebiliriz. Bu da tarihte birden çok Dede Garkın’ın olduğunu gösterir.¹³⁸ Bizim anlattığımız Dede Garkın’ın asıl adı Nu’man¹³⁹ olup kendisi Babailer ayaklanmasının öncülerindendir.

Elvan Çelebi:

“Dede Garkın kim cedd-i âlâdur

Zikri onun kamudan evlâdur”.¹⁴⁰

Dizelerinde Dede Garkın’ın kendisinin “Büyük Dedesi” olduğunu vurguladıktan sonra;

“Nakdlü nakdin mezid kıldı yakın

Bu sebepten didi **Ulu Garkın**

---

¹³⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Dede Garkın ve Emirci Sultan*, İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.43.

¹³⁷ Melikoff, a.g.e., s.31.

¹³⁸ Hamza Aksüt, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, Ankara, Art Basın Yay, 2002, s.61.

¹³⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Dede Garkın ve Emirci Sultan*, İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.43.

¹⁴⁰ Elvan Çelebi, *Menakibü'l- Kudsîyye*, Haz. İsmail. E.Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak, İÜEF., İstanbul, 1984, s.61.

Gark kıldı kime kim irişti

Bir alap rahmetine karıştı”¹⁴¹

diyerek Dede Garkın’a bu ismin veriliş sebebinin “İnsanları irşad ederek Allah’ın rahmetine gark kılması” olduğunu ifade etmektedir.

Dede Garkın’ın asıl ismi hakkındaki bilgiyi ise Seyyid Ednai şu dizelerinde veriyor:

“Rahı Huda nesl-i Ali’dir, ismi Numan’ım meded

Lakabı Dede Garkın Sultan, şah-ı Horasan’ım meded

İsmi Numan oldu namı şemsi afitab

Lakabı Sultan Dede Garkın, nesl-i Ali’dir fethi bab”¹⁴²

Bu bilgiler “Dede Garkın” ifadesinin bir lakap, şahsiyetin asıl adının ise “Nu’man” olduğunu ispatlamaktadır.

Ahmet Yaşar Ocak ise 1499 tarihli şu icazetnameyle Dede Garkın’ın tam kimliğini ortaya koymaktadır. Söz konusu icazetname şu şekildedir:

“**Es-Seyyid eş-şerif ismuhu Nu’man** el-mülakkab bi’l-**Karkini** kad sabete ‘indi ve sahihun ledeyye ve’l-vasiline ila Hazreti Sultan **Taci’l ‘Arifin Seyyid Ebi’l-Vefa** kaddesa’llahu ruhahu’l-‘aziz...”¹⁴³

Burada söz konusu zatın isminin **Nu’man**, lakabının ise **Karkınî** olduğu, ayrıca Vefaî tarikatı lideri Ebu’l Vefa ile münasebeti açıkça belirtiliyor.

Ayrıca Seyyid Ednai¹⁴⁴ bir dizesinde Dede Garkın’ın babasının Kirman padişahı İsmail olduğunu ifade etmektedir:

---

¹⁴¹ Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, “*Menâkıbu’l-Kudsiyye fi Menâsıbi’l-Ünsiyye*”, Ankara, TTK Yay., 2014, s.109.

¹⁴² Rahime Kışlal-Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.158-162.

¹⁴³ Ahmet Yaşar Ocak, *Dede Garkın ve Emirci Sultan*, İstanbul, Dergah Yay., 2014, s.43.

“Ceddi alasin sorarsan nesil Sultan Uğhan’ın
Pederi **Sultan İsmail**’dür **padişah Kirman**’ın¹⁴⁵”

Ahmet Yaşar Ocak, Elvan Çelebi’ye dayandırdığı bir bilgiye istinaden “Moğol istilası sonrası Anadolu’ya gelen yerleşimci dervişlerden birisi” sözleriyle tanımladığı Dede Garkın’ın Şam’dan geldiğini ifade eder. Söz konusu beyit şu şekildedir:

“Gelür-iken Şam tagından
Caneverler solında sağından”¹⁴⁶

Dede Garkın’ın Anadolu’da yaşadığı ve günümüzde türbesinin de bulunduğu yer, Mardin’in Derik ilçesine bağlı Dede Köyü’dür.¹⁴⁷ Seyit Ednaî’nin beyitlerine göre de Dede Garkın Mardin’de yaşamıştır:

“Gün bu kadar keramet-i zuhur eyledi
Mardin’de idi Sultan İbrahim’e hali malum eyledi
Sabah sağar sığını Abdulaziz dağı otlağıdır
Evliyanın türbesinden iki gün ırağudur.”¹⁴⁸

Sözü edilen Sultan İbrahim, başkenti Mardin olan Artuklu devleti hükümdarı Nizameddin İbrahim’dir.¹⁴⁹

Abdulaziz Dağı ise Dede Garkın zaviyesinin güneyinde, Suriye sınırları içerisinde. Bu dağ Dede Garkın’ın türbesine¹⁵⁰ iki gün uzaklıktadır. Bu mesafe

---

¹⁴⁴ 13. veya 14. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Seyyid Ednaî, Dede Garkın soyundan geldiğini söyleyen bir mutasavvıf şairdir. Bkz. Hüseyin Dedegarkınoğlu, *Âşıkların Dilinden Dede Garkın*, Ankara, Yurt Kitap-Yayın, 2015, s.81.

¹⁴⁵ Kışlal,161.

¹⁴⁶ Elvan Çelebi, a.g.e., 1644 no’lu beyit, s.241.

¹⁴⁷ Hamza Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, Yurt Yay., Ank, 2006, s.31.

¹⁴⁸ Kışlal, Rahime-Yeşilyurt, Ali, a.g.e., s.162.

¹⁴⁹ Coşkun Alptekin, DİA, “Artuklular”, C.3., 1991, s. 415-418.

¹⁵⁰ Türbe fotoğrafı için Ekler bölümüne bkz.

yaptığımız ziyarette köylüler tarafından doğrulandı.¹⁵¹ Dede Garkın Ocağı Talibi olan Sefil Nevruz'un¹⁵² şiirinde de Abdulaziz Dağı, Dede Garkın'ın ikametgahı olarak geçmektedir:

“Musul sahralarına bir hubca seyran

Abdulaziz dağını eylemiş meskan

Mardin, Diyarbekir, Ergani elinden

Seyit Sultan Dede Garkın görünür”.¹⁵³

Yukarıda zikredilen tüm argümanlar Dede Garkın'ın Mardin'in Derik ilçesine bağlı Dedeköy'ünde yaşadığını göstermektedir. Köye yaptığımız ziyarette Dede Garkın Türbesi'ni de ziyaret ettik. Söz konusu Türbe taşlarla örülü kubbemsi bir yapıdır.¹⁵⁴ Türbenin hemen yanında çok geniş bir alana yayılmış şehir mezarlığını andıran bir mezarlık var. Ayrıca köy sakinlerinden olan Abdulhalim Kösen, Dedeköy'e 1958'de taşındıklarını, geldiklerinde mezarın şimdiki yerinde olduğunu ifade etti. Ayrıca ata ve dedelerinden Dede Garkın'ı “Şirin Dede” olarak duyduklarını; fakat yakın zaman araştırmalarına göre orada yatan zatın Dede Garkın olduğunu söyledi:

“Ne zaman sıkıntıya düşsek sıkıntidan kurtulduk. Bazı gecelerde orada ateş yandığı söylenir. Keramet sahibi birisi olduğuna inanırız. Buraya özellikle felçli hastalar şifa için gelir. Dede Garkın adını yakın zamanda burada yapılan çalışmalardan sonra duyduk. Biz burada yatan zata ‘Şirin Dede’ diyorduk. Atalarımız da öyle söylerlerdi.”¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Hamza Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.31-32.

¹⁵² Sefil Nevruz (1792-1860). Asıl adı Küçük Mustafa Dede'dir. Adana'nın Tarsus ilçesinde yaşamıştır. *Dedegarkınoğlu*, a.g.e., s.113.

¹⁵³ Rahime Kışlal-Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.163.

¹⁵⁴ Dede Garkın Türbesi için Ekler bölümüne bkz.

¹⁵⁵ Abdulhalim Kösen, (D.1963), *Dedeköy sakini*, Kişisel Görüşme (08/07/2017).

Söz konusu köy Circip Çayı kenarında, iki ilin; yani Mardin ve Şanlıurfa sınırındadır.

Dede Garkın'ın Derik- Dedeköy'deki türbesinin yanı sıra Malatya'da da Sultan Yusuf adıyla bilinen bir zaviyesi vardır.¹⁵⁶ Kaynaklarda Kahramanmaraş'ta¹⁵⁷ da bir Dede Garkın Zaviyesi'nin olduğu belirtilir. Lakin adı geçen zaviye günümüze ulaşmamıştır.

2.3.Baba Resul İsyanı

Aleviler açısından büyük öneme sahip olan Babai İsyanı ya da “Baba Resul Olayı” Elvan Çelebi'nin aşağıdaki beyitlerinde belirtildiği üzere Miladi 1 Ağustos 1240'a denk gelen Hicri 638 yılı Muharrem ayının 10'u Çarşamba günü gerçekleşmiştir.¹⁵⁸

Çünkü tarih-i Ahmed-i Muhtar

Hilz Oldı görün ne fitne kopar

Çiharsenbe Muharrem'ün onu

Hükm-i Allah resm-i gerdüni

Bu müridler gününe irdi gamam

*Oş bu tarih çüncim oldı tamam.*¹⁵⁹

Dede Garkın tarafından Amasya bölgesine gönderilen Baba İlyas'a bağlı Türkmenlerin isyanı neticesinde gelişen dini-tasavvufi hareket olan Babailer İsyanı, Baba İlyas'a nispet edildiği için bu adla anılmıştır.¹⁶⁰

Babailer İsyanı'nı Aleviler açısından önemli kılan iki temel sebep vardır: Bunlardan birincisi Aleviliğin esası sayılabilecek Dede ve Ocak gibi temel

---

¹⁵⁶ Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.34. Ayrıca Zaviye'nin fotoğrafları için çalışmamızın “Fotoğraflar” bölümüne bakınız.

¹⁵⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, s.312.

¹⁵⁸ Haz. A.Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, *Elvan Çelebi Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsıbi'l- Ünsiyye Baba İlyas-ı Horasâni ve Sülalesinin Menkabevi Tarihi*, Ankara, TTK Yay., 2014, s.29.

¹⁵⁹ Haz. A.Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.126.

¹⁶⁰ Ahmet Yaşar Ocak, “Babailik”, DİA, C. IV, 1991, s.373-374.

kurumların oluştuğu döneme denk gelmesi, ikincisi ise Kerbela hadisesinin gerçekleştiği On Muharrem gününde başlamasıdır.¹⁶¹

Dede Garkın, İsyân'da aktif olarak yer almamışsa da aktörlerden Baba İshak, Baba İlyas, Şeyh Osman, Hacı Mihman, Hacı Bağdın, Aynüddeve gibi halifelerin Pir'i olduğundan yönlendirici konumundadır. Elvan Çelebi'nin aktardığı bir menkıbede Baba İlyas bir mağarada inzivada iken Dede Garkın dört yüz halifesi ile onu ziyarete gelir ve Baba İlyas bizzat Dede Garkın tarafından baş halifelige getirilir. Dede, dört halifesi olan Şeyh Osman, Ayne'd-Devle (Ayna Dola), Bağdın Hacı ve Mihman Hacı'yı Baba İlyas'ın yanına katar ve onları irşad için Anadolu'ya gönderir.¹⁶² Menkıbenin anlatıldığı beyitler şunlardır:

Dört yüze dört yüz ol ki seccade

Şeyh ihsanı vardı bunlarda

Birbiri üzre komuş u ağmış

Feyz-i Hak gibi bunlara yağmış

Dede Garkın çün içeri girdi

Hakk-ıla bakdı Hakk-ıla gördi

Hacı Mihman u bağdın Hacı-la

Şeyh Osman u Ayna Dövle bile

Hem dakı dördünüz tapusunda

Olunuz ölünüz kapusunda

İmdi destur varunuz Rum'ı

Da'vet idün cemaat-i şumi¹⁶³

¹⁶¹ Hamza Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.174.

¹⁶² Haz. A.Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.33.

¹⁶³ Haz. A.Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.115-116.

Bu durumdan Seyyid Ednai de bir deyişinde şöyle bahsetmektedir:

Gaybi hatiften nida geldi ve kelam eyledi

Kutbi alem Nu'man'im Rum'a seyran eyledi

Hac-ı Bektaş Veli'yi kendiye hamrah eyledi

Nice amanın gözlerin nur ile ruşen eyledi

Nice küffarı dest ile bu hake yeksan eyledi

Dört yüz altmış halifeyi Rum'a peykan eyledi

Rahı Huda nesli Ali'dir ismi Nu'man'im Meded

Lakabı Dede Garkın Sultan Şah-ı Horasan'im Meded¹⁶⁴

Bu buluşmada Dede Garkın ve Baba İlyas özel bir meseleyi de mağarada konuşurlar:

Meğerin kılmaya bu râzın keşf

İtmeye kimseye bu sâzın keşf

Yohsa götürmeye buni mahlük

Bu sözünden yile vara Selçuk

Bunu haml itmeye zemin ü zamân

Ola bin bin hezâr can kurbân¹⁶⁵

Ahmet Yaşar Ocak, Dede Garkın ile Baba İlyas arasında geçen bu sır (râz) konuşmanın II. Gıyasu'd-Din'e karşı bir hareketin başlatılması gerektiği ve bu

¹⁶⁴ Rahime Kışlal- Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.158.

¹⁶⁵ Haz. A.Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., 202-204. no'lu beyitler, s.116.

harekete de Baba İlyas'ın liderlik etmesi konusu olduğunu ifade eder. Ayrıca “Ola bin bin hezar can kurban” sözüyle de bu harekette çok kan akacağıının konuşulduğunu belirtir.¹⁶⁶

Baba Resul Hareketi'ni şöyle özetleyebiliriz: Baba İlyas, Amasya yakınlarındaki Çat köyüne gelerek oraya yerleşir. Yaşadığı zühd hayatı, yaptığı işte ücret talep etmeyip karın tokluğuna çalışması onun çevre halkı tarafından kısa sürede sevilmesini sağlar. Zamanla Baba İlyas'ın keramet ehli olduğuna inanılır. Baba İlyas, müridleri artınca bulunduğu yerde bir zaviye inşa ettirir. Zamanın sultanı I. Alau'd-din Keykubat'la yakınlık kurar. Onun sağlığında aralarında hiçbir problem yaşanmaz. Lakin tüm sıkıntı Sultan'ın oğlu II. Gıyasu'd-din Keyhusrev'in tahta çıkmasıyla başlar. Baba İlyas'ın etrafında artan mürid sayısı Sultan'ı endişelendirir. Çat Kadısı Köre Kadı, Sultan'a gelip Baba İlyas'ın gözünün tahtta olduğunu, isyan edeceğini hatta kendisini “Resul” olarak gördüğünü söyler. II. Gıyasu'd-din Keyhusrev de isyan başlamadan bastırmak için adamlarıyla yola çıkar. Bu durumu öğrenen Baba İlyas müridleriyle Amasya Kalesi'ne sığınır. Şeyhinin bu durumunu öğrenen Baba İshak da onu kurtarmak için yaşadığı Adıyaman (Hısnı mansur) yakınlarındaki Kefersud bölgesindeki Türkmenler'i devrin sultanı II. Gıyasettin Keyhusrev'in dini ve ahlaki kaidelere ters bir hayat yaşadığını söyleyerek silahlandırır. Ardından Adıyaman, Gerger ve Kahta'yı ele geçirir. Daha sonra Malatya üzerinden Amasya'ya ulaşsa da şeyhini kurtaramaz.¹⁶⁷ Halifelerinin düştüğü bu kötü durumun Dede Garkın tarafından hissedildiğini Seyyid Ednaî şu mısralarıyla belirtmiştir:

Zikrolan on yedi dervişlere sultan kudreti

Dervişler ile otururken neyler sultan kudreti

Hırka altına yatup mahvoldı gitti

Dervişler bakdı görünmez zahiri Numan sıfatı

Çıkdı birden sırrı zuhur hırka geyindi zati

Sırça parmağı ucunda kanı var gör mucizati

---

¹⁶⁶ Haz. A.Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.34.

¹⁶⁷ Baba Resul İsyanı hakkında geniş bilgi için Bkz. A.Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Ankara, Dergah Yay., 3.baskı, 2000.

Dervişler Sultan 'a der sırra gitdugin nedir

Sultan der mahvolu ben çün gittiğim Rum 'dadır

Muhiblerin birisini Rum 'da at seğirdirken yıkılır

Eriş pirim mededkar ol deyüben haykırur

Dört ayağından anın cehdedüp dutduğumdadır

*Kanı sırça parmağının mihünün perçinidir.*¹⁶⁸

Buna göre Dede Garkın on yedi dervişi ile sohbet ederken birden abasının içinde kaybolur ve kısa süre sonra geri gelir. Geldiğinde parmağında kan lekesi vardır. Kan lekesini soran dervişlere, Rum diyarında çarpışan müridlerine yardıma gittiği esnasında lekenin bulaştığını söyler.¹⁶⁹

Baba İshak daha sonra müridleriyle Amasya'dan Kırşehir ve Konya taraflarına yönelir. Kırşehir bölgesinin Malya Ovasına geldiğinde Selçuklu ordusuyla karşılaşır ve çatışmada öldürülür. Müridleri Baba İlyas ve Baba İshak'ın ölmeyip göğe yükseldiklerine inandıkları, onları birer Peygamber gibi gördükleri için bu olaya "Baba Resul İsyanı" da denilmiştir.¹⁷⁰

Ayaklanmayı o dönemde Malatya'da yaşayan Süryanî din adamı Ebu'l Ferec şöyle kaydetmiştir:

"...Arapların 683 (M.1240) yılının teşrinler mevsiminde Arapların dinine karşı fena bir ayrılık hareketi baş gösterdi. Çünkü; İhtiyar ve zahid bir Türkmen Amasya'da şöhret kazandı. Bu adamın adı Papa idi. Kendisine resul yani, gönderilen adam diyor ve hakikaten Allah'ın peygamber olduğunu söyleyerek Muhammed'in yalancı olduğunu ve peygamber olmadığını iddia ediyordu. Birçok Türkmen ona inandılar. Çünkü kendisi gösterişler yapıyordu. Bu adam, İhtiyar İshak namındaki müridini Roma diyarının hududu üzerindeki Hısn-ı Mansur'a gönderdi ve onu burada halkı

---

¹⁶⁸ Rahime Kışlal-Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.160-161.

¹⁶⁹ Hamza Aksüt, *Mezopotamyadan Anadolu'ya Alevi Erenlerin İlk Savaşı (1240)*, s.47.

¹⁷⁰ Faruk Sümer, a.g.e., s.157-158.

kendi peygamberliğine inanmağa davet etmesini istedi. Bu adam, birçok kimselerin üstadına bağlanmasını temin etti ve onun harbedebilmesi için birçok silah tedarik etti. Bütün Türkmen askerleri, merkeplerini, öküzlerini ve koyunlarını satarak atlar aldılar ve atlara binerek Hısn Mansur, Gargar ve Gağti çevresini soymağa başladı. Bunlar, Baba'nın Allah tarafından gönderilme bir elçi ve peygamber olduğunu kabul etmeyenleri öldürüyorlardı”....¹⁷¹

Faruk Sümer ise Babailer İsyanı hakkında şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Türkmenler beraberlerinde şeyh ve dervişlerini de getirmişlerdi. Bunların Müslümanlığı sathi olup eski Türk dini inançlarını kuvvetle taşıyorlardı. Bu şeyhlerden birisi, Baba İshak, Malatya'nın Sumeysat (Samsat) yöresindeki Türkmenler arasında yaşıyordu. Yanında bir kaç müridi ile ibadet ve riyazet ile meşgul olan Baba İshak bu yaşayışı ve sözleri ile Türkmenler üzerinde büyük bir tesir yapıyordu. Türkmenler'i bu gibi şahsiyetlere eskiden beri korku ile karışık bir saygı ve bağlılık duyduklarını biliyoruz. Baba İshak, devrin hükümdarı II. Gıyaseddin Keyhusrev ile bir kısım devlet ricalinin dini ve ahlaki kaidelere aykırı bir hayat sürdürdüklerinden bahsederek Türkmenler'i ayaklandırdı. İşaret edildiği gibi, durumlarından memnun olmayan ve Baba İshak'ın Peygamberliğine inanan Türkmenler harekete geçtiler ve üzerlerine gönderilen Selçuklu Kuvvetlerini bir biri arkasından yenilgiye uğrattılar. Baba İshak Amasya yakınında tutulup öldürüldüğü halde onlar peygamberlerinin yardım getirmek üzere göğe çıktığını söyleyerek hareketlerine devam ettiler. Nihayet, içinde Frank şövalyelerinden bir birliğin de bulunduğu Erzurum sınırındaki Selçuklu ordusu Kırşehir yöresinde, Malya ovasında Baba İshak Türkmenlerinin çoğunu imha etti (1240).”¹⁷²

Olayın sebepleri arasında II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kötü idaresinden doğan siyasi otorite boşluğu, göçebe Türkmenlere uygulanan toprak rejimi, zamanla

---

¹⁷¹ Gregory Abu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, II.C., Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara, TTK, Basımevi, 1987, s.539-540., Ayrıca Bkz; Hamza Aksüt, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, Ankara, Art Yay., 2002, s.38.

¹⁷² Faruk Sümer, a.g.e., s.157.

istenmeyen halk olarak görülmelerini sayabiliriz. Bu “Kriz Dönemi”nde sıkıntılarla boğuşan Türkmenler’de de onları kurtaracak “Karizmatik bir dini lider, kurtarıcı” bekleme inancı Baba İlyas İsyanı’nın nedenlerindedir.¹⁷³

2.4.Dede Garkın Menkıbeleri

Sözlükte “övünülecek güzel iş, hareket” olarak tanımlanan menkabe (menkıbe), temel unsuru keramet ve onu gösteren velilerin yüceltilmesi olan hikayedir.¹⁷⁴ Bu noktada Dede Garkın hakkındaki bilgilere başta *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l- Ünsiyye* adlı menkıbevi eserden, Seyyit Ednai’nin Dede Garkın’dan bahsettiği kasidesinden, *Velayetname-i Hacı Bektaş*’ta Dede Garkın’dan söz eden kısımlarından ulaşılmaktadır.

Dede Garkın hakkında anlatılan menkıbeler de şu şekildedir:

2.4.1. Geyik Derisinden Taç Menkıbesi

Velayetnamede anlatılan menkıbeye göre Hacı Bektaş Veli’nin İbrahim Hacı adında bir müridi vardır. Hacı Bektaş ona geyik derisinden yapılmış bir başlık (taç) vermiştir. İbrahim Hacı’nın ölümünden sonra bu başlık onun evlatları ile Dede Garkın müritleri arasında bir anlaşmazlığa yol açmıştır. Mücadelenin sonunda Dede Garkın müritleri geyik derisinden yapılmış başlığı sadece kendilerinin takabileceğini kabul ettirmişlerdir.¹⁷⁵ Velayetname’de “ Hazret-i Hünkâr’ın Velayet Kohusu Gösterüp İbrahim Hacı’ya Nazar itdügidür” başlığı altında anlatılan olay şöyledir:

“Raviler şöyle anlatırlar: Hz. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu ülkesine girdi. Bozok tarafından Kayseri’ye doğru yönelip giderken yol üzerinde Dulkadiroğlu beyliğinden birkaç Türkmen evinin konduğunu ve bir çobanın koyun güttüğünü gördü. O koyuncuklar Hz. Hünkâr’dan velayet kokusu aldılar. Birbirine sokulup meleştiler. Hz. Hünkâr’ın peşine düştüler. Çoban da koyunların önüne geçip, onları döndürmek için ne kadar çabaladıysa da döndüremedi. Bir tarafını döndürdü, diğer taraf Hünkâr’ın ardına düşüp gitti.

---

¹⁷³ Geniş bilgi için Bkz; Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Ankara, Dergah Yay., 3.Baskı., 2000.

¹⁷⁴ Haşim Şahin, DİA, *Menakıbnâme* Md., C.29, s.112.

¹⁷⁵ Haz. Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.32. Ayrıca Bkz. Hamza Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, Ankara, Yurt Yay., 2006, s.43.

Çoban bu durumu görünce hatırına şöyle geldi. “Bu koyunların gösterdiği işaret boşuna değil, şu giden kişi herhalde erenlerden ve Evliyau’llâh’tan biri. Benim koyun kadar bile aklım yok ki koşup eline ayağına düşeyim, ümid edilir ki ben fakire, safa-nazar ve himmet etsin” dedi.

Derhâl koyunları bırakıp Hz. Hünkar’ın yüce huzuruna geldi. Mübarek elini öpüp ayaklarına kapandı. “Ey gerçek er ben kuluna lütfedip de himmet et” dedi. Hz. Hünkar “Adın nedir iyiliğim?” dedi.

Çoban “İbrahim Hacı’dır.” dedi. Hünkar Ululuğu da bir yere oturup “Başındakini (nazara) huzura indir” dedi. Meğer ki o zaman İbrahim Hacı’nın başında geyik derisinden bir börk vardı. Hz. Hünkar’ın önüne indirdi. Hz. Hünkar varlığı manevi olarak tekbirleyip başına giydirdi. Gözlerini sıvazladı. Arkasını sığadı. Erenlerin bakışı kimyadır. Kara toprağa baksa altın olur. İbrahim Hacı’nın hemen gözleri açıldı. Bütün perdeler kalkıp velayet mertebesine erişti. O an nasibini aldı.

Hz. Hünkar “İyiliğim yürü şimdi. Şu andan itibaren nasibini aldın. Bozok’u Üçok’u sana yurt verdik. O yer senin ekmeğin olsun. Koyuncuklar da seninle birlikte gelsinler” dedi. İbrahim Hacı o velayet (makamında) pek çok anlaşılmasız işaretler meydana çıkarıp velayet ve kerameti gösterdi. Dulkadiroğlu (oymağı) içinde adına İbrahim Hacı dedirtti. Hünkar varlığının işaret ettiği gibi Bozok ve Üçok kendisinin mekanı oldu. Ayağına taş dokunan “Ey İbrahim Hacı” diye seslenirdi. Hala da bu zamana kadar bu isimle bilinir.

(İbrahim Hacı) hayatı (boyunca) hünkar varlığı geyik derisi (börke) safa-nazar edip tekbirlediği için çok kıymetli olan börkü giyerdi. (kendisi de) müridlerine geyik derisi başlık dikip giydirirdi. (Hacı İbrahim) dünyadan (ahirete) göçtükten sonra Dede Garkınoğulları gelip İbrahim Hacı’nın oğullarına “Bu geyik derisi börk, meşhur Dede Garkın’ındır. Siz bunu nereden aldınız?” dediler. Onlar “Atamız İbrahim Hacı’ya Hz. Hünkar tekbirleyip, safa-nazar himmet etmiştir. Bizim meşrebimiz Bektaş’tandır” dediler. Dede Garkınoğulları inatlaşıp Bektaşilerin başlığı elif ve hüseyinî’dir. Bu geyik derisi börk meşhur Dede Garkın’ındır.” diye kavga ettiler.

Aralarında çok tartışma oldu. Sonunda mecburen geyik deri (börkü) çıkarıp verdiler. Ancak İbrahim Hacı'nın ilk meşrebini Hz. Hünkar olduğu gerçektir".¹⁷⁶

2.4.2. On Yedi Köyün Vakfedilmesi

Dönemin Sultanı, Dede Garkın'ın şöhretini duyar, Dede'yi hem tanımak hem de denetlemek amacıyla kendisiyle görüşür. Dede Garkın ise Sultan'a: "*Hak Teala, bu on yedi aşığın hesabını kuşkusuz senden soracaktır*" der. Bunun üzerine sultan yanındakilerine "*Ey dostlar, ne olmuş bir bakın*" der. Bu buyruk üzerine aşk ateşiyle yanmış olan on yedi aşık, buldukları yerden alınıp getirilir. Orada bulunanlar bakarlar ki aşıklar tümüyle yanmış. Sultan, "*Böyle olmalarına sebep nedir? Ne ateş ne odun varken bunlar nasıl yandı?*" diye sorar. Dede "*Bunları aşk ateşi yaktı*" der. Sultan da yaptığı yanlışın farkına vararak Şeyhin büyük bir veli olduğunu takdir eder, onlara 17 köy bağışlar.¹⁷⁷ Menkıbe şu beyitlerle anlatılır:

"Hak Taala bu on yedi âşık

Sorusın sinden alısar bayık

Şeyh çün bu sözi dir (ü) sultan

Buyurur n'oldı görün iy ihvân

Kamusın kim götürdiler yanmış

Varlığından be-küllü usanmış

Didi sultan nedir bulara sebep

Nişe yandı ne od var ne hatab

¹⁷⁶ Hamiye Duran, *Velâyetnâme-İ Hacı Bektaş-ı Veli*, Ankara, TDV Yay., 2014., s.186-193.

¹⁷⁷ Mertol Tulum, *Tarihi Metin Çalışmalarında Usul, Menakıbu'l Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul, Deniz Kitabevi, 2000, s.26. Ayrıca Bkz. Hamza Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.38 ve Haz. A.Yaşar Ocak- İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.33.

Kim görüpdür bunun gibi daki bir

Od görünmez bular yanar u erir”¹⁷⁸

“On yidi pare kend vakfolsun

Hak Teâlâ kabul dek kılsın”¹⁷⁹

Ahmet Yaşar Ocak sözü edilen Sultan’ın adının geçmediğini, zamanın uygunluğu açısından muhtemelen I. Alau’-d-Din Keykubad (1220-1237) olabileceğini söyler.¹⁸⁰ Hamza Aksüt ise sözü edilen Sultan’ın, aşağıdaki dizeleri delil göstererek Artuklu Devleti hükümdarlarından İbrahim olduğunu ifade eder.¹⁸¹

*“Sultan İbrahim, evliyaya bir gez gör neyledi.
Bir yük şarab ile esrarı padişaha yolladı”¹⁸²*

2.4.3. Keramet Yarışı

Seyyit Ednai’nin aktardığı menkıbeye göre Dede Garkın’ın halifeleri arasında Ali Seydi ve Şeyh İbrahim Hacı adında erenler vardır. Menkıbedeki bir keramet yarışı şöyledir:

“Şeyh İbrahim Hacı sığıra, Ali Seydi yılana, Dirge Baba kurda, Baba Arslanoğlu aslana binerek Yayla Dağlarında Dede Garkın’ı karşılarlar. Dede Garkın ise bir taşa binerek onları karşılar. Erenler gökyüzüne boş su bardağını atarak havada doldurur. Dede Garkın ise havadaki boş bardağı su

---

¹⁷⁸ Haz. Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., 78-82. beyitler, s.105.,

¹⁷⁹ Haz. Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., 100-102 no’lu beyitler., s.107.

¹⁸⁰ Haz. Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.33.

¹⁸¹ Hamza Aksüt, a.g.e., s.36.

¹⁸² Rahime Kışlal-Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.186.

ile doldurur. Bunun üzerine aralarında Şeyh İbrahim Hacı'nın da bulunduğu dört eren Dede Garkın'a biat edip kurban olarak bir geyik keserler".¹⁸³

Seyyit Ednaî menkıbeyi şu mısralarla aktarır:

“İbrahim Hacı Sığıra binmiş Ali Seydi Yılana Dirge Baba Kurda

Arslanoğlu binmiş Arslana, Sultan'a ileri sürer

İstikbal ile atı dutun der muin ol ata biner

Edebi Sultan erlerini yani hicapta koyar

At dutulmaz mu'cizat var ehli hal halden duyar

Yüzbin kerameti vardır çok keramet nakleder

Rahı Huda nesli Ali'dir ismi Nu'man'im Meded

Lakabı Dede Garkın Sultan Şah-ı Horasan'im Meded

Aldı yılanı ele sultan kamçı eyledi

Bir siyah daşa binüp sıdk-ü salavat eyledi

Bindiği taşın Numan temsil ile at eyledi

Yedi taş önünce yörüür bir yedek taş eyledi

Rahı Huda nesli Ali'dir ismi Nu'man'im Meded

Lakabı Dede Garkın Sultan Şah-ı Horasan'im Meded

---

¹⁸³ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-Irak-Suriye-Bulgaristan)*, s.160.

Sultan çağırdı Yahşi geldi oldu tabii

Keramet zuhur olunca biz görelim sanii

Ol erler Nu'man'a der göster keramet varlığı

Sultan der ki yolsız ermiş biz müsafir tabii

Sabit oldu erlere attı Göğe su bardağın

Durdurdılar gökyüzünde içinde su bardağın

Rahı Huda nesli Ali'dir ismi Nu'man'im meded

Lakabı Dede Garkın Sultan Şah-ı Horasan'im meded

Bir salavat edelim nakdi Ali nesli imam

Sultan Numan bir daş ile sıydı bardağı tamam

Suyını doldurdu Gökte Sultan Numan ey Hümmam

Öyle görünce biat etdi Şeyh İbrahim Hacı, Ali Seydi heman

Dirge Baba, Arslanoğlu vasılı Sultan gam

Biat etti sığırı kurban keddiler sabhü sam

Rahı Huda nesli Ali'dir ismi Nu'man'im meded

Lakabı Dede Garkın Sultan Şah-ı Horasan'im meded¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ Rahime Kışlal-Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.160.

Bu menkıbenin bir diğerk varyantı da şöyledir:

Dede Garkın, Şeyh İbrahim ve Ali Seydi Sultan, Hacı Bektaş bize ne zaman görev verecek diye beklerlermiş. Hacı Bektaş bir peyik (aracı) göndererek üç ereni çağirtmiş: “Size görev vereceğim ama şartlarım var. Bir şişe suyu havaya atacaksınız, suyu havada durduracaksınız.” demiş. Şeyh İbrahim, suyu havada durdurmuş, Ali Seydi Sultan, suyu yere indirerek çoğaltmış, göl durumuna getirmiş. Dede Garkın, postunu göle atmış, üzerinde yüzmüş. Durumu gören Hacı Bektaş, Dede Garkın’ı, Şeyh İbrahim’e ve Ali Seydi Sultan’a pir olarak yetkili kılmış.¹⁸⁵

2.4.4. Dede Garkın’ın Duvarı Yürütme Menkıbesi

Menakıbul Kudsiyye’de Rifai Tarikatı’nın kurucusu Şeyh Seyyid Ahmet-i Kebir-i Rifai (ö.1182) ile Dede Garkın arasında geçen bir menkıbe zikredilir.

Bu keramette Seyyid Ahmet-i Rifai, Dede Garkın’ı keramet imtihanından geçirip onun gerçek bir eren olup olmadığını öğrenmek için kendisi aslana binip yılanı da kamçı olarak kullanır. Buna mukabil Dede Garkın da duvara binerek keramet gösterir¹⁸⁶. Menkıbenin anlatıldığı beyitler şunlardır:

Kim ne kudret kılur yine zahir

Ol keramet ilmüne kadir

Seyyidü’l halk-hulk şeyh-i kebir

Ol Rüfa’i ki gün gibi balkır

Mar-ı sengin elinde şir-i jıyan

Üzre binmiş gelür ki kanı fılan

Şeyhi ister ki göre gösterde

Halvetinden revan çıkar Dede

---

¹⁸⁵ Hamza Aksüt, a.g.e., s.179.

¹⁸⁶ Haz. Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.34.

Eyeri hadime işaret ider

Kor divar üzre hadim ata gider

Ata binmez Dede divara binür

Divar altında at gibi atılır

Dede Garkın kerametini görürir

*Bir divara biner yürür ol şir*¹⁸⁷

2.4.5. Dede Garkın'ın Parmağındaki Kan Lekesi

Dede Garkın on yedi dervişi ile otururken hırka altında görünmez olmuş. Bir süre sonra ortaya çıktığında serçe parmağında kan lekesi görülmüş.

Dede Garkın, muhiplerden birinin Rum'da zor durumda kalıp yardım istemesi üzerine oraya gittiğini, onu kurtarıırken parmağına kan bulaştığını söylemiştir.¹⁸⁸

Hamza Aksüt'e göre at koşturan muhip ve kan, çarpışmanın işaretleridir. Rumdaki muhip ise Baba İlyas yada Baba İshak olarak yorumlanır.¹⁸⁹

2.5. Dede Garkın Ocağı ve Taliplerinin Coğrafi Dağılımı

2.5.1. Dede Garkın Ocağı

Takriben 1219'da Moğol istilası ile birlikte Anadolu'ya göç eden Dede Garkın, Alevi Mürşid Ocağı Dedesi olarak bilinse de aslında Vefai bir Türkmen Şeyhidir.¹⁹⁰ Tac-ul Arifin Seyit Ebu'l-Vefa el-Bağdadi¹⁹¹ tarafından kurulmuş olan Vefai Tarikatı, 13. yüzyıl Anadolu'sunda Türkmenler arasında pek çok mürit edinmiştir. Tarikatın Anadolu'daki ilk şeyhi, Oğuzların Garkın boyuna mensup olan

---

¹⁸⁷ Haz. Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal, a.g.e.,129-135. beyitler, s.110.

¹⁸⁸ Rahime Kışlal-Ali Yeşilyurt, a.g.e., s.160-161.

¹⁸⁹ Hamza Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.47.

¹⁹⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Dede Garkın ve Emirci Sultan*, İstanbul, Dergâh Yay., 2014, s.52.

¹⁹¹ Asıl adı Muhammed b. Muhammed olup, soyu imam Zeynalabidin'e dayanır (D.1026-Ö.1107). Bkz. Haşim Şahin, *Selçuklu ve Erken Osmanlı Döneminde Vefai Tarikatı*, GÜHBAM Dergisi, S.70., 2014.

Dede Garkın'dır.¹⁹² Dede Garkın'ın halifeleri olan Baba İlyas, Baba İshak gibi Babailer Hareketi öncüleri de Vefai tarikatı mensuplarıydı.¹⁹³ Alevi Dede Ocakları statüsünde Yedi Mürşid Ocaktan biri¹⁹⁴ olarak kabul edilen Dede Garkın Ocağı, Tacu'l Arifin Ebu'l Vefa üzerinden Ehl-i Beyt'in On İki İmam'ından yedincisi olan İmam Musa Kazım'a ulaşır.¹⁹⁵

Silsileyi gösteren belgede şunlar yazılıdır: “Es-Seyyid eş-Şerif ismuhu Nu'man el-mülakkab bi'l-Karkini kad sabete 'indi ve sahihun ledeyye ve'l-vasiline ila Hazreti Sultan Taci'l 'Arifin Seyyid Ebi'l-Vefa kaddesa'llahu ruhahu'l-'aziz”¹⁹⁶

Burada Dede Garkın'ın asıl adının “Numan” olduğu, Karkın Boy'una nispetle Karkını olarak lakaplandırıldığı ayrıca silsilesinin Vefai tarikatının kurucusu Tacu'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefa'ya dayandığı açıkça ifade edilmiştir. Dede Garkın'ın Vefai şeyhi olmasının yanı sıra Vefai tarikatına bağlı bir “Garkını” tarikatının da kurucusu olduğu iddia edilir. Vilayetname'de Dede Garkın'ın müritleri ile Hacı Bektaş-ı Veli'nin müritleri arasında geçen diyaloga daha önce değinmiştik. Buna göre Hacı Bektaş-ı Veli, İbrahim Hacı adındaki müridine geyik derisinden yapılma bir başlık (tac) vermişti. İbrahim Hacı'nın vefatından sonra onun evlatları ile Dede Garkın müritleri arasında söz konusu başlık nedeniyle anlaşmazlık doğmuştu. Tartışmanın sonunda Dede Garkın müritleri, geyik derisinden yapılma başlığı sadece kendilerinin takabileceğini kabul ettirmişlerdi. Çünkü başlık, onların tarikatını simgelemektedir.¹⁹⁷ Hem bu olaydan hem de “*Garkını Tarikatı İcazetnamesidir*” belgesinden hareketle Ahmet Yaşar Ocak, Vefai Tarikatı'na bağlı Garkını Tarikatı'nın varlığından bahseder. Garkını Tarikatı'nın mevcudiyetini gösteren ilk belge olma özelliğini taşıyan bu icazetname, kendisine halifelik icazeti verilen şeyhin

---

¹⁹² Haşim Şahin, DİA, “*Vefaiyye*” Ayrıca bkz: Haşim Şahin, *Selçuklu ve Erken Osmanlı Döneminde Vefai Tarikatı*, GÜHBAM Dergisi, S.70., 2014.

¹⁹³ Ahmet Yaşar Ocak, TDV İslam Ansiklopedisi, “*Baba İlyas*”, C. 4, 1991, s.368.

¹⁹⁴ Aksüt, “Dede Garkın'ın Kimliği ve Dede Garkın Ocağı” içinde *Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi Dede Garkın*, Editörler: Ahmet Taşğın, M.Salih Erpolat ve Sadullah Gülten Şanlıurfa, Önsöz Yay., 2010, s.55.

¹⁹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, “Dede Garkın: Ortaçağ Anadolu'sunun Büyük Vefâi-Garkînî Türkmen Şeyhi (13. Yüzyıl) içinde *Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi Dede Garkın*, s.46 ayrıca Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Dede Garkın ve Emirci Sultan*, s.62.

¹⁹⁶ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.mk., s.43.

¹⁹⁷ Hamiye Duran, *Velâyetnâme-İ Hacı Bektaş-ı Veli*, Ankara, TDV Yay., 2014, s.186-193.

“Şerefli Garkını hırkasını giydiğini (ve yelbesu el-hırkate’ş-şerifete’l-Garkınıyyete)” ifade etmektedir. “El-hırkatu’l-Garkınıyye” terimi, Dede Garkın’ın kurduğu bir tarikatın varlığının ispatıdır. Zira bilindiği gibi “hırka” terimi bir tarikattaki intisap silsilesini simgeler.¹⁹⁸

Garkını tarikatının sembolleri ile ilgili bilgi veren İcazetname’de şu ifadeler yer almaktadır: “Ve yahmilü’z-zenbile ve yerfa’u’l-‘aleme ve’l kandile ve yecri’l-mikraze ve yeclisu ‘ale’s-seccadeti ve yelbesu’l-Hirkate’ş-Şerifetel Ğarkınıyyete...”¹⁹⁹

Bu sembollerden Zenbil, Tarikat için mürid ve taliplerden toplanan aynı ve nakdi yardımı; Kandil, ibadet için aydınlatma aracını; Seccade, hilafet makamını ve namazı; Destar, tarikatın özel tacını; Alem, seyyidliği; Mikraz, Tarikat’a girişi temsil eden bir tutam saç kesmeyi; Hırka ise Tarikat’a intisabı temsil eder.²⁰⁰

Buraya kadar Dede Garkın’ı Vefai-Garkını Tarikatı lideri olarak ele alsak da Dede Garkın Ocağı günümüzde Alevi Ocakları arasında Mürşid Dede Ocağı sayılmaktadır. Ahmet Yaşar Ocak, Dede Garkın Ocağının XVI. yüzyılda Şah İsmail tarafından Alevi Mürşid Ocağı olarak görevlendirildiğini ifade eder.²⁰¹

Nejat Birdoğan ise Dede Garkın Ocağının tarihiyle ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir: “Bu Ocakların en eskisinin hangisi olduğunu ortaya koymak zor [...] Ancak gene de Dede Kargın olması akla en yakın...”²⁰²

Ocağın günümüzdeki temsilcileri ise Malatya’nın Yazıhan ilçesi Dede Garkın köyü, Kuluncak ilçesi Bicir beldesi, Diyarbakır merkez ilçeye bağlı Kadıköy, Gaziantep şehir merkezinin²⁰³ yanı sıra Çorum ili Alaca ilçesi Büyükcami köyünde ikamet etmektedirler. Dede Garkın Ocağının bu bölgelere özellikle de Malatya’ya

---

¹⁹⁸ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., s.52.

¹⁹⁹ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., s.52.

²⁰⁰ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., s.54.

²⁰¹ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., s.62.

²⁰² Nejat Birdoğan, *Anadolu’nun Gizli Kültürü Alevilik*, İstanbul, Berfin Yay., 1995, s.211.

²⁰³ Aksüt, a.g.mk., s.66. Ayrıca Bkz. Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı (1240)*, s.36.

nasıl yönlendiğini belirlemek zordur. Konar-göçer bir hayat yaşadıklarından dönemin yazılı kaynaklarına yansımaları, Babailer İsyanı neticesinde halife ve taraftarlarının çoğunun ölmesi gibi etkenler Dede Garkın Ocağı taliplerinin izini kronolojik olarak belirlememizi zorlaştırmaktadır. Nitekim Baba İshak'ın Adıyaman bölgesinden Malatya, oradan Amasya'ya gitmiş olması, göçün Babailer İsyanı'yla başladığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Faruk Sümer Kargın boyu ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “XVI. yüzyılda Anadolu'daki Karkın oymaklarının başlıca Haleb Türkmenleri, Boz-Ulus, Dulkadirli ulusu ile Hamid (Isparta) sancağında yaşamaktadır.”²⁰⁴ “Dulkadirli-İli içindeki Karkın oymağının bir kolu da Dede-Kargın adındaki Şeyh'in, Göksun'da bulunan zâviyesine hizmet etmektedir.”²⁰⁵

Dede Garkın Ocağı'nın günümüzdeki merkezi olan Malatya ili Yazıhan ilçesinin Dedegarkın köyü, 19. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuştur. Dede Garkın köyü 1893'te 60 nüfusluydu.²⁰⁶ Ayrıca Malatya'daki Dede Garkınlıların bir kolu da Çorum'un Alaca ilçesi Büyükcamili köyüne göçmüştür.²⁰⁷ Nitekim Dede Garkın Ocağı'nın günümüzdeki Dedesi olan Araştırmacı-Yazar Hüseyin Dedegarkınoğlu da bu kola mensuptur.

Dede Garkın Ocağı'nın en belirgin özelliği, Ocağa bağlı Dede Ocaklarının ve bunların taliplerinin tümünün Türk kökenli olmasıdır.²⁰⁸ Dede Garkınlı Taliplere, Dede Garkın Ocağı'nın ikinci ereni ve kurucusu konumunda olan Sultan Yusuf'tan dolayı “Sultan Yusuf Evladı” da denir. Ocak üyelerine göre Sultan Yusuf'un türbesi Malatya'nın Zeyve köyündedir.²⁰⁹

---

²⁰⁴ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, AÜDTCF Yay., 1980, İstanbul, s.312.

²⁰⁵ Faruk Sümer, a.g.e., s. 313.

²⁰⁶ Aksüt, a.g.mk., s.69.

²⁰⁷ Aksüt, a.g.mk., s.70.

²⁰⁸ Aksüt, *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.29. Hüseyin Dedegarkınoğlu, *Âşıkların Dilinden Dede Garkın*, s.59.

²⁰⁹ Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.138.

Sonuç olarak XIII. yüzyılda Şeyhlik kurumu ile başlayan Vefai-Garkını Tarikatı, Şah İsmail döneminden sonra Alevi Mürşid Ocaklarından olan Dede Garkın Ocağı'na dönüşmüştür.²¹⁰

Günümüzde Dede Garkın Ocağı merkezi sayılan Malatya Yazıhan ilçesine bağlı Dedegarkın köyü sakini merhum Ahmet Rıza Kargın tarafından yayımlanan Dedekargınoğullarının soyağacı şu şekildedir:

“Yusuf Kargını “Bütün Kargın evlatlarının bu zattan geldiği icazet tomarlarında yazılıdır. Zeyvede yatan SULTAN YUSUF.”

İsa Kargını

Hasan Kargını

Numan Bin Katilgazi Kargını: İmam Caferi Sadık kızı FATİME ile evleniyor. 120 H.(737 M.) ve dört oğlan oluyor.

Cafer Kargını

Seyid Hasan Kargını: (Bunun tarikat intisabı Seyyid Şerif lakablı Seyyid EBÜL VEFA tacil arifindedir.)

Seyyid Numan Kargını

Seyyid Şeyh Mehmet Kargını

Seyyid Şeyh Bahaüddin Kargını

Seyyid Şeyh Numan Kargını

Seyyid Şeyh Şerefeddin Kargını

Seyyid Şeyh İlyas Kargını

Seyyid Şeyh Şeref Kargını

Seyyid Şeyh Numan Kargını

---

²¹⁰ Ahmet Yaşar Ocak, a.g.e., s.62.

Seyyid Şeyh Otmandede Kargını

Seyyid Şeyh Günandede Kargını

Seyyid Şeyh Hasan Kargını

Seyyid Şeyh Numan Kargını

Seyyid Şeyh Abdullah Kargını

Seyyid Şeyh Hasan Kargını

Seyyid Şeyh Balı Kargını

Seyyid Şeyh Ahmet ve Kardeşi Hacı TUFAN: “904 (1498 M.) tarihli icazet...

Seyyid Şeyh Kargın Baba

Seyyid Şeyh Yusuf

Seyyid Şeyh Numan

Seyyid Şeyh Hasan

Seyyid Şeyh Mehmet: “952 (1545 M.) icazetnameden

Seyyid Şeyh Ali Dedekargını

Seyyid Şeyh Bayram Dede bin Hasan Dede

Seyyid Şeyh Abdül Gaffar: 971, 973 tarihli icazetname sahibi.

Seyyid Şeyh Cafer: 1000 H. (1591) tarihli ilama göre.

Seyyid Şeyh Vefa bin Cafer: 1001 tarihli ilama göre.

Seyyid Şeyh İsa: 1075 H. (1653 M.) tarihli berattan.

Seyyid Şeyh Vefa: 1112 tarihli fermanda, Konar-Göçer Seyid Numan Kabilesi Büyüğü olarak adı geçiyor.

Seyyid Şeyh Hasan, Mustafa, Hızır, Mehmet, İsmail, Ali, Hasan, Abdal, Cafer, İsa, Mehmet, Nesimi, Ali, Numan: Adları 1131'de geçer.

Seyyid Şeyh Ali, İbrahim Mehmet: Adları 1148 tarihli dilekçe üzerine yazılı Defterhane-i Amire kayıtlı vesikada geçer.

Seyyid Şeyh Mustafa, Mehmet Veliyyiddin, Abdal, Cafer, İsa, Mehmed, Nesimi, Ali, Abidin, Numan, Hüseyin Gazi, İbrahim, Hasan, Mustafa: Adları 1228-1230 tarihli fermanlarda geçer. Bunlardan Numan'ın erkek evladı olmadığından son sülale Halife ve Zaviyedar olan VELİYEÜDDİN'den geliyor.

Yusufbeğ Ağa: 1250 tarihli vesikada Çorum'un Hüseyin Abad kazasında, Kömürkeş olan Dedekargın cemaatının Boy Beği olarak adı geçiyor. Malatya'daki aile ise Velîyüddin'den aşağıdaki gibi gelmektedir.

VELİYYÜDDİN HALİFE VE ZAVİYEDAR

İBRAHİM BEY

MUSTAFA BEY

BAŞ AĞA HACI AHMET AĞA HÜSEYİN BEY

ABBAS YILMAZ

YUSUF BEY KARGIN

1897 doğumlu sağ:

“1888. sağ”

ABİDİN YILMAZ

Oğlu Ahmet Rıza Kargın

“1937 doğumlu. sağ” (1920 doğumlu sağ: 7 oğlu Numan Dede Kargın “1947 doğumlu Çocuk”).²¹¹

---

²¹¹ Kışlal-Yeşilyurt, a.g.e., s.127-128.

2.5.2. Dede Garkın Ocağı Talipleri

2.5.2.1. Şah İbrahim Veli Ocağı

Erdebil Tekkesi şeyhlerinden Şeyh İbrahim'e nispetle bu ismi alan²¹² Şah İbrahim Veli Ocağı'nın merkezi, Malatya'nın Hekimhan ilçesine bağlı Ballıkaya (Mezirme) köyüdür. Nejat Birdoğan, Velayetname'de bahsolunan Hacı Bektaş-ı Veli'nin İbrahim Hacı adındaki müridinin Şah İbrahim Veli olduğu kanaatindedir.²¹³ Bu Ocak silsile itibariyle İmam Musa Kazım'a dayanır. Şeyh İbrahim Ocağı'nın Musahibi, Malatya'nın Hekimhan ilçesine bağlı Akmağara köyündeki Ali Seydi Ocağı'dır.²¹⁴

*Hacı Bektaş Veliyle postunu seren
Şeyh İbrahim Veliyle nişanın veren
Ol garip Musa'ya gel pirim diyen
Sultan Dede Garkın benim üstadım*²¹⁵

Ocak, konum itibariyle bir "Pir Ocağı" olup Ocağın Mürşidi Dede Garkın'dır. Şah İbrahim Ocağı'nın Dedeleri Ballıkaya/Mezirme köyünde bulunurlar. Yöre halkı Şah İbrahim Veli'nin Mezirme köyüne geliş sürecini şöyle anlatır:

"Şah Veli, yani Şah İbrahim İran'ın Erdebil kentinden Elaziğ'in Sün köyüne geliyor. Oradan Arguvan Eymir köyüne geliyor, orada kalıyor. Sonra da bir müddet Kozdere köyünde kalıyor. Burada Mezirme'de kendisine bağlı 3-5 Talip evi varmış, onlarla kalıyor. Bir müddet geçtikten sonra Kerbela'ya Hz. Hüseyin'e ziyarete gidiyor. 7 sefer gidiyor Kerbela'ya. En son gitmesinde oğlu Şah Hüseyin'le ve Talipleriyle vedalaşılıyor. Ben bir daha gelmeyeceğim diyor ve burada iki emanet bırakıyor. Birisi ayağının pabucu, şimdi hali hazırda burada mevcut; ikincisi de elinin asası dediğimiz Karadirek. Bu emanetleri burada bırakıyor. Ondan sonra da dua ediyor. Beni gören bunları, bu emanetleri görsün, diyor. Ondan sonra da nerede başı ağrıyan,

²¹² Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2010, s.195.

²¹³ Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi*, İstanbul, Mozaik Yay., 1995, s.201-202.

²¹⁴ Süleyman Özerol, *Şah İbrahim Veli ile İlgili Anlatımlar: Ballıkaya Köyünden Derlemeler*, HBVD, S.30, s.133.

²¹⁵ Kışlal-Yeşilyurt, a.g.e., s.173.

bir derdi olan olsa çevrilip buraya geliyor, en son çareyi burada buluyor. Pabuç yıllardır hep aynı ailede bulunuyor. Her yerden buraya ziyaretçiler geliyor. Şah İbrahim Veli ile Hacı Bektaş Veli ikisi amca çocuklarıymış. 7. İmam İmam Musa-i Kazım'ın soyundan geliyorlar.”²¹⁶

Seyyit Ednai'nin aktardığı menkıbeye göre Şeyh İbrahim Hacı, Dede Garkın'ın halifelerinden biridir.²¹⁷

Ocağa bağlı Talip köyleri ise şunlardır:

Hekimhan'da: Kozdere, Üğürçük, Çanakpınar, Karaköcek (bir bölümü), Mihail, Köylü, İğdir, Mezirme, Saz (bir bölümü).

Arguvan'da: Aşağı Sülmenli, Yukarı Sülmenli (bir bölümü), İsaköy (bir bölümü), Kızık, Eymür, Akviran, Çavuş, Asar, Bozan, Kuşu, Morhamam.

Yazıhan'da: Eğribük (bir bölümü), Fethiye (bir bölümü), Çermige.

Doğanşehir'de: Karaterzi.

Arapkir'de: Gebük, Eynir, Çiğnir, Semeyi (Boğazlı).

Kuluncak'ta: Alvar, Bicir, Başören.

Malatya dışında Sivas, Tokat, Amasya ve Kahramanmaraş'ta da Şah İbrahim Veli Ocağı talipleri vardır.²¹⁸

Mezirme'deki ünlü Karadirek Ziyareti, günümüzde Şah İbrahim Ocağı'nın kutsal mekanıdır. Köyde sıkça ziyaret edilen bir diğer türbenin ise Şah İbrahim evladı olduğuna inanılan Vayloğ Dede'ye ait olduğunu öğrendik.

2.5.2.2. Ali Seydi Ocağı

Ocağın merkezi Hekimhan ilçesinin Akmağara köyü Darıyeri mezrasıdır. İmam Musa Kazım'a dayanan ocaklardandır.²¹⁹ Yazıhan ilçesi İriağaç köyünde

---

²¹⁶ Dr. Ali Yaman, *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Ankara, Elips Kitap, 2006, s.132.

²¹⁷ Kışlal, Yeşilyurt, a.g.e, s.160.

²¹⁸ Hamza Aksüt, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, s.143. Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, *Şah İbrahim Ocağı Üzerine Yeni Bilgiler*, HBVAD, S.30, 2004.

²¹⁹ Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)* s.178.

zaviyesi olan Ali Seydi, Dede Garkın'ın talibi, Şah İbrahim Veli'nin ise Musahibidir.²²⁰

Gerçekleştirdiğimiz ziyarette köyde yalnızca Sünnilerin ikamet ettiğini, köyde Ali Seydi Ocağına mensup kimsenin kalmadığını öğrendik. Ocak üyeleri Malatya'nın Hekimhan ilçesinin Akmağara köyünün Darıyeri mezrası, Yazıhan ilçesinin Fethiye, Balaban, Çermige, Bahçedamı, Salıcık, Davulku, Budaklı, Yeşilkale köyleriyle Hasan Çelebi kasabasında yaşamaktadırlar. Kuluncak kazasında Bicir, Alvar, Çörmü köyleriyle Darende'nin Ağılbaşı köyü sakinleri de bu Ocağı mensuptur.

Ocağın Malatya haricinde Amasya, Çorum ve Sivas'ta da Talipleri vardır.²²¹

2.5.2.3. Pir Sultan Ocağı

Ocak, Alevilerce Yedi Ulu Ozan'dan biri sayılan Pir Sultan Abdal'a nispetle bu ismi almıştır. Ocağın merkezi Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Banaz köyüdür.²²²

2.5.2.4. Kul Himmet Ocağı

Ocağın Merkezi Tokat ilinin Almus ilçesi Görümlü beldesidir. Ocağın Talipleri yoğun olarak Tokat ve Sivas'ta yaşamaktadırlar.²²³

2.5.2.5. Ali Baba Ocağı

Bu Ocağı adını veren evliyanın türbesi Sivas'ın Ali Baba Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bu Ocağın Talipleri ekseriyetle Sivas yöresinde yaşamaktadırlar.²²⁴

2.5.2.6. Gözükızıl Ocağı

Gaziantep'teki Kazımlıların Piri olması nedeniyle Gözükızıl Ocağının, Mürşit Ocağı olması gerekir. Ocağın çıkış noktası Antep'tir.

Ocak üyeleri Gaziantep şehir merkezi, Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Davulalan ve Nallı köyleriyle Çorum'un Alaca ilçesinin Yenice köyünde yaşamaktadırlar.

---

²²⁰ Ali Seydi Ziyareti için tezimizin Ziyaretler bölümüne bakınız.

²²¹ Aksüt, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, s.150.

²²² Ali Yaman a.g.mk., ayrıca Bkz.Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.186.

²²³ Ali Yaman a.g.mk., ayrıca Bkz.Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.193.

²²⁴ Aksüt, a.g.e., s.194.

Ocağın kurucusu Gözükızıl'ın asıl adı Saçlı Hamza'dır.²²⁵

2.5.2.7.Kazımoğulları/Musa Kazım Ocağı

Ocağın Gaziantep'teki Talipleri Milelis, Sarılar, Gözübüyük, Miseri ve Köşeler köylerinde ikamet etmektedirler. Ayrıca Ardahan'ın Damal ilçesi ile Yozgat'ın Çayıralan ilçesinde de bu Ocağın Talipleri bulunmaktadır. Evciler'deki Musa Kazım Ocağı Rehber sülalesi, "İbrahim Ethemli" olarak da anılır. Evciler'de Musa Kazımlılar, Pir; Gözükızıllar Mürşittir. Evcî, Çepni Boyu'nun bir obasıdır. Zaten Musa Kazımlıların Gaziantep'teki Talipleri de Çepni boyundandır. Kazımlılara bağlı bir Dede Ocağı Diyarbakır'ın Bismil ilçesine bağlı Türkmen Hacı köyündedir. Beyaz-ı Bostan (Bayezid-i Bestami) adını taşıyan bu Ocağın Talipleri de aynı köydedir.²²⁶

2.5.2.8.Köse Süleyman Ocağı

Balıkesir ve Manisa yörelerindeki Yedi Çepni Obası'nın kurduğu köylerin Dede Ocağıdır. Bu obalar şunlardır: Karalar, İlyaslı, İnehocalı, Nusratlı, Yalınayaklı, Anaklı ve Zeynili. Çepnilerin Piri, Rehberi ve Mürşidi bu Ocaktır. Bu Ocak Dedeleri de kendilerine Pir olarak Hacıbektaş Çelebilerini kabul ederler. Sözlü geleneğe göre Köse Süleyman, İmam Rıza soyundan Yunus Mukri'nin oğludur ve Köşedağ Savaşı'nda şehit olmuştur. Onun soyundan gelenler boyları olan Çepnilerle Anadolu'da inançlarını ve geleneklerini sürdürmüşlerdir. Ocağın en önemli merkezi Balıkesir'e bağlı Kavakbaşı köyüdür. Ayrıca Bergama'nın Narlıca köyünde de Köse Süleyman Ocağı Dedeleri bulunmaktadır.²²⁷

2.5.2.9.Arzuman Ocağı

Ocağın kurucusu olan Arzuman Yunus, Tarsus'un Bulgar Dağı'ndaki Bulgar Bozoğlan denen ziyarette medfundur. Arzuman, Arzuman Yunus'un obasıdır. Ocağın üyeleri Yozgat'ın Sarımbey, Hacıbektaş'ın Ayhan, Yıldızeli'nin Kıvşak köylerinde, Tarsus'un Bağlarbaşı Mahallesi'nde ve Yüksek köyündedirler. Ocağın

---

²²⁵ Yusuf Ziya Yörükkan, *Tahtacılar*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998., s.158-159.

²²⁶ Aksüt, a.g.e., s. 202-205.

²²⁷ Yaman, a.g.mk.

Talipleri ise Adana Sarıçam, İzmir Narlıdere, Sivas Yıldızeli ve Şarkışla, Yozgat Hacı Bektaş ve Çorum ili Alaca ilçesinde yaşamaktadırlar.²²⁸

2.5.2.10. Çalapverdi Ocağı

Ocağın merkezi Yozgat'ın Sarımbey köyüdür. Pir Sultan Ocağına bağlıdır.²²⁹

---

²²⁸ Aksüt, a.g.e., s.195.

²²⁹ Aksüt, a.g.e., s.193.

3.BÖLÜM: MALATYA ALEVİLİĞİ

Dede Garkın Ocağı ve ona bağlı talip ocakları hesaba kattığımız zaman Dede Garkın Ocağı mensubunun en çok olduğu yer Malatya İli diyebiliriz. Araştırmamızın bu bölümünü özelde Dede Garkın mensupları genelde ise Malatya'daki tüm Alevilerin Coğrafi dağılımı, İnanç, İbadet, Örf-Adet, Dini Hayat ve Teşkilatlanmaları oluşturmaktadır. Bu bölümde elde edilen veriler Geleneksel Alevilikle mukayese edilip varsa farklılıklar belirtilmiştir.

3.1. Malatya Alevilerinin Coğrafi Dağılımı Ve Nüfus Yapısı

Anadolu Alevilerinin en yoğun bir şekilde ikamet ettiği illerden birisi de Malatya ilidir. Malatya'daki Alevi yerleşim yerleri listesi, mülakatlarda edindiğimiz bilgiler, tüm yerleşim yerlerine gidemezsek de alan araştırması, bölgede daha önce ikamet etmemden dolayı kişisel bilgilerimiz neticesinde hazırlanmıştır. Ayrıca Alevi yerleşim yerlerine gidilirken de bölgeyi iyi tanıyan rehberler eşliğinde gidilmiştir. Malatya ve ilçeleri hakkındaki bilgiler Malatya Valiliği sitesinden alınmıştır. Söz konusu yerleşim yerlerinin nüfus tabloları ise Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2016 Adrese Dayalı Nüfus Sayımı Verisi esas alınarak oluşturulmuştur. Sosyal bilimler konusu olan bu araştırma için şunu şimdiden itiraf etmeliyim ki hazırlamış olduğumuz tablo hatasız olmamakla beraber tahmini bir nüfus oranını yansıtmaktadır. Malatya'nın ilçeleri ve merkeze bağlı yerleşimlerinde ikamet eden Alevi nüfusun dağılımına geçmeden önce Malatya ili'ni genel olarak tanıyacak olursak:

Doğu Anadolu Bölgesi'nin, Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Malatya ili çevresinde doğuda Elazığ ve Diyarbakır, güneyde Adıyaman, batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Sivas ve Erzincan illeri bulunur. 12/11/2012 kabul tarihli ve 6360 sayılı Kanunla Büyükşehir olan Malatya toplamda 13 ilçe ve 717 mahalleden oluşmaktadır. Battalgazi ve Yeşilyurt merkez ilçelerdir. TÜİK 2016 verilerine göre İl nüfusu 781.305'tir.²³⁰

---

²³⁰ <http://www.malatya.gov.tr/nufus-ve-idari-yapi>. Erişim Tarihi (10.01.2018)

Malatya merkez Alevi/Sünni karışık olmakla birlikte sünnilerin çoğunlukta oldukları bilinmektedir. Alevilerin yoğun olarak yaşadıkları merkez mahalleler ise şunlardır: Beydağı, Dilek, Uğrak(Hilan), Tecde, Çavuşoğlu, Paşaköşkü, Konak, Şeyh Bayram.

3.1.1. Akçadağ

Akçadağ'ın Malatya'ya uzaklığı 37 km' dir. İlçenin doğusunda Malatya merkez ilçesi, güneyinde Yeşilyurt ve Doğanşehir ilçeleri, batısında Kahramanmaraş iline bağlı Elbistan ilçesi kuzeyinde Darende ve Hekimhan ilçeleri bulunmaktadır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 26.561'dir.²³¹Akçadağ ilçe merkezi Alevi/Sünni beraber yaşamakla birlikte sünniler çoğunluğu teşkil etmektedir.

Tablo 4: Akçadağ İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Aksüt	71
2	Altınlı	212
3	Bayramuşağı-	268
4	Bekiruşağı-	145
5	Büyükçimiş	255
6	Çakılıpınar	115
7	Çevirme	55
8	Darıca	272
9	Dedeköy	368
10	Doğantepe	88
11	Durulova (Körsüleyman)	167
12	Dutlu	65
13	Dümüklü (karışık)	111
14	Gölpınar (karışık)	334
15	Gürkaynak	144
16	Güneşli	76
17	Harunuşağı-	175
18	Kahyalı	106
19	Karapınar	276
20	Kasımuşağı-	220
21	Keller-	90
22	Kepez(Kürecik)-	412
23	Ortaköy	112
24	Sahil	155

²³¹ <http://www.malatya.gov.tr/akcadag>. Erişim Tarihi (25/11/2017).

25	Tataruşağı-	136
26	Yaylımlı	364
27	Hançerli	114
28	İkinciler	524
29	Ören	1618
30	Kol Köy	288
31	Kömekavak	152

Buna göre Akçadağ' daki tahmini Alevi Nufüsü 7488'dir. Bu oran ilçe nüfusunun % 28.2'sini oluşturmaktadır.

3.1.2. Arapgir

Malatya merkeze 114 Km mesafede olan ilçenin, doğusunda Elazığ, batısında Sivas'ın Divriği, Malatya'nın Arguvan, kuzeyinde Erzincan'ın Kemaliye, güneyinde ise Elazığ'ın Baskil ve Keban ilçeleri vardır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 10.419'dur.²³²

İlçe Merkezinde Alevi/Sünni beraber yaşamakla birlikte kahir ekseriyeti sünnidir.

Tablo 5: Arapgir ilçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NUFÜSU
1	Alıçlı (Hasdek)	75
2	Boğazlı	103
3	Çakırsu	110
4	Çaybaşı	19
5	Çiğnir	78
6	Çimen	29
7	Eğnir (karışık)	94
8	Gebeli	52
9	Gözeli (Mişelli)	60
10	Günyüzü	85
11	Onar	186
12	Süceyin	171
13	Taşdelen	90
14	Taşbidek	43
15	Ulaçlı	71
16	Yazılı	131

²³²<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/Arapgir%202016.pdf>. Erişim Tarihi (25/11/2017).

17	Yeşilyayla	71
18	Sugeçti (Alevi/Sünni bereaber)	63

Buna göre Arapgir'deki tahmini Alevi Nüfusu 1531'dir. Bu oran ilçe nüfusunun % 14.6'sını oluşturmaktadır.

3.1.3. Arguvan

İl Merkezine 71 km. uzaklıktadır. Doğuda Arapgir, Batıda Hekimhan, kuzeyde Sivas'ın Divriği ilçesi, Güneyde Malatya merkez ilçe ile Elazığ topraklarıyla çevrilmiştir. İlçenin yüzölçümü 1.037 km²'dir. Malatya'nın en az nüfus yoğunluğu olan ilçesi Arguvan'dır. İlçenin bir belediyesi, 49 mahallesi ve 73 mezrası vardır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 7.575'tir. İlçe Merkezinde az sayıda Sünnî olup Yeni Mahalle de ikamet etmektedirler. Arguvan Alevilerinin çoğunluğu Türkmen'dir. Çobandere (Şotik), Atmalılar, Narmikan köylerinde ise Kürd Alevileri ikamet etmektedirler. Malatya da Alevilerin en yoğun olduğu ilçedir. Yayıklı (Çiftlik), Çevreli, Tatkınık, Bozburun (Parçikan), Çöllük, Karababa, İçmece, Bahçeli, Hakverdi, Kızıluşağı (Yenisu) ve Narmikan (Yazıbaşı) köyünün Hacımusalar ve Çarçekler mezraları hariç diğer köyler Alevi yerleşim yerleridir.

Tablo 6: Arguvan ilçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NUFUS
1	Akören	153
2	Alhasuşağı	116
3	Armutlu (Kuşu)	96
4	Asar-Gecekondü	153
5	Asmaca	107
6	Aşağı Sülmenli	169
7	Atmalı	100
8	Bozan	88
9	Çavuş	101
10	Çayırli(Arakel)	102
11	Çobandere(Şotik)	304
12	Duydum	75
13	Ermişli(Germişli)	136
14	Eymir	265
15	Göçeruşağı	156
16	Gökağaç	102
17	Gümüşlü	111

18	Güngören(Gadabela)	131
19	İsaköy	414
20	Karahöyük	266
21	Kızık	135
22	Koçak	57
23	Konakbaşı	89
24	Koyuncu	219
25	Kömürlük	151
26	Kuyudere(Mineyik)	140
27	Morhamam	129
28	Sığırcıuşağı(Yoncalı)	75
29	Tarlacık (Ektirli)	215
30	Yamaç	94
31	Yeniköy	36
32	Çimenuşağı	55
33	Yukarısülmenli	209
34	Bahçeli	162
35	Kurutaş	79
36	Yüreктаşı	56

Yukarıda saydığımız Sünni köylerin nüfusu 1434'dir. Bu da Alevi nüfusunun ilçe nüfusuna oranının % 82.1'i olduğunu gösteriyor.

3.1. 4. Battalgazi (Eski Malatya)

Battalgazi, Malatya ilinin merkez ilçesidir. Eski Malatya olarak da bilinen Battalgazi'nin, Karakaya Barajı'na sınırı vardır. Cumhuriyet Döneminde Malatya'nın il olmasından sonra Eskimalatya 1928 yılında belediye, 1932 yılında da nahiye oldu. 1987 yılında Eskimalatya Belediyesi Encümeninin ittifakla aldığı kararla "ESKİ MALATYA" ismi, ünlü İslam Komutanı ve Kahramanı Battalgazi'nin burada yaşamasından dolayı "BATTALGAZI" olarak değiştirildi.²³³ Battalgazi, Malatya ilinin merkez ilçesidir. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 304.397'dir. İlçede Alevilerin yoğunlukta yaşadıkları mahalleler ise Kemerköprü (Nüfus 934) ve Atabey'dir.

3.1. 5. Darendede

Darendede, Malatya ilinin bir ilçesidir. Doğusunda Hekimhan, batısında Elbistan, güneyinde Akçadağ, kuzeyinde ise Kuluncak ilçeleri yer alır. İlçe

²³³ <http://www.malatya.gov.tr/battalgazi>. Erişim Tarihi (16.01.2018).

merkezinde az sayıda Alevi vatandaş olmakla beraber çoğunlukta Sünniler ikamet etmektedir. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 26.240'dır.²³⁴

Tablo 7: Darende İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Ağılbaşı (Engüzek)	426
2	Kerimli	41
3	Şendere(Kalolar)	88
4	Uzunhasan	54
5	Yarımca	17
6	Yeniköy (Alevi/Sünni Karışık)	419 (Tahmini Alevi Nufusu 75)

Buna göre Darende'deki tahmini Alevi Nufüsü 701'dir. Bu oran ilçe nüfusunun % 2.67'sini oluşturmaktadır.

3.1.6. Doğanşehir

Malatya'ya 58 km uzaklıkta olan İlçenin doğusunda Adıyaman ilinin Çelikhhan ilçesi, güneyinde Adıyaman ili Besni ve Gölbaşı ilçeleri, batısında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi, kuzey doğusunda Malatya'nın Akçadağ ve Yeşilyurt ilçeleri bulunur. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 38.972'dir.²³⁵ İlçe merkezinde Alevi-Sünni karışıktır, Alevilerin yoğunlukta olduğu merkez mahalleri; Doğu (Tahmini Alevi Nufusu 1610) ve Esentepe'dir (Tahmini Alevi Nufus 950).

Tablo 8:Doğanşehir İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları:

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Çıglık	511
2	Çömlekoba	239
3	Dedeyazı	272
4	Eskiköy	440
5	Gürobası	142
6	Hudut	283
7	Karaterzi(Alevi/sünni beraber)	379

²³⁴<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/Darende%202016.pdf>. Erişim Tarihi (25/11/2017).

²³⁵<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/Do%C4%9Fan%C5%9Fehir%202016.pdf>. (25/11/2017).

8	Kelhalil	220
9	Koçdere	105
10	Polatderesi	381
11	Suçatı	147
12	Şatırobası	126
13	Topraktepe	580
14	Yuvalı	270
15	Sürgü (karışık)	Tahmini Nufus 1615
16	Güzelköy(karışık)	Tahmini Nufus 165
17	Reşadiye (karışık)	Tahmini Nufus 160
18	Erkenek (karışık)	Tahmini Nufus 2000
19	Kapıdere (karışık)	Tahmini Nufus 300

Buna göre Doğanşehi’de tahmini Alevi Nufüsü 10895’dir. Bu oran ilçe nüfusunun % 27.9’unu oluşturmaktadır.

3.1.7. Doğanşehi

1990 yılında ilçe statüsüne kavuşan Doğanşehi'nin eski ismi "Keferdiz" olmasına rağmen, kaynaklarda "Kefersut" ve "Kefersük" olarak geçmektedir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında şimdiki Adıyaman ilinin Kâhta ilçesine bağlı olan Doğanşehi, daha sonra Elazığ iline, Cumhuriyetten sonra da Malatya iline bağlanmıştır. İlçe Malatya'ya 90 km. mesafede olup, ilçenin doğusunda Diyarbakır ilinin Çüngüş ve Çermik ilçeleri, batıda Pütürge ilçesi, güneyde Adıyaman ilinin Gerger ilçesi, kuzeyde Elazığ ilinin Sivrice ilçesi yer almaktadır. İlçe nüfüsü TÜİK 2016 verilerine göre; 4.071'dir.²³⁶ Doğanşehi ilçesinde ikamet eden Aleviler olsa da ilçe de belli bir Alevi yerleşim yeri yoktur.

3.1.8. Hekimhan

Diyarbakır vilayeti, Malatya Sancağı Akçadağ Nahiyesine bağlı bir köy olan Hekimhan, 18 Haziran 1921 tarihinde TBMM 1. Dönem 39. İttimasında görüşülerek, 1 Temmuz 1921 tarihinden geçerli, Hasançelebi ve Gelengeç bucakları birleştirilip ve merkezi Hekimhan Kasabası olmak üzere ilçelik statüsü verilmiş ve Malatya iline bağlanmıştır.

²³⁶<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/Do%C4%9Fanyol%202016.pdf>. (25/11/2017).

13. yüzyılda bölge Selçukluların hakimiyetinde iken, devrin ünlü doktorlarından Ebu-l Hasan El Hekim tarafından ilçe merkezinde bulunan, bugün Taşhan olarak bilinen han yaptırılmıştır. 'Han-ı Hekim' olarak anılan bu han daha sonrasında kurulacak ilçeye 'Hekimhan' olarak ad olmuştur. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 17.584'tür.²³⁷

Hekimhan ilçe merkezi Alevi-Sünni beraber ikamet etmektedir.

Tablo 9: Hekimhan İlçesi Alevî yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Akmağara-Darıyeri	177
2	Bahçedamı	47
3	Ballıkaya(Mezirne)	212
4	Beykent(Ardahan)	97
5	Başak	418
6	Başkınık	211
7	Çanakpınar	91
8	Boğazgören(Çırzı)	96
9	Çulhalı	145
10	Davulku	60
11	Güvenç	99
12	Hacılar	76
13	Dereköy	52
14	Karaköcek	106
15	Köylü	166
16	Başkavak(Mihail)	95
17	Salıcık	137
18	Yeşilkale	79
19	YukarıSazlıca	120
20	AşağıSazlıca	157
21	Kozdere	92
22	Hasan Çelebi (karışık)	687 (Tahmini Alevi Nufusu 450)
23	İğdir	189
24	Saraylı	90
25	Uğurlu	31
26	Budaklı	113
27	Karaçayır (karışık)	161

²³⁷<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/Hekimhan%202016.pdf>. (25/11/2017).

Buna göre Hekimhan'daki tahmini Alevi Nufüsü 3767'dir. Bu oran ilçe nüfusunun % 21.4'ünü oluşturmaktadır.

3.1.9. Kale (İzollu)

Kale, 09.05.1990 tarih ve 3644 sayılı kanunla 20 Mayıs 1990 tarihinde ilçe olmuştur. Eski ismi İzollu'dur. 1560 yılına ait tahrir defterine göre İzoli Komri, ismi mevcuttur. Bundan bugünkü Kömürhan yöresi anlaşılmaktadır. Tahrir defterinde ayrıca İzoli Köyü olarak da zikredilmektedir. İzoli Köyünün yaklaşık 430 yıllık bir tarihçesi bulunmaktadır.

İlçe Malatya'ya 43 km. uzaklıktadır. İlçenin bucağı yoktur. Merkez olmak üzere 1 belediyesi, 28 mahallesi vardır. Doğusunda Elazığ, batısında Malatya İl merkezi, Kuzeyinde Karakaya Baraj Gölü sahası ile Elazığ İlinin Baskil İlçesi, güneyinde Pütürge İlçesi bulunmaktadır.²³⁸ Kale ilçe merkezinde çoğunlukla Sünnîler ikamet etmektedir. İlçe nüfüsü TÜİK 2016 verilerine göre 5.234'tür.

Tablo10: Kale ilçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA NO	YERLEŞİM ADI	NÜFUS
1	DEDEKÖY (Karışık)	129 (Tahmini Alevi Nufusu 60)
2	KOZLUK	124

Buna göre Kale'deki tahmini Alevi Nufüsü 253'tür. Bu oran ilçe nüfusunun % 4.8'ini oluşturmaktadır.

3.1.10. Kuluncak

Kuluncak, Malatya iline bağlı bir ilçedir. Kuluncak Tohma çayının kaynak bölgesinde dağlık bir kesimde yer almaktadır. Kuluncak ilçesi Malatya iline 110 km. mesafede olup il merkezinin kuzey batısında bulunmaktadır.

İlçenin adı, kuytu bir alanda olduğu için kuytucak kelimesinden geldiği sanılmaktadır. Daha sonra Kuluncak olarak değişmiştir. Önceleri Darende ilçesine

²³⁸[http://www.malatya.gov.tr/kale.\(25/11/2017\).](http://www.malatya.gov.tr/kale.(25/11/2017).)

bağlı bir kasaba olan Kuluncak, 20 Mayıs 1990 tarihinde İlçe statüsünü almıştır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre 7.462'dir.²³⁹

Kuluncak ilçe merkezinde yoğunlukta Sünniler olmakla beraber İsmetpaşa ve İstiklal Mahalleleri Alevilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdir.

Tablo 11: Kuluncak İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA	YERLEŞİM YERİ	NUFÜS
1	Başören	149
2	Bicir	304
3	Darılı (Çörmü)	145
4	İsmetpaşa (Alevi/Sünni Beraber)	158 (Tahmini Alevi Nufusu 80)
5	İstiklal (Alevi/Sünni Beraber)	358 (Tahmini Alevi Nufusu 180)
6	Konaktepe (Tersihan)	124
7	Yünlüce (Alvar)	292

Buna göre Kuluncak'taki tahmini Alevi Nüfusu 1270'tür. Bu oran ilçe nüfusunun % 17.1'ini oluşturmaktadır.

3.1.11. Pütürge

İlk adı güzel yer, istenen yer anlamına gelen (Imrun) Pütürge, bundan 300 yıl önce köy olarak kurulmuş, 1877 yılında bucak haline getirilerek Adıyaman'ın Kâhta ilçesine bağlanmıştır. 1892 yılında ilçe olarak mülki taksimatta Elazığ iline bağlanan Pütürge, Cumhuriyetin ilanıyla "Malatya'ya bağlanmıştır. Malatya'ya 74 km. mesafede olup, yüzölçümü 1.181 km²'dir. İlçenin 1 belediyesi ve 68 mahallesi vardır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre 15.217'dir.²⁴⁰ Pütürge ilçe merkezi sünnidir.

²³⁹<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/Kulunca k%202016.pdf>. (25/11/2017).

²⁴⁰<http://www.malatya.gov.tr/kurumlar/malatya.gov.tr/Dosyalar/Menuler/T%C3%BCik/2016/P%C3%BCt%C3%BCrge%202016.pdf>. (25/11/2017).

Tablo 12: Pütürge İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Bölükkaya (Hüsüküşağı)	191
2	Gündeğer (Karışık)	158
3	Karşıyaka	125
4	Örmeli (Karışık)	254 (Tahmini Alevi Nufusu 150)

Buna göre Pötürge'deki tahmini Alevi Nufusu 624'tür. Bu oran ilçe nüfusunun % 4.1'ini oluşturmaktadır.

3.1.12. Yazıhan

Yazıhan, Malatya iline bağlı bir ilçedir. Yazıhan Malatya'ya 40 km. Mesafededir. Doğusunda Fırat Nehri'nin kolu (Kuru çay) ve Elazığ il sınırı, batısında Hekimhan, kuzeyinde Arguvan-Hekimhan, güneyinde Malatya il merkezi ile Akçadağ ilçesi bulunmaktadır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 13.204'tür.

Yazıhan ilçe merkezi Alevi/Sünni karışık olmakla beraber sünniler çoğunluktadır.

Tablo 13: Yazıhan İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Ambarcık (karışık)	319 (Tahmini Alevi Nufusu 180)
2	Balaban	674
3	Boyaca (karışık)	203
4	Çermige (Bereketli)	241
5	Dedekargın	186
6	Eğribük	172
7	Fethiye (karışık)	1165 (Tahmini Alevi Nufusu 900)
8	Karaca	238

Buna göre Yazıhan'daki tahmini Alevi Nufusu 2794'tür. Bu oran ilçe nüfusunun % 21.1'ini oluşturmaktadır. Ayrıca Yazıhan ilçesine bağlı İriağaç köyü (Nüfus 256) geçmişte bir Alevî köyü olduğu söylense de bu köyün günümüzde Sünnî bir köy olduğunu yaptığımız köy ziyaretinde müşahade ettik.

3.1.13. Yeşilyurt (Çırmık)

Malatya İli'ne bağlı bir ilçedir. Batıda Akçadağ ve Doğanşehir, güneyde Çelikhan ve Adıyaman ili, kuzeyde ise Malatya ile çevrilidir. Malatya'nın güney kesiminde yer alan ilçe toprakları dağlık alanlardan oluşmaktadır, Malatya'ya 9 km uzaklıktaki ilçenin yüzölçümü 568 km² dir. İlçenin güney kesimini Güneydoğu Torosların uzantısı olan Malatya dağları bulunmaktadır. Malatya dağları'nın en yüksek noktası, Beydağ'ında 2.545 metreye ulaşan Şillan Tepesi'dir. İlçenin kuzey kesimi Malatya Ovası'nın uzantısı içerisindedir. İlçe topraklarını ilçe dışından gelen Beyler Deresi (Derme Çayı) sulamaktadır. İlçe Yeşilyurt Belediyesi ve 82 mahalleden oluşmaktadır. İlçe nüfusu TÜİK 2016 verilerine göre; 304.369'dur.

Tablo14:Yeşilyurt İlçesi Alevi yerleşim yerleri ve nüfusları

SIRA	YERLEŞİM ADI	NUFÜS
1	Atalar (Haçova)	171
2	Bostanbaşı (karışık)	20.500 (Tahmini Alevi Nufusu 6000)
3	Cumhuriyet(karışık)	1641 (Tahmini Alevi Nufusu 900)
4	Çayırköy	308
5	İkizce	634
6	Kırlangıç	140
7	Kuşdoğan	405
8	Oluklu	286
9	Seyituşağı	196

Buna göre Yeşilyurt'taki tahmini Alevi Nüfusu 9040'tır. Bu oran ilçe nüfusunun % 2.9'unu oluşturmaktadır.

Malatya İli ve İlçelerinde yaptığımız araştırma neticesinde 146 Alevi yerleşim yerinde sadece Aleviler nüfusu varken 23 yerleşim yerinde ise Alevi-Sünni beraber ikamet etmektedirler.

3.2. İnanç Esasları

3.2.1. Hak-Muhammed-Ali İnanıcı

Tanrı'ya inanma Alevi akidesinin merkezinde yer alır. Bu tanrı inancı “Üçler” diye formüle edilen “Hak-Muhammed-Ali” anlayışıdır. Mülakatlarımızda “Hak-Muhammed-Ali Üçlemesi, Hristiyanlıktaki Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesine benzer mi?” sorusuna karşılık genelde “Kültürel etkileşimden dolayı benzediği doğru. Fakat yüklenen misyon bakımından her biri farklı görevlere sahiptirler.”²⁴¹ cevabını aldık.

Yöre halkıyla yaptığımız röportaj ve mülakatlarda Hak-Muhammed-Ali kavramının karşılığının çoğunlukla “Uluhiyet-Nübüvvet ve Velayet” olduğunu gördük. Hüseyin Başaran (Zakir)²⁴² bu üçlemeyi şöyle tanımlamaktadır:

“Hak Nur'dur, Allah'ı temsil eder. O kâinatın yaratıcısıdır, her nereye bakarsan onu görürsün. Muhammed o nurun dünyadaki yansımasıdır. Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Peygamberliği ifade eder. O son peygamberdir. Ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Ali ise o nura giden yoldur. Velayetin sahibi, peygamberin varisidir.”

Fakat bu tanımlamaların dışında, Hz. Ali'yi Hz. Muhammed ile özdeşleştiren anlayışları görmek de mümkündür. Zira bu görüşte olanlar genelde şu delili öne sürüyorlar: “Allah alemi yaratmadan önce Muhammed ile Ali'nin Nurunu var etti, daha sonra alemi bu nurdan yarattı.” diyerek Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin bedenleri farklı olsa da öz itibarıyla aynı manevi nurdan yaratıldığına inanırlar. Bunun dışında, Tanrı'nın insanda tecelli etmesi inancı vardır ki “Hak, ben-i Adem'dedir” sözü bu anlayışın yansıması sayılabilir. Onun için Aleviler “Bizim Kiblemiz İnsandır, Biz İnsana secde ederiz” derler.²⁴³

---

²⁴¹ Hasan Meşeli, *Malatya Hünkar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı*, D. 1942, Malatya, Lise Mezunu, Emekli, Kişisel Görüşme (18/08/2015).

²⁴² Hüseyin Başaran, 1950, Emekli Öğretmen, Malatya-Hekimhan-Ballıkaya köyünde doğdu. Kişisel görüşme (24/08/2011).

²⁴³ İlyas Üzümlü, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, İstanbul, İsam Yay., 2008, s.71-78. Ayrıca Bkz. Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara, Ankara Okulu Yay., 2010, s.229-248.

Yaptığımız mülakatlarda yöre Alevilerinin Tanrı'ya inandıklarını, ayrıca bu inancın Tanrı'yı tasavvur etme noktasında Sünnî anlayışından farklı olduğunu müşahade ettik.

Alevilerin Tanrı inancı ile ilgili olarak “Bizde ‘Allah öldürür, Allah Cehennem’de yakar’ gibi Allah ile kul arasında bir korku hegemonyası yoktur. Kişi sevdiğini korkutur mu ya da kişi sevdiğinden korkar mı?” gibi Allah ile dostane bir ilişki hakimdir”.²⁴⁴ Ethem Ruhi Fığlalı bu ‘dostane ilişkiyi’ şöyle izah eder: “Kimi zaman bu dostuyla konuşur, kimi zaman içli dışlı olur, kimi zaman ise mizahi bir dille sohbet eder.”²⁴⁵

3.2.2. Peygamberlere İman

Allah'ın insanlar arasından seçip vahiy ile müşerref kıldığı, ilahi emir ve yasakları kullara tebliğ etmekle görevlendirdiği elçilere Peygamber denir.²⁴⁶ Akidevi bir şart olan Peygamberlere İman, İslam'daki “Nübüvvet” makamını temsil eder. Alevilik inanç esaslarına bakıldığında da inancın “Uluhiyet-Nübüvvet-Velayet” şeklinde formüle edildiği görülür. “Hak-Muhammed-Ali” sırasıyla bu makamların sahipleridir. Alevilik'te Nübüvvet makamının sahibi olarak Hz. Muhammed görülür.²⁴⁷

Alevilerin Peygamberlere İman inancı Sünnî inancına paraleldir. İmam Cafer Buyruğu'nda Peygamberlere İman konusu şöyle işlenmiştir;

“Yüz yirmi dört bin peygamber ve bir rivayette iki yüz yirmi dört bin peygamber gelmiştir. İçinden üç yüz on üçüne resul derler ondan maadasına da nebi derler. Nebi deyu ilhamı ilahisi olup da kitabı olmayana derler. Resul deyu ilhamı ilahisi olana derler.

---

²⁴⁴ Muhsin Topalcengiz, *Malatya/Ali Kapısı Cemevi Dedesi*, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu, Kişisel Görüşme (21/08/2015).

²⁴⁵ Ethem Ruhi Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*, İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., 2006, s.229-230.

²⁴⁶ Prof. Dr. Ahmet Saim Kılavuz vd., *İlmihal C. I (İman ve İbadetler)*, Ankara, TDV Yay., 2008, s.106.

²⁴⁷ Üzümlü, a.g.e, s.115. Ayrıca Bkz. Üçer, a.g.e, s.285.

Her er'in ve avretin üzerine farz-ı ayndır ve hangi dinde ve mezhepte ve hangi millette ve hangi peygamberin ümmeti olduğunu bilip din neye derler ve iman neye derler bilmek farz- ı ayndır."²⁴⁸

Mülakatlarımızda tespit ettiğimize göre, yöre Alevileri Buyruk'ta zikredildiği gibi Peygamberleri 'Allah ile kul arasındaki elçiler' şeklinde tanımlayıp onların mucize gösterdiklerine inanırlar. Peygamberlerin hepsine iman ederler ve bunu "tüm peygamberlere iman haktır" şeklinde ifade ederler.²⁴⁹ Katıldığımız ayin-i cemlerde Hz. Muhammed'i konu alan deyişlerin okunduğunu ve Hz. Muhammed'e sıkça salavat getirildiğini gözlemledik. Hz. Muhammed daha çok Mi'raç Gecesi'nde gerçekleşen Kırklar Cemi motifi üzerinden anlatılır. Yine Hz. Ali, Velayet Makamını temsil etse de "Ali'nin Muhammed'e konumu, Harun'un Musa'ya konumu gibidir. Tek fark Harun'un peygamber olduğudur."²⁵⁰

3.2.3. Meleklerle İman

"Hakikat kitabın okur Cebrail

Marifet lokmasının sunan Mikail

Canı hakka teslim eden Azrail

İsrafil dilinde surdur muhabbet"²⁵¹

Yukarıdaki şiirde de zikredildiği gibi Alevilikte de meleklerle iman konusu Sünni İslam kültürüyle aynıdır. Nitekim Cebrail vahiy meleği, Mikail tabiat işlerini yöneten melek, Azrail can alan, İsrafil de sur'a üfleyen melek olarak kabul edilmektedir.²⁵² Melekler arasında en çok Cebrail (a.s.)'den bahsedilmektedir. Zira

---

²⁴⁸ *İmam Cafer Buyruğu*, Nşr. Adil Ali Atalay, İstanbul, Can Yay.,1999, s.12.

²⁴⁹ Ali İrfan, D. 1952, Malatya ili Arguvan ilçesi Gökağaç köyü, Kişisel görüşme (18/08/2011). Serdan Kaygusuz, D. 1953, Malatya ili Arapgir ilçesi Onar köyü, *Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi*. Kişisel görüşme (24/07/2017).

²⁵⁰ Hüseyin Başaran, D.1950, Emekli Öğretmen, Malatya-Hekimhan-Ballıkaya köyünde doğdu. Kişisel görüşme (24/08/2011).

²⁵¹ Nejat Birdoğan, *Şah İsmail Hatai Yaşamı ve Yapıtları*, İstanbul, Kaynak Yay., 2000, s.113.

²⁵² Üçer, a.g.e., s.266.

Miraç'ta Kırklar Meclisi'ne gelip Hz. Muhammed'e bir üzüm tanesini Kırklar'a bölüştürmek için şerbet yapmasını söyleyen odur.²⁵³

Alevilikte Şeytan, cin, nefis gibi soyut varlıklara olan inanç kısmı da Sünniliğe benzerdir. Şeytan insanın kötü tarafını temsil etmektedir. Nefis ise şehvet ve arzuların karşılığıdır. Alevilere göre Şeytan ve nefis aynı şeylerdir. Cinler ise negatif enerji, kötülük, olumsuz güç olarak görülmektedir.²⁵⁴

3.2.4. Kitaplara İman

Aleviliğin Kutsal Kitaplara bakışı da Ehl-i Sünnet ile aynıdır. Alevilerde “Dört Kitap hak'tır” anlayışı vardır. Bu konuda Alevi şairi Âhü şöyle der:

“Gerçi hata ile isyanım çoktur
Kalbimde benliğin eseri yoktur
Zebur, Tevrat, İncil, Dört Kitap hak'dır
Ledünnü ayet-i Kur'an'dan aldım.”²⁵⁵

Alevilikte Kutsal Kitaplara iman bir inanç esası olarak kabul edilir.

Konuyla ilgili olarak Pir Sultan Abdal şöyle der:

“Gökten indi derler idi İsa'ya
Zebur'u Davud'a, Tevrat Musa'ya
Üçüncüde İncil indi İsa'ya
Dördüncü Resul'e Furkan dediler”²⁵⁶

Kutsal Kitaplar ve Kur'an konusunda yaptığımız mülakatlar neticesinde Malatya Alevilerinin Kutsal Kitapların insanları iyiye yönlendirmek amacıyla Allah

---

²⁵³ Mustafa Ekinci, *Şah İsmail ve İnanç Dünyası*, İstanbul, Beyan Yay., 2009, s.176-178.

²⁵⁴ Mürteza Aksüt, D.1938, Malatya'da İkamet etmektedir. Kişisel Görüşme (20/08/2015).

²⁵⁵ Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkân)*, İstanbul, Demos Yay., 2013, s.155.

²⁵⁶ Cahit Öztelli, *Pir Sultan Abdal Bütün Şiirleri*, İstanbul, Özgür Yayınları, 1989, s.405.

tarafından peygamberlere gönderildiği inancına sahip olduklarını belirledik. Ali Kapısı Derneği Başkanı Muhsin Topalcengiz Dede'nin Kutsal Kitaplar hakkındaki şu sözleri, Malatya Alevi toplumunun konu hakkındaki düşüncelerinin bir hülasesi niteliğindedir: “Başımız her an Kuran’a bağlı olup, inancımıza göre dört kitabın hak olduğuna inanırız. Kuran’ın evvelinde gelen Zebur, Tevrat ve İncil kitaplarında bazı eksiklikler vardı. Kur’an bu eksiklikleri tamamlamak amacıyla gelmiştir.”²⁵⁷ Yörede Kuran’a hürmetin yanı sıra Cem ibadeti öncesinde Dedenin, Cemevi’ne gelen canlara yaptığı sohbet ve cenaze törenlerinde Kur’an’dan bazı ayetleri okuduğuna şahit olduk. Ayrıca Kur’an ayetlerinin saz eşliğinde okunduğundan hareketle Saz için de “Telli Kur’an” ifadesinin yörede kullanıldığını tespit ettik. Özellikle Kul Himmet’in şiirselleştirdiği Fatıha Suresi’nin²⁵⁸ yaygın biçimde okunduğunu gözlemledik.

Kutsal Kitaplara iman noktasında Sünni inançla pek bir farklılık göstermese de yöre Alevileri arasında “Kur’an’a el katılmıştır” görüşü mevcuttur. Kur’ana beşer tarafından müdahale edildiği düşüncesi hususunda Hasan Meşeli şu sözleri ifade etti: “Türkçe meallerin birbirini tutmaması, Kuran’ın orjinalliğinin bozulduğuna işaretler. Tefsir edelim derken Kuran’ın orjinalliği bozulmuştur. Ayrıca Ehl-i Beyt’i öven ayetler Emeviler tarafından Kur’an’dan çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra Peygamber’in kovduğu, sürgün ettiği Mervan bin Hakem, Al-i İmran suresini Ali Mervan diye değiştirmek istemiştir.”²⁵⁹ Yörede genel kanı bu yönde olsa da Kuran’ı döneminin mükemmel bir anayasası olarak kabul edip günümüze hitap etmediğini, Kur’an’ın geçerliliğini kaybettiğini düşünen kişiler de mevcuttur.²⁶⁰

---

²⁵⁷ Muhsin Topalcengiz, *Malatya/Ali Kapısı Cemevi Dede’si*, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunlu, Kişisel Görüşme (21/08/2015).

²⁵⁸ Üçer, a.g.e., s.275.

²⁵⁹ Hasan Meşeli, *Malatya Hüsnar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı*, D.1942-Malatya, Lise Mezunlu, Emekli, Kişisel Görüşme (18/08/2015).

²⁶⁰ Süleyman Özerol, Hekimhan Mezirme (Ballıkaya) da ikamet etmektedir. Kişisel Görüşme (17/08/2015).

3.2.5. Ahirete İman

Öldükten sonraki hayata olan inancı ifade eden Ahirete İman, Malatya Alevilerince kabul edilen inanç esaslarındandır. Yöre Alevileri, kişinin bu dünyada ettiği zulmün cezasını çekeceği veya yaptığı iyiliğin mükafatını alabileceği bir hesap gününe inanırlar. Ahiretteki sorgu-sual konusunda da ölen kişinin “Dâra tutulacağını” kabul ederler. Onun için cenaze gömüldükten sonra “Ya Rabbi dâr’ını kolay eyle” diye dua ederler. Nitekim “Ölmeden önce ölmek, Ulu divana alını açık gitmek, Kul hakkı ile gitmemek, özünü dara çekmek” tabirleri bölgede sıkça kullanılır. Fakat genel olarak Ahirete İman konusunu da tasavvufî bir kalıba büründürerek tasvir ederler. Yöre Alevilerinin bu konudaki yaklaşımlarını iki başlıkta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi “**Devriye inancı**” ya da Alevilik literatüründe “**Don değiştirme**” denilen, kişinin öldükten sonra başka bir bedende var olması anlayışıdır. Yaptığımız mülakatta söz konusu yaklaşımla ilgili olarak Muhsin Topalcengiz Dede şunları ifade etti:

“İnancımıza göre ilk yaratılan ruh Naci ile Naciye dediğimiz Hz. Ali ile Hz. Fatma’nın ruhlardır. Onların ruhları Adem-i Seyfullahtan başlayıp günümüze varana dek tüm velilerde gezmiştir. Alevilikte özellikle veliler için ‘don değiştirdi’ deriz. Yani bedeni öldü ama farklı bir bedende yaratıldı. Örneğin Hacı Bektaş-ı Veli ve Pir Sultan Abdal’ın aynı anda farklı yerlerde gözükmesi o velilerin birden fazla yerde makamlarının olması bunu gösteriyor. Yine öbür dünyada üzerinden geçeceğimiz Strat Köprüsü kıldan ince kılıçtan keskin... Bu köprü de insanın nefsini temsil eder. Alevi inanç ve ibadetinde ne cennet umudu, ne de cehennem korkusu vardır. Alevilikte korku hegemonyası yoktur. Sevgi üzere temellidir bu inanç. Kişi sevdiğinden korkar mı ya da sevdiğini korkutur mu?”²⁶¹

Devriye konusunda Aşık Gufrani’nin şu şiiri de bu konuyu desteklemektedir.

“Katre idim ummanlara karıştım

Kaç bulandım, kaç dürüldüm kim bilir?

---

²⁶¹ Muhsin TOPALCENGİZ, Malatya Ali Kapısı Cemevi Dedesi, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu, Kişisel Görüşme (21/08/2015).

Kaç kez gani oldum, kaç kere fakir

Kaç kez altın oldum, kaç kere bakır

Bilmem ki, kaç kâtip ismimi okur?

Kaç defterde kaç dürüldüm kim bilir?

Kaç defa Cennet-i Alaya girdim?

Cehenneme kaç sürüldüm kim bilir? ”²⁶²

İkinci anlayış ise Cennet ve Cehennem’in maddi olabileceği gibi manevi de olabileceğidir. Dolayısıyla her ikisi de bu dünyada vardır, ahirette ayrıca cennet ve cehennem yoktur. Bu konuda yaptığımız mülakatta Songül Canpolat şu sözleri kullandı: “Bize göre Cennet-Cehennem de bu dünyada yaşanır. İnsan Cennetini ya da Cehennemini yaptığı davranışlarla kendisi yaratır. “Cehennem dediğin dal odun yoktur/Herkes atasını kendi götürür.”²⁶³ Yörede yaptığımız mülakatlarda Cennet ve Cehennem’in ahiretteki varlığını reddeden şu mısraları birden fazla katılımcının zikrettiğini müşahade ettik:

“Hani kim gitmiş Cehennem’e hani nerde

Cennet’ten gelen kim hadi söyle”

3.2.6. Kaza ve Kadere İman

İslam inancında en çok tartışılan mevzulardan biri olan Kader, “Plan, program, ölçü, ahenk, uyum” anlamlarına gelir. Kelimenin ıstılahi anlamı ise Cenab-ı Allah’ın geçmişte olmuş ve gelecekte olacak tüm şeylerin yer ve zamanını, ezeli, sonsuz ve sınırsız ilmiyle önceden bilip programlamasıdır. Kader ile ilintili olan Kaza ise programlanan şeylerin yeri ve zamanı gelince hayata geçmesidir.²⁶⁴ Sünni anlayışında Kader, “Cüz’i İrade” denilen insanın özgür iradesiyle “Küllî İrade” denilen Allah’ın iradesinin toplamıdır.

---

²⁶² <http://www.ozanlar.biz/gufrani.html>. Erişim Tarihi(14.10.2017)

²⁶³ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunu. Kişisel görüşme (22/08/2015).

²⁶⁴ TDV *İlmihal C.I, (İman ve İbadetler)*, s.132-133 , Ayrıca Bkz. Öz, s.263.

Malatya Alevilerinin Kader anlayışı, Mu'tezile'nin Kader anlayışı olan "Kul Fiilinin Halıkıdır" görüşüyle uyuşmaktadır. Nitekim Songül Canpolat Kaderini şu şekilde tanımlamaktadır: "İnsanın yapmış olduğu seçimler sonucunda kaderini kendisinin çizdiğine inanırız".²⁶⁵ Yörede, Kader düşüncesinin temellerinin Kербela Vakası'yla, Emeviler tarafından kasıtlı olarak atıldığı görüşü hakimdir. "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen musibet ise nefsendendir."²⁶⁶ ayetini delil göstererek "Hayrı Allah'tan, Şerri ise Kendimizden bilmeliyiz" fikri yaygındır. Yaptığımız görüşmede Hasan Meşeli, "Hükümünde Adil olan Allah, Şerri yaratmaz. Haşa, Allah şerden uzaktır. Şerri de Allah işlerse Kербela sorumluları Muaviye ve Yezid'in bir günahının olmaması gerekir. Bu tamamıyla Emevilerin uydurmasıdır"²⁶⁷ ifadelerini kullandı. Öte yandan Kaderi "Alın Yazısı" olarak tarif edip "Tedbirini alacaksın, gelen de Allah'tan gelir, o da baş göz üstüne"²⁶⁸ sözleriyle kader konusunda insana düşen görevin tedbir olduğunu söyleyenler de mevcuttur.

3.2.7. Ehl-i Beyt (Pençe-i Al-i Aba) Kavramı Ve Tevella-Teberra Anlayışı

Hz. Ali muhabbetine dayalı olarak ortaya çıkan "Ehl-i Beyt" kavramı, Hz. Muhammed (s.a.v)'in ailesi, çocukları ve torunları için kullanılan bir tabir olup "Ev Halkı" manasına gelir. Ehl-i Beyt kavramının tarihçesi şu olaya dayandırılır: Hz. Peygamber (s.a.v) hanımlarından Ümmü Seleme (r.anha)'nin evinde iken "...Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor"²⁶⁹ ayeti nazil olunca, Hz. Peygamber, Hz. Ali-Hz. Fatıma-Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i abasının altına alarak "Allah'ım benim Ehl-i Beytim işte bunlardır; bunların kusurlarını gider, kendilerini tertemiz yap" diye dua etmiştir.²⁷⁰ Bu hadisten hareketle Ehl-i Beyt; Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hüseyin ve Hz.

---

²⁶⁵ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunu. Kişisel görüşme (22/08/2015).

²⁶⁶ Kur'an-ı Kerim: 4/79.

²⁶⁷ Hasan Meşeli, *Malatya Hünkar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı*, D. 1942, Malatya, Lise Mezunu, Emekli, Kişisel Görüşme (18/08/2015).

²⁶⁸ Serdan Kaygusuz, D.1953, *Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi*. Onar Köyünde İkamet etmektedir. Kişisel görüşme (24/07/2017).

²⁶⁹ Kur'an-ı Kerim, 33/33.

²⁷⁰ Tirmizi, Sünen 48.

Hasan olmak üzere beş kişiyi kapsayan bir tabirdir. Bu beş kişiye “Ehl-i Kisa, Al-i Aba veya Pençe-i Al-i Aba” da denir.²⁷¹

Tevella ve Teberra kavramları Ehl-i Beyt sevgisi etrafında şekillenmişlerdir. Şii dünyası ve Anadolu Alevileri, Hz. Muhammed (s.a.v)’in vefatı sonrası İslam dünyasında çıkan hilafet tartışmalarında Hz. Ali ile onun soyuna büyük haksızlık ve zulüm yapıldığı düşüncesinden hareketle bu kavramları sıkça dile getirmektedirler.²⁷²

Terim olarak Tevella, “Hz. Muhammed, Ehl-i Beyt ve onları sevenleri sevmek” demektir. Teberra ise “Hz. Muhammed (s.a.s) ve soyunu sevmeyenler ile sevmeyenleri sevenleri sevmemek” anlamına gelir.²⁷³

Malatya’daki Aleviler de Tevella ve Teberra anlayışlarının bir yansıması olarak Ehl-i Beyt’e haksızlık yaptıklarını düşündükleri Hz. Osman, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Aişe, Yavuz Sultan Selim gibi kişilerin isimlerini çocuklarına ad olarak koymazlar.²⁷⁴ Görüşmemizde Muhsin Topalcengiz Dede: “Gadir-i Hum’da Hz. Muhammed, Hz. Ali’nin elini kaldırarak Ali benim varisimdir, Ali’ye dost olan bana dost olmuştur. Ali’ye düşman olan bana da düşmandır” diyerek Tevella kavramının “Ali’yi sevmeye ona dost olma” manasına geldiğini; Teberranın ise, “Ali’ye düşman olanlara düşmanlık etme” şeklinde anlaşılması gerektiğini açıklamıştır.

Aleviler arasında “Beşler” diye de adlandırılan bu şahıslar birçok Deyişe konu olmuşlardır. Ayrıca “Duvazdeh” dediğimiz Oniki İmam adına söylenen deyişler de Ehl-i Beyt’e muhabbetin birer ifadesidir.

Ehl-i Beyt’e muhabbet Yörede Aleviliğin özü ve esası olarak görülür. Ehl-i Beyt’in yolundan gidip ona muhabbet duyanlar “Güruh-u Naci (Kurtulmuş Grup)” olarak görülür.

---

²⁷¹ Mustafa Öz, “Ehl-i Beyt”, DİA, C. X , s.498-499. Ayrıca Bkz. Mustafa Öz, *Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ensar Yay., 2012 s.125-127.

²⁷² A. Celalettin Ulusoy, *Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaş Yolu*, İstanbul, Akademi Matb., 1986, s.211.

²⁷³ Fırlı, *Günümüz İslam Mezhepleri*, İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., 2008, s. 531.

²⁷⁴ Serdan Kaygusuz, D.1953, *Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi*. Onar Köyünde İkamet etmektedir. Kişisel görüşme (24/07/2017).

Yaptığımız görüşmede Abdullah Bakır Dede konu hakkında şunları söyledi: “Ehl-i Beyt tabiri bize göre; Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Muhammed, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i kapsar. Kuran’da Ahzap Suresi 33. Ayet ve Şura 23. Ayet Ehl-i Beyt’in faziletinden bahseder. Bu iki ayet açıktır, muhkemdir. Ehl-i Beyt’in faziletinden bahseden seksen ayet ise te’vile dayalıdır.”²⁷⁵

Hasan Meşeli ise Hz. Muhammed’in Veda Haccı esnasında söylediği “Size iki emanet bırakıyorum...” hadisindeki “Kur’an ve Sünnet”in aslında “Kur’an ve Ehl-i Beytim” şeklinde olduğunu ifade etti. Ayrıca Hasan Meşeli, “Biz Ömer, Osman ve Ebubekir’i sevmeyiz. Ama onlara sebb etme de bizde yoktur.” dedi.

3.3. İbadet Esasları

3.3.1. Gusül-Abdest

Evensel öğütlerden birisi olan temizlik, İslam’da bazı ibadetlerin ön şartı olup maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi temizlikle görünen; manevi temizlikle de günah ve hata gibi görünmeyen kirlere arınmak kasıttır.

Alevilerde görünen kirlere arınma işlemi olarak maddi temizlik dediğimiz “Şeriat Abdesti”nden çok; iç temizliği, gönül temizliği hükmünde olan “Tarikat Abdesti” ön plandadır.

Alevilik’te abdest ve temizlik ile ilgili Muhsin Topalcengiz Dede şunları ifade etti:

Cem ibadetine gelen kişi mutlaka düşünu almak zorundadır. Almıyorsa onun vebali onadır. Daha sonra temiz elbiselerini giyer. Bu uygulama baştan ayağa kadar temizlik anlamına geldiği için biz buna ‘Muhammedi Abdesti’ deriz. Daha sonra Tezyekar hizmetini yürüten bir bacı ile bir sofı gelir. Üç damla Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali dediğimiz bir abdest türü vardır ki buna kimisi ‘gönül’, kimisi ‘Aliye Abdesti’ der. Bu abdestin amacı ise insanın içindeki tüm negatif duygulardan arınmayı temsil eder. Bizde gusül abdesti ise iç temizliğini ifade eder. Yoksa ne kadar

---

²⁷⁵ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini. (20/08/2015).

*yıkanırsan yıkan insanın içi temiz değilse dışı temiz olmuş ne yazar. Onun için dış temizlik kadar biz iç temizliğe de önem veririz.*²⁷⁶

Bu konuda Hasan Dede, Alevilikte aslanan kişinin öz varlığındaki kirlere arınıp Hakka yakın olmasıdır, der:

“Adem vardır eti semiz

Alır ‘Abdest’ olmaz temiz

Alemi ta’n etmek nemiz

Bilcümle kusur bizdedir.”²⁷⁷

Yine benzer düşünceleri Songül Canpolat şöyle ifade etmiştir: “Alevilikte Sünnilerde olduğu gibi belli kalıplara göre abdest ve gusul abdesti alma uygulaması yoktur. Fakat Aleviler yıkanmaz önyargısının aksine tertemiz yıkanırız. Dış temizliğinden öte biz gönül temizliğine önem veririz.”²⁷⁸

Mülakatlarda gusul/boy abdestinin Cem ibadeti öncesi yapılması gereken bir hazırlık olarak kabul edildiğini tespit ettik. “Cinsel ilişki sonrası gusul/boy abdesti alınır mı?” sorusunu yönelttiğimizde, genellikle “Hocam bir çuval patlıcandan bir tanesi yere düşünce hepsini yıkamaya gerek var mı? Sadece düşen patlıcan yıkanır²⁷⁹” yanıtını aldık. Mülakatlarımıza katılan kişiler bu cevapla cinsel ilişkiden sonra sadece avret yerlerini yıkamanın gerektiğini ifade ettiler.

3.3.2. Namaz

Alevi inancına göre namaz, Kur’an’da geçen ismiyle “Salat”, “dua ve yakarış” olarak değerlendirilir. Dolayısıyla bu ibadetin belli hareketlerle ve belli zamanlarda yapılmasına, kısacası şekilsel bir forma büründürülmesine karşı çıkararak

---

²⁷⁶ Muhsin Topalcengiz, Kişisel Görüşme (21/08/2015).

²⁷⁷ Mehmet Yaman, a.g.e., s.314-315.

²⁷⁸ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunu. Kişisel görüşme (22/08/2015).

²⁷⁹ Muhsin Topalcengiz, *Malatya/Ali Kapısı Cemevi Dedesi*, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu, Kişisel Görüşme (21/08/2015).

namazın özünün Allah'ı anmak olduğunu ifade ederler. Dolayısıyla namazı “Niyaz” olarak tarif ederler.²⁸⁰

Yöre Alevilerinin namaz görüşünü şu şekilde özetlemek mümkündür: Namaz Farsça bir kelimedir. Kur'an'da ise “salât” geçer. Salât ise yalvarış, yakarış, dua anlamına gelir. Beş vakit namaz şekilden ibaret değildir. İbadetin belli bir şekli olmaz. Delil olarak Nisa suresi 103. ayetini “Allah'ı ayakta, otururken ve yan yatarken zikredin” göstermektedirler. Yörede şu olay anlatılmaktadır: “Kuraklığın olduğu bir dönemde yağmur duasına çıkmıştık; fakat giderken de sadece iş olsun diye gittik. Haliyle niyetimiz samimi olmadığından yağmur yağmadı. Komşu köyde Alevi biri ise samimi bir şekilde Allah'a yalvarıp dövünür, ağlar ve kendini ayaktan asar. Ve sonunda yağmur yağar.²⁸¹ Malatya Alevilerine göre Allahu Teala'yı dört duvar arasına sığdırmak doğru olmaz. Alevi ibadetinin Sünni ibadetinden bir farkı da şudur: Sünniler ibadet ederken arka arkaya dizilir. Alevilerde ise Ka'be insandır. Dolayısıyla ibadet cemal cemale yapılır.²⁸²

“Ben tapmam taşa, toprağa

Benim kıldığım namazda Allah'tır imam”²⁸³

Malatya Alevileri namazı Yunus Emre'nin şu dizelerine göre de yorumlarlar:

“Bir kez gönül yıktın ise

Bu kıldığın namaz değildir”

Alevilere göre asıl olan gönül yapmaktır. Zira insan gönlü Tanrı'nın evidir. Gönül yıkılırsa Tanrı'nın evi yıkılmış olur.

Görüldüğü gibi Alevilikte, Ehl-i Sünnet'te var olan “beş vakit” Namaz yoktur. Buna karşılık farklı uygulamaları olan Halkacık Namazı, Tarikat Namazı ve Niyaz söz konusudur. Bu namaz için Aleviler abdestli olarak Cemevine gelir, orada

---

²⁸⁰ Ali Göktürk, D.1945, Dede, Kişisel Görüşme (08/26/2011).

²⁸¹ Aziz Ateş, D.1966, Yayıklı Köyü Sakini.

²⁸² Mustafa Tosun, D.1950, *Malatya Zeynel Abidin Cemevi Zâkiri*. Kişisel Görüşme (27/08/2011).

²⁸³ Hüseyin Başaran, D.1950, Emekli Öğretmen, Malatya-Hekimhan-Ballıkaya köyünde doğdu. Kişisel görüşme (24/08/2011).

helalleşir ve beş vakit namazda olduğu gibi secdeye giderler.²⁸⁴ Aslında namazın kılınışında yapılması gerekenlere karşılık Tarikat Namazında da bazı ritüeller yapılır. Örneğin, cemal cemale dönmek istikbal-i kible'yi, nefes ve deyiş okumak kıraatı, ayakta edeple durmak kıyamı, yere niyaz edip öpme secdeyi temsil eder.²⁸⁵

Yörede beş vakit namaz kılma konusunda bir ilgisizlik olmasına karşın cuma ve bayram namazlarında durum biraz farklılık gösterir. Aleviler, beş vakit namaza nisbetle Cuma ve bayram namazlarına biraz daha fazla ilgi gösterir. Aleviler cenaze namazını da Sünnilere benzer bir şekilde kılar. Yöre Alevilerinin namaza ve camiye gitmeme sebeplerini Serdan Kaygusuz şöyle açıklamaktadır: “Emeviler döneminde hutbe ve vaazlarda Hz. Ali ve çocuklarına, Ehl-i Beyt'e küfürler, hakaretler yapılmış, böylece Alevileri camilerden soğutmuşlardır. Yakın zamana kadar Irak ve İran taraflarında halen camilerin kapısında araştırmacıların tespit ettiği o hakaret ve küfürler mevcuttur. Dolayısıyla bana küfredilen yere ben niye gideyim?”²⁸⁶

3.3.3. Oruç

İslamın temel ibadetlerinden biri olan oruç, “Bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak, engellemek” anlamına gelir. Dini ıstılahta ise “Oruç tutmaya gücü yetenlerin imsaktan iftara kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaları” demektir.²⁸⁷

Orucun İslam dinindeki farzıyeti şu ayetle sabittir: “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı”.²⁸⁸

İbadetlerin şekilsel yönünden ziyade gayesine vurgu yapılması gerektiğini söyleyen Aleviler, oruç ibadetini de Batıni bir forma sokmuşlardır. Nitekim oruç ile ilgili ayetin son kısmında “...bu sayede korunacaksınız” kısmına vurgu yapan

---

²⁸⁴ Üçer, a.g.e., s.313-315.

²⁸⁵ Akın Özbakır, *Malatya Kale Yöresi Alevi-Bektaşî İnançlarının Tespit ve Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, Elazığ-2010, s.16.

²⁸⁶ Serdan Kaygusuz, Kişisel Görüşme (24/07/2017).

²⁸⁷ *İlmihal (İman ve İbadetler)*, C.I, Ankara, TDV Yay., 2008, s.381.

²⁸⁸ Kur'an-ı Kerim, 2/183-184.

Mürteza Aksüt Dede, oruçtan kastın açlık ya da sussuzluk değil; günahlardan arınma ve temizlenme olduğunu ifade etti.²⁸⁹

Malatya Alevilerinin tuttuğu oruç, geleneksel Anadolu Aleviliğiyle benzerlik gösterir. Oruç denilince akla “Yas-Matem” ayı olan Muharrem orucu gelir. Bu oruç bir yas orucu olup, Kerbela katliamı nedeniyle tutulur. Bu oruçta gaye, Kerbela’da şehit düşen Ehl-i Beyt’in çektiği susuzluk ve sıkıntıyı anlamaya çalışmak, onları yad etmektir.²⁹⁰ Dolayısıyla yörede asıl orucun Ramazan Ayında tutulan oruç değil de Muharrem Ayında tutulan oruç olduğuna inanılır. Bunun da Kur’an da geçtiğini ve Fecr suresi’ndeki “...On geceye yemin olsun” ayetine dayandığı ifade edilir.²⁹¹

Muharrem Orucu, Muharrem Ayı’nın başından on ikisine kadar olmak üzere tutulur. On üçüncü günde ise Kerbela’dan sağ çıkıp Ehl-i Beyt’in devamını sağlayan İmam Zeynal Abidin’in kurtuluşu adına Aşure pişirilip, şükür için kurban kesilir. Muharrem Ayı’nda bazı şeylere dikkat edilir. Bu ayda saf su tüketimi yasaktır. Onun yerine su ihtiyacı ayran, meyve suyu, hoşaf gibi gıdalarla karşılanır. Soğan kesme, bıçak kullanma, et yeme yasaktır. Bu ayda süslenilmez, özel yemekler yapılmaz, eğlenilmez, düğün, sünnet gibi merasimler yapılmaz.²⁹²

Alevilerce tutulan bir diğer oruç ise Şubat Ayı’nın ortalarında üç gün tutulan Hızır Orucu’dur. Hızır Orucu’nun dayanağı ise şu şekilde anlatılır: Hz.Ali ve Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in hastalıklarından şifa bulmaları için üç gün oruç tutma adağında bulunurlar. İlk gün iftar edecekleri vakit kapıya bir yoksul gelir ve yiyeceklerini ona verip su ile iftar ederler. İkinci gün iftar saatinde bir yetim gelir. İftariyelerini ona verirler. Üçüncü gün ise aynı şekilde iftar zamanı kapıya bir tutsak gelir nafakalarını ona verirler. Ve neticede üç gün aç olarak iftar ederler. İşte Hızır Orucu bunu ifade eder.²⁹³

---

²⁸⁹ Mürteza Aksüt, Kişisel Görüşme (20/08/2015).

²⁹⁰ Songül Tunçdemir, Kişisel Görüşme (22/08/2015).

²⁹¹ Ali Göktürk, D.1945, Malatya Zeynel Abidin Vakfı Dedesi, Kişisel Görüşme (08/26/2011).

²⁹² Mürteza Aksüt, Kişisel Görüşme (20/08/2015) , Ayrıca Bkz; Cenksu Üçer, a.g.e., s.320.

²⁹³ Mehmet Yaman, a.g.e., s.248.

Onun dışında Yılbaşı'nda bir günlük Gağand orucu tutulur.²⁹⁴

Yörede Ramazan Orucu konusunda aslında otuz gün olmadığı üç gün olduğu yorumları yapılır. Bazı Aleviler özellikle Ramazan ayının 19, 20 ve 21. günleri olmak üzere üç gün tutarlar. Mülakat sırasında “Ramazan ya da Muharrem Orucunu tutuyor musunuz?” sorusuna özellikle genç nesil “tutmuyorum” cevabını vermektedir.

3.3.4. Hac

İslam'ın hem mal ile hem de bedenle yapılan ibadetlerinden sayılan Hac, kelime olarak ”Ziyaret etmek, yönelmek, kastetmek” anlamlarına gelir. Dini literatürde belirtilen şartları haiz kişilerce belirli zamanda Ka'be, Arafat ve diğer kutsal mekanları ziyareti ifade eder.²⁹⁵

Hac da Alevilikte diğer ibadetlerde olduğu gibi Batıni bir şekilde bürünmüştür. Nitekim Seyyid Nesimi²⁹⁶ bir şiirinde:

“Tavaf-ı Kâbe'nin gerçi sevabı çoktur ey Mevlâ

Gönül Allah evidir çün tavaf etmek ânı evlâ”

ifadeleriyle gönül onarmanın Kabe'yi tavaf etmekten daha sevap olduğunu açıklar.²⁹⁷

Alevilikte “Eline, beline, diline sahip olmak” ilkesinin bir yansıması olarak insan kalbinin kırılması, Ka'be'yi yıkmaya benzetilmiştir. Alevi ibadetlerinin merkezinde “insan” vardır. Bu sebeple Cem Ayininde insanlar Kible olarak birbirine döner, yüzyüze ibadet eder.²⁹⁸ Ayrıca Allah'a bir mekan izafe edilemeyeceğini Hacı Bektaş şu sözlerle ifade eder:

---

²⁹⁴ Songül Tunçdemir, Kişisel Görüşme (22/08/2015).

²⁹⁵ Türkiye Diyanet Vakfı İlmihal C.I, (İman ve İbadetler), Ankara, TDV Yay., 2008, s.514.

²⁹⁶ Tam adı Seyyid Ömer İmadeddin Nesimi'dir. Bağdat yakınlarındaki “Nesim” kasabasına nispetle bu mahlası kullanır. Türkmen ve Hurufi şair olan Nesimi'nin doğum tarihi kesin bilinmemekle beraber 1369-1370 olarak tahmin edilmektedir. Nesimi Hallac-ı Mansur'un “Ene'l -Hak” sözüne benzer hurufi düşünceler beslediği için derisi yüzülerek öldürülmüştür. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Ünver, *İslam'ın Solunda bir Kur'an Şairi: Nesimi ve Hac Motifleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi, S:14-15, 2003, s.221-243.

²⁹⁷ Üzüm, a.g.e., s.146.

²⁹⁸ Üçer, a.g.e, s.325-326.

“Hararet nardadır sacda değil

Keramet baştadır tacda değil

Her ne ararsan kendinde ara

Mekke’de Kudüs’te Hac da değil”²⁹⁹

Aleviler Ka’be yerine Ağustos ayında Sulucakarahöyük’teki Hacı Bektaş’ı ziyaret edip Hacı olurlar.³⁰⁰ Hacı Bektaş Ziyareti esnasında yapılan bazı ritüeller, Sünni İslam’daki Hac ibadeti esnasında ziyaret edilen bazı yerler ve icra edilen bazı uygulamalara benzer. Örneğin Hacı Bektaş’taki Çilehane, Arafat’a; Türbe’ye yakın çıkan su Zemzem Suyu’na; Türbe’yi tavaf Kabe’yi tavafa benzetilir. Onun dışında Aleviler Ehl-i Beyt tarihi açısından önemli olayların yaşandığı Kerbela ve Necef’i de ziyaret ederler.³⁰¹

Yörede yaptığımız mülakatlarda da Alevilerin, Hacı Bektaş Türbesi’ne, Kerbela ve Necef’e seferler düzenleyerek gittiklerini öğrendik. Ayrıca Hac ibadetinin yöredeki Aleviler arasında “türbe ve ziyaretlere gitme” biçimine dönüştüğünü müşahade ettik. Nitekim bölgede bulunan İmam Zeynal Abidin Türbesi, Vayloğ Dede Türbesi, Hasan-ı Basri Türbesi, Gani Baba Türbesi gibi mekanlar ziyaret edildiğinde Alevi canların birbirlerine “Hacınız kabul olsun” dedikleri görülmüştür.

Görüldüğü üzere Alevilerin özellikle Namaz, Oruç, ve Hac konusundaki görüşleri batını bir mezhep olan Nizari İsmaililiği görüşleriyle paralellik arz etmektedir.³⁰²

---

²⁹⁹ Üzüm, ag.e., s. 147.

³⁰⁰ Üçer, a.g.e s.325-326 ; İlyas Üzüm, a.g.e., s.147.

³⁰¹ Harun Yıldız, *Amasya Yöresi Alevileri (Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri)*, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Doktora Tezi, Samsun-2003., s.125.

³⁰² Aleviliğin İman ve İslam Esasları hakkındaki görüşlerinin geniş bir değerlendirmesi için bkz. Mustafa Ekinci, *Aleviliğin Temel Kaynaklarından Biri Olan Buyruk’un İman ve İslam Esasları Açısından Değerlendirilmesi*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:10, S:13, s.7-40.

3.3.5. Zekât

Toplumsal dayanışma ve sosyal yardımlaşma amacı güden Zekat, İslam'ın mali ibadetlerinden birisidir. Dini terminolojide ise zengin sayılan kişilerin mallarının bir kısmını Allah'ın Tevbe suresi 60. ayetinde belirttiği sekiz yere sarf etmesidir.

Alevilikte muhtaç insanlara yardım etme ilkesi olsa da İslami manada belirtilen nisap üzerinden malının belirli bir kısmını ihtiyaç sahiplerine verme anlamında bir zekat anlayışı yoktur.

Alevilikte Zekat anlayışı şu ayet çerçevesinde yorumlanıp şekillendirilmektedir: “...ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır...”³⁰³ Bu ayetten hareketle Aleviler, Ehl-i Beyt soyundan gelip dini hizmet veren Dede, Ocak, Türbe ve Cemevi gibi dini kişilere/kurumlara maddi yardımda bulunurlar. Bu yardımlaşma “Hakkullah”, ”Lokma” ve “Çerağ Hakkı” olarak isimlendirilir. Alevilikteki bu yardım Şia'nın “Humus” uygulamasına benzer.

Mürşidler yılın belirli dönemlerinde Taliplerini ziyaret eder. Talipler bazen çok uzak şehirlere dağılmış olabilir. Dedeler bu mesafeye rağmen onları ziyaret edip dini anlamda eğitir, varsa problemlerine çözüm bulur. Maaş almadan gezdikleri için Dedelerin belirli bir geçim kaynakları da yoktur. Bu sebeple din hizmetleri karşılığında Talipleri tarafından kendilerine Hakkullah veya Çerağ Hakkı dediğimiz bir yardım yapılır. Yapılan yardımın cinsi ve miktarında bir sınırlama yoktur. Bu tamamıyla gönüllülük esasına dayalıdır.³⁰⁴

Ceme gelen Aleviler Dedelere, Lokmacı ve Çerağcıya, eğer ihtiyaçları varsa, gönüllerinden ne kopuyorsa onu verirler.³⁰⁵

---

³⁰³ Kur'an-ı Kerim: 8/41.

³⁰⁴ Doğan Ünverdi, D.1957, Lise Mezunu, *Malatya Zeynal Abidin Türbesi Vakfı Başkanı*, Kişisel Görüşme (27/07/2015).

³⁰⁵ Songül Tunçdemir, Kişisel Görüşme (22/08/2015).

3.3.6. Kurban

Dini literatürde, “Allah’a yakınlaşmak gayesiyle belirli şartlara haiz olan hayvanı boğazlamak” manasına gelen Kurban, İslam dininin maddi ibadetlerinden biridir. Kurban ibadeti Kur’an-ı Kerim’de “Rabbin için Namaz kıl, Kurban kes”³⁰⁶ ayetine dayandırılır. İslam dininde kurbanın tarihi Hz. Adem’in çocukları Habil ve Kabil hikayesiyle, Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmail’i Allah için kurban etmeye adaması kıssalarına dayandırılır.³⁰⁷ Malatya Alevilerinin Kurbanın tarihçesiyle ilgili inanışları Sünnilerle paralellik gösterir. Ama Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmail’i kurban etme hadisesini şöyle yorumlarlar: “Allah Hz. İbrahim’den en değerli varlığı olan oğlu İsmail’i istedi. Böylelikle Allah ile sevdiği varlık arasında seçim yapmasını diledi. Yani orda İbrahim’den istenen oğlu değil, nefsiydi. Bu anlamda gerçek kurban haksızlık ve zulüm karşısında, Kerbela’da kendisinden vazgeçen Hz. Hüseyin’dir.”³⁰⁸

“Kurban” kelimesi yörede kesilen hayvanın yanı sıra Cemlere getirilen kömbe, tatlı, kurabiye gibi “lokma” adı verilen yiyeceklere de denir. Yöre Alevileri arasında Kurban Bayramı’nda kurban kesimi pek yaygın değildir. Malatya Alevileri şu adlarla kurban keserler: Abdal Musa Cemi’nde kesilen Abdal Musa Kurbanı, Hz. Ali’nin doğum günü olan 21 Mart’ta kesilen Nevruz Kurbanı, Düşkün olan kişinin Düşkünlüğü kaldırma erkanı esnasında kestiği Düşkünlük Kaldırma Kurbanı, Alevilik Yoluna girenlerin yıllık sorgu-sualden geçme Cemi olan Görgü Cemi’nde kestikleri Görgü Kurbanı, Muharrem Orucundan sonra kesilen kurban, Yatır ziyareti veya bir dileğin gerçekleşmesi için kesilen Adak Kurbanı, ölen kişi adına kesilen Dâr Kurbanı, iki kişinin kardeşleştirilmesi töreni olan Musahiplik erkanı sırasında kesilen Musahip Kurbanı.³⁰⁹ Yöredeki Aleviler özellikle Kızıldeli Ali sultan, Zeynal Abidin Türbesi, Şah İbrahim Veli Türbesi gibi önemli yatırlara gidip adak kurbanlarını orada keserler.

---

³⁰⁶ Kur’an-ı Kerim:108/2.

³⁰⁷ İlmihal C.II (İslam ve Toplum), Ankara, TDV Yay.,2008, s.1-3. Ayrıca Bkz; Fevzi Rençber, “Adıyaman Alevileri”(*Hak-Muhammed-Ali Aşkı*), İstanbul, Gece Kitaplığı, 2012, s.115-116.

³⁰⁸ Ali Göktürk, D.1945, Dede, Kişisel Görüşme (08/26/2011). Ayrıca Bkz; Mehmet Yaman, a.g.e., s.258.

³⁰⁹ Songül Tunçdemir, Kişisel görüşme (22/08/2015). Ayrıca Bkz. Üçer, a.g.e., s.331-334.

Alevilerin ibadet hayatlarında son derece önemli bir yer tutan kurban Allah için kesilir. “Aleviler kurban keserken besmele çekmedikleri için Alevilerin kestikleri de yenmez kanaatinin aksine kurbanı mutlaka tekbir ve besmele eşliğinde keserler.”³¹⁰

Kurban kesilirken okunan Gülbang’a ‘Kurban Gülbangı’ denir. Sözleri şöyledir:

Ferman-ı Celil

Kurban-ı Halil

Delil-i Cebrail

Can-ı İsmail

Bıçağı Azrail

Allahu Ekber, Allahu Ekber

La İlahe İllallahu Vallahu Ekber

Allahu Ekber

Ve Lillah’il hamd

La Feta illa Ali

La seyfe İlla Zülfikar

*Bismillahi Tekbir Allahu Ekber*³¹¹

---

³¹⁰ Ali Ağa Varlık, *Allah Hedef Can Nokta Alevi-Bektaşilikte Tasavvuf*, İstanbul, Can Yay., 1997, s.128.

³¹¹ Mehmet Yaman, a.g.e., s.259.

3.4. Dinî Hayat

3.4.1. Âyini Cem Ve Semah

“Hak-Muhammed-Ali Divanı” ve “Kırklar Meydanı” olarak da adlandırılan Ayin-i Cem, Alevi ibadetlerinin merkezi hükmündedir. Bu ibadet şekil itibariyle tarikat toplantısını anımsatır.³¹²

“Usul ve ibadet tarzı” anlamına gelen Ayin ile “toplanma, topluluk, bir araya gelme” anlamlarına gelen Cem sözcüklerinden oluşan Ayin-i Cem, “Toplantı töresi”³¹³, “bir araya gelme yolu” manasını taşır.

Tasavvufî yorum olarak ise Aynu’l Cem, “Yaratılmışları görmeyerek Hakkı görmek, birliğin özü”³¹⁴ anlamlarına gelir. Cem ibadeti, Meleklerin Hz.Adem’e secde etmesi, Hz. Peygamber’in Mirac’a çıkarak Hz. Ali’nin sırrına ulaşması, Kırklar Meclisi gibi Aleviliğin temel efsanelerinin sahnelendiği³¹⁵ dinsel bir ritüeldir. Aleviler arasında Cem ibadetine “görgü”, “sürek”, “yol”, “erkan” adları da verilir.³¹⁶ Cem ibadetinin yapıldığı yere de “*Cem Evi*” denir. Cem ibadeti için Cem Evi şart değildir, köyün büyükçe bir evinde de Cem yapılabilir.

Cem İbadeti konusunda Ali Göktürk Dede mülakatımızda şu ifadeleri kullandı: “Sünniler camide namaz kılarken imamın arkasında kılarlar. Bizim ise kiblemiz insandır. Onun için cemâl cemâle ibadet ederiz. Sünnilerin Ka’be’de halka olmaları gibi biz de Halka Namazında halka oluruz.”³¹⁷

Cem ibadetinde kadın ve erkekler bir arada bulunur. Alevilere göre ibadet esnasında kadın ve erkekler ayrı olmamalıdır. Hacı Bektaş-ı Veli bu konuda şöyle demiştir:

---

³¹² Üçer, a.g.e, s.355.

³¹³ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşılık*, İstanbul, Ötüken Yay., 2014, s.110.

³¹⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul, İnkılap Yay, 1977, s.69.

³¹⁵ Üçer, a.g.e., s.355.

³¹⁶ Mehmet Eröz, a.g.e., s.112.

³¹⁷ Ali Göktürk, D.1945, Dede, Kişisel Görüşme (08/26/2011).

Kadın erkek olmaz ibadetin dilinde

*Noksanlık senin kendi özünde*³¹⁸

Dolayısıyla Cem’de herkes Bacı-Kardeştir. Aleviler Cem’de cemel cemale bakarak dizilirler. Cem ibadetinin menşei “Kırklar Cemi”dir. Sözü edilen hadise kısaca şöyledir:

“Hz. Muhammed (s.a.s) Miraca çıkarken bir aslan yolunu keser, Hz. Muhammed ne yapacağını şaşırırken gayptan duyduğu söze uyarak yüzüğünü aslanın ağzına verir. Aslan sakinleşir, o da yoluna devam eder. Göğün en yüksek katına erişir. Orda dostuna kavuşur. Onunla doksan bin kelam konuşur. Miraçtan dönerken de bir kubbe görür. Yaklaştığında bazılarının içeride sohbet etmekte olduğunu fark eder. İçeri girmek için kapıyı çaldığında kendisine kim olduğu sorulur. O da peygamber olduğunu söyler. İçeridekilerden birisi bizim aramıza peygamber sığmaz, peygamberliğini ümmetine yap der. Hz Muhammed ayrılırken o kapıyı tekrar çalması için Allah’tan emir alır. İkincisinde de kapı açılmaz. Üçüncüsünde Hz. Muhammed kendisini yoksullara hizmet eden bir kişi olarak tanıtır ve içlerinde yer varsa girmek istediğini söyler. Kapı açılır. Hz Muhammed besmele ile içeri girer, mecliste yirmi ikisi erkek, on yedisi kadın olmak üzere otuz dokuz canın sohbet ettiğini görür. Hz Ali de o meclistedir. Hz Muhammed, Ali’nin yanına oturur ama onun Ali olduğunu bilmez, Oradakilere kimler olduklarını sorar. Onlar “Bizler Kırklarız derler.” Hz. Muhammed, sizin ulunuz kim küçüğünüz kim diye tekrar sorar. Onlar, bizim ulumuz da ulu, küçüğümüz de uludur. Bizim kırkımız birdir, birimiz kırktır derler. O, biriniz eksik ne oldu diye sorar. Onlar, o birimiz Selman’dır, taşraya gitti. Ama sen onu da burada say dediler. Hz Muhammed peki bunu ispat edin dedi. Bunun üzerine Hz. Ali kolunu uzatır, kırklardan biri destur diyerek Ali’nin koluna bıçakla vurur. Aynı anda tüm canların kolundan kan çıkmaya başlar. O sırada pencereden bir damla kan girip ortaya damlar. Bu Selman’ın kanıdır. Sonra kırklardan biri Ali’nin kolunu bağlar ve tüm canların kanı durur. Biraz sonra Selman gelir. Elinde bir üzüm tanesi

---

³¹⁸ Celal Abbas Bektaşoğlu, *Alevilikte Cem İbadeti*, Ankara, Kardelen Ofset Matb., Belirtilmeyen Basım yılı , s.57.

getirmiştir. Kırklar, bu üzümü Hz. Muhammed'in önüne koyup paylaşmasını isterler. Hz Muhammed bir tek üzüm tanesini tüm kırklara nasıl paylaşacağını düşünürken Allah, meleği Cebrail'i göndererek yardımına koşturur. Cebrail cennetten bir tabak getirerek Hz. Muhammed'in yanına gelir ve şerbet eyle ey Muhammed diyerek yol gösterir. Hz Muhammed nurdan bu tabağa su koyar ve üzümü ezerek şerbet yapar ve kırkların önüne koyar. Kırklar bu şerbetten içerler ve tümü ilk yaratılıştaki gibi sarhoş olurlar ve ya Allah diyerek üryan büryan semaha kalkarlar. Hz Muhammed de bunlarla birlikte semaha girer, semah ederken Hz. Muhammed'in mübarek imamesi (sarığı) başından yere düşer. Kırk parça olur, Kırkların her biri bir parçasını alır ve etek yapıp bağlarlar. Hz. Muhammed, onlara pir ve rehberlerini sorar, onlar pirimiz Şah-ı Merdan Ali, rehberimiz Cebrail (as) derler. Bunun üzerine Hz. Muhammed Ali'nin orada olduğunu anlar. Ali, Hz. Muhammed'in yanına doğru gelir, Hz. Muhammed tecella ve temanna ile Ali'ye yol gösterir. Bu sırada Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin parmağında miraca giderken aslanın ağzına verdiği yüzüğü görür ve o aslanın, aslında Ali olduğunu anlar.”³¹⁹

Malatya Hacı Bektaş-ı Veli Derneği Başkanı Hasan Meşeli ise Cem İbadeti'nin tarihçesini şöyle aktardı:

“1240 Babai İsyanı ile Aleviler göz hapsine alınmıştır. Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasındaki münasebetler sebebiyle Anadolu Alevileri Şah İsmail'e yardım ederler zannıyla, dönemin Şeyhülislamı olan Hafız Osman, İbni Kemal ve Ebu Suud Efendi gibi zatlar Aleviler aleyhine fetva verdiler. Bu fetvalar üzerine Yavuz Sultan Selim Alevi katliamı yapmıştır. Aleviler de dağa ve ormanlık alana yerleşip kaçmışlardır. Dolayısıyla Osmanlı, Selçuklu dönemlerinde Alevilere karşı tutulan politika sebebiyle Aleviler inançlarını rahatça yaşayamamışlardır. Aleviler de Telli Kur'an dediğimiz üç telli sazını cübbesinin altına alarak köyün en büyük evinde

---

³¹⁹ Mustafa Ekinci, *Şah İsmail ve İnanç Dünyası*, İstanbul, Beyan Yay., 2010, s.176-178. Ayrıca Bkz; Fuad Bozkurt, *Buyruk*, İstanbul, Anadolu Matb., 1982, s.7-11.

toplanıp ibadetlerini yaparlarmış. Cem toplantılarının basılmaması için de gözcüler görevlendirilmiştir.”³²⁰

En eski Cem Evi olarak kabul edilen Arapgir ilçesi Onar köyündeki Büyük Ocak Cem Evi’nde de gözcülere ayrılmış yerler olduğunu gördük. Cem Evi görevlisi, gözcünün bir tehlike veya baskın halinde içeridekileri uyarmasından sonra, insanların dehlizlerden dışarı çıktıklarını ifade etti.³²¹

Cem ibadeti sadece dinsel işlevi yönüyle ön plana çıksa da bu ibadet formunun Sosyal–Eğitsel ve Hukuksal işlevlerini görmek de mümkündür.

Cem ibadetine katılan canların hırsızlık, yalan, iftira gibi düşkün olmaya sebep olacak bir davranışının olmaması gerekir. Bu durumda Cem’e alınmazlar. Dolayısıyla Cem ibadeti yargılama işlevi de görür. Yine “döktüğünüz varsa doldurun, yıktığımız varsa kaldırın, ağlattığımız varsa güldürün” ilkeleri gereği küskünlük, dargınlık varsa bunların Cem ibadeti öncesi çözülmesi gerekir. Çünkü Alevilikte “Cem’e küskün girilmez”³²² prensibi vardır.

Ayrıca Cem ibadeti, “Eline, beline ve diline sahip ol” ilkesi gereği insanları, davranışlarını kontrol etmeye yönlendirir. Bu noktada Cem ibadeti Alevi toplumu içerisinde “Halk Mahkemesi” veya “Ahlaki ve hukuki olarak iç denetimi sağlayan bir yapı” işlevi görür. Nitekim yöre Alevileri, yaptığımız mülakatta Cem ibadetinin bu yönünden dolayı Alevilerin ne bir polisle, ne de bir mahkeme ile yüzyüze geldiğini ifade ettiler.³²³

Cem, eğitim kurumlarından uzak kalan canlara eğitici, bilgili ve önder olarak kabul ettikleri Dede tarafından yapılan sohbetle özellikle dini bakımından kendilerini yetiştirme imkanı da sağlar.

Bu anlamda Cem ibadeti Alevilerce “Hak-Muhammed-Ali Meydanı” olarak kutsal kabul edilir. Ve oraya gelen canlar Dâr’a durduğu zaman Hak karşısında

---

³²⁰ Hasan Meşeli, *Malatya Hüncar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı*, D.1942-Malatya, Lise Mezunlu, Emekli.

³²¹ Serdan Kaygusuz, D.1953, *Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi*. Onar Köyünde İkamet etmektedir.

³²² Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkân)*, İstanbul, Demos Yay., 2013, s.206.

³²³ Serdan Kaygusuz, D.1953, *Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi*. Onar köyünde ikamet etmektedir.

hesaba çekilmiş gibi olurlar. Bu anlamda Cem ibadetinde “ölmeden önce ölmek, ulu divana alını açık yüzü ak olarak gidip kul hakkıyla gitmemek”³²⁴ esastır.

Zeynal Abidin Vakfı Cem Evi Zakiri Mustafa Tosun bu konuyu, Şah Hatayî³²⁵, nin şu deyişiyle özetledi:

Hatayım bu sırra ereyim dersin

Dostun cemalin göreyim dersin

Sorgusuz cennete gireyim dersin

*Cem Evine diri gelme ölü gel*³²⁶

Cem Evi’ne gelirken insanların gurur, kibir, nefret gibi kötü davranışları terk etmesi gerektiği ifade edilir.

Dede, Cem’e başlamadan önce şöyle der:

“Birbirinizden razı mısınız? Birbirinden razı olmayan, incinen, başkasının namusuna ve ırzına bakan, çoluk çocuğuna zulmeden varsa bu dâr ve didarda yüzü ve ameli kara ola, Hak-Muhammed-Ali divanına yüzü kara çıka.” Böylece Cem ibadetine başlamadan tüm canlılardan “Razılık” alır.³²⁷

Cem ibadeti amacına göre farklı şekil ve isimlerle icra edilir.

Malatya Aleviliğinde icra edilen Cem çeşitleri şunlardır: İkrar Cemi, Görgü (Sorgu) Cemi, Abdal Musa Cemi, Dârdan İndirme Cemi, Musahip Cemi, Muhabbet Cemi/Görsel Cem, Kısır Cem.³²⁸

---

³²⁴ Mehmet Yaman, *Alevilik’te Cem*, İstanbul, Can Yay., İstanbul, s.11.

³²⁵ “Hatayî” Hatalı, kusurlu manasına gelip, Alevi Kızılbaşların hem dini hem de dünyevi lideri olan Şah İsmail’in mahlasıdır. Şah İsmail ise 1487 yılında Erdebil’de doğmuştur. Babası Erdebil Tekkesi’nin şeyhi Şeyh Haydar, Annesi ise Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan’ın kızı Alemşah Begüm’dür. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Ekinci, *Şah İsmail’in Mahlası “Hataî” Kelimesinin Etimolojisi*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi, Yıl: 10, S:13, s.159-170.

³²⁶ Mustafa Tosun, Kişisel Görüşme, (27/08/2011).

³²⁷ Abdullah Bakır, *Ali Seydi Ocağı Dedesi*, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunlu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

³²⁸ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunlu.

a. İkrâr Cemi; Nasip almak da denilen İkrar Cemi, Alevilikte yol mensubu olmak için³²⁹, Yola girecek olan Talibin gereken şartları yerine getirmesi amacıyla Dede ve Cemaat huzurunda İkrar yani söz vermesi amacıyla yapılır. Bunun için de Alevi bir aileden gelmek gerekir. Aleviler bunu “Daldan yetme değil kökten bitme” tabiri ile ifade ederler.³³⁰

b. Görgü (Sorgu) Cemi; Alevîlerin en büyük dinî törenidir. Görgü, ikrar vererek yahut Musahiplik erkânı uygulayarak yola giren canların yılda bir kez Pir önderliğinde toplum huzurunda sorgu sualden geçip aklanmasıdır. Görgü erkânı da bu amaçla uygulanan merasim demektir.³³¹ Malatya’da genellikle kış aylarında yapılır. Bu Cem çeşidi bir nevi Dâra Durmak’tır.

Dede, Taliplere “Dâra durun doğru söyleyin, günahınızı beyan eyleyin, aldığınız varsa verin, döktüğünüz varsa doldurun, kırdığınız varsa yapın, ağlattığınız varsa güldürün” diye nasihatte bulunur.³³² Bu Cem sayesinde ikrarlar tazelenir, küskünler barışır, hakkı yenenler razı edilir.

c. Abdal Musa Cemi; Malatya Alevileri arasında “Birlik Cemi” de denilen Abdal Musa Cemi, yörede yaşayanların talebi, bazı kişilerin kurban kesmek istemeleri, Dede veya dışarıdan bir misafir gelmesi gibi durumlarda bir araya toplanmak için yapılır. Senenin ilk Cemidir. Küskünleri barıştırmak ve sorunları çözmek için de bu Cem yapılabilir.³³³

Abdal Musa Lokması ve Cemi, Malatya Alevileri arasında büyük bir öneme sahiptir. Katılımın artması için iş sezonunun sonuna yapılır. Arguvan ilçesi Ermişler köyünde bulunan İmam Cafer Türbesi ve Battalgazi ilçesi Zeynal Abidin Türbesi’nde yapılır.³³⁴

---

³²⁹ Ethem Ruhi Fırlalı, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşılık*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir-2006, s.268.

³³⁰ Mehmet Eröz, a.g.e., s.125.

³³¹ Üzüm, a.g.e., s.164.

³³² Üzüm, a.g.e., s.165.

³³³ Fırlalı, a.g.e., s.269.

³³⁴ Abdullah Bakır, *Ali Seydi Ocağı Dedesi*, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

d. Dardan İndirme Erkanı; Ölen bir Alevinin ruhunu şad etmek için yapılır. Hakka yürüyen kimse için helallik alma amacıyla yapılan toplantıya “Dârdan indirme” denir.³³⁵ Ölen bir canın yakını, mevta hayattaymış gibi toplum huzuruna çıkar ve insanlarla hellaleşir, hakkı olan varsa, hakkını talep eder.

Ölen kişi adına yakını Dâr’a durur ve şöyle der: “Ağrınmış, incinmiş, gücenmiş kimseler varsa dile gelsin, bile gelsin, hakkını istesin, Allah Eyvallah.” Eğer şikayetçi ya da alacaklı kimseler çıkarlarsa razı edilirler. Kimse çıkmazsa da tüm canlar: “Öz gönül birliğiyle biz suçlarından vazgeçtik, Allah da affetsin. Ruhunu şad olsun. Hak erenler yardımcısı olsun” derler.³³⁶

e. Musahip Cemi; Alevilikte iki can’ın Ahiret kardeşi yapılması için icra edilen Cem’dir.

e. Kısır Cem; Yörede içinde On İki hizmetin icra edilmediği, çocukların Cem’e alışması için muhabbet, sohbet eşliğinde yapılan Cem çeşididir.³³⁷ Yörede bu ceme muhabbet ve görsel cem de denmektedir.

Cem İbadeti şöyle icra edilir:

Cem, Perşembeyi Cuma gününe bağlayan gece saat 7-8 gibi başlar. Cem’in yapılacağı zamanı canlara bildirmek için gönderilen Peyikler halkı:

Bülbül oldum bu gün gülzara geldim

Halim arz etmeye dildare geldim

Koyarlarsa bizi hane içeri

Erenler cemine davete geldim

dizeleriyle ibadete davet eder. Daveti duyan her can ibadet öncesi duş alıp tertemiz giyindikten sonra Musahibi ile buluşur. Ardından “Hak-Muhammed-Ali Meydanı” olarak kabul edilen Cem Evi’ne gelmeye başlar. Gelirken de Lokma denilen meyve, börek, kömbe gibi yiyecekler getirir. Cem Evi’ne gelen can, Dede ve Post’a niyaz

---

³³⁵ Üzüm, a.g.e., s.168.

³³⁶ Fığlalı , a.g.e., s.270.

³³⁷ Muhsin Topalcengiz, *Malatya/Ali Kapısı Cemevi Dedesi*, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu.

ettikten sonra ayinin icrası için huzur ve sukuneti sağlamakla görevli olan Gözcü'nü göstereceği yere oturur. Daha sonra Dede, Cem Başlatma Gülbangı'nı okur³³⁸:

Bism-i Şah, Allah, Allah...

Akşamlar hayrola. Hayırlar fethola, şerler defola. Münkirler mat ola. Münafıklar berbat ola. Hanedan-ı fukara mamür ola. Cemimiz kırklar cemi ola. İbadetlerimiz Muhammed-Ali Dergahı'nda kabul ve makbul ola. Hak erenler bizleri Ehl-i Beyt'in yolundan, katarından, didarından ayırmaya, On İki İmamların, On dört Masum-i Pak'ların, On yedi kemerbestlerin, Kırkların hayır himmeti üzerinizde hazır ve nazır ola. Şeytanın şerrinden, münkirin mekrinden saklaya, bekleye. Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, yaralarımıza merhem, hastalarımıza şifa ihsan eyleye. Şu anda Allah Allah diyen canların Hak-Muhammed-Ali dilde dileklerini, gönülde muratlarını vere. Bütün insanların barış içinde kardeşçe yaşamalarını nasip eyleye. Namerde değil, merde bile muhtaç eylemeye. Görünür görünmez kazalardan, belalardan esirgeye. Emeklerimizi boşa çıkarmaya. Günahlarımız var ise bağışlaya. Dede Garkın yardımcınız ola. Dem Ali, sırr-ı Nebi, Hüncar Hacı Bektaş Veli kerem-i evliya gerçekler demine Hü, mü'mine Ya Ali...³³⁹

Daha sonra başta Dede olmak üzere tüm canlardan Razılık alınıp küsler barıştırılır.³⁴⁰ Bundan sonra sıra Hizmet Sahipleri'nin Meydana Çağrılmasına gelir. Geleneksel Alevilikte olduğu gibi Malatya yöresinde de Cem Ayini, On İki İmamı temsil ettiğine inanılan On İki Hizmet'in yerine getirilmesiyle gerçekleşir. On İki Hizmet, Cem ibadetini meydana getirdiklerinden kutsal kabul edilirler. Her birinin Cem ibadeti içindeki görevi farklıdır. Bu görevler hiyerarşik bir düzen içerisindedir.³⁴¹

On iki hizmet sahipleri deyişlerle meydana davet edilir. Adı okunan Hizmet Sahibi ayağa kalkıp “Allah, Muhammed, Ya Ali” diyerek niyaz eder ve dâra durur.

---

³³⁸ Dedegarkınoğlu, *Dede Garkın Süreğinde Cem*, s.121-122.

³³⁹ Dedegarkınoğlu, *a.g.e.*, s.148.

³⁴⁰ Mehmet Yaman, *a.g.e.*, s.9.

³⁴¹ Harun Yıldız, *a.g.e.*, s.138-139.

Hizmet Sahipleri, On İki Hizmet Deyişi³⁴² ile çağrılır. Zakir, aşağıdaki mısralarla Mürşid'i posta oturmaya davet eder:

*Hakk'tan bize nağme geldi
Pirim sana beyan olsun
Şah'dan bize eli geldi
Mürşidine haber olsun*

a.Gözcü: Elindeki asayla Cem ibadeti esnasında gezen gözcü, Cem'in huzurlu ve problemsiz geçmesinden sorumludur.

Bunun yanı sıra On İki Hizmet görevinin icra edilmesinde de şeflik yapar. Gözcü, vazifesini yapmak üzere şu mısralarla davet edilir:

*Hak kuluna kıldı nazar
Gerçek olan irfan düzer
Zağal gelir cemi bozar
Gözcü sana haber olsun*

b.Delilci: Cem Evi'nin aydınlatılmasından yani Delilin uyandırılmasından sorumlu olan Delilci'nin bazı yörelerdeki ismi de Çerağcı'dır. Elektrik kullanımının yaygınlaşmasıyla Çerağ, günümüzde sembolik olarak yakılmaktadır.

Delilci şu dizelerle vazifesini yapmaya davet edilir:

*Şida bülbül bağın ister
Hakk'tan yolun sağın ister
Delil yanmaz yağın ister
Delilciye haber olsun (Çerağcı)*

c.Ferraş: Süpürgeci veya Carcı da denilen Ferraş, manevi temizliğin sembolüdür. "Ya Allah Ya Muhamed Ya Ali" deyip canlardan dökülen günahları sembolik olarak süpürür. Ferraş çağrılırken şu dörtlük okunur:

*Cemde herkes kardeş bacı
Bunlardır güruh-u naci
Seyyid-i Ferraş süpürgeci*

---

³⁴² Dedegarkinoğlu, a.g.e., s.145-146.

Ferraşa da haber olsun

d.Zakir: Cem’de deyiş, düvaz imam, mersiye, semah ve tevhidleri “Telli Kur’an” denilen sazı ile çalıp söyleyen kişidir. Cemin büyük bölümünde hizmet görür. Alevî ibadeti âşiksiz yapılmaz. Makam olarak Pir’den sonra gelse de On İki Hizmet’in en ağır yükünü taşır. Âşık bestelerini yapar, çalar, çağırır. Alevi deyişleri On İki İmam ve Hz. Hüseyin ile alakalı gülbenglerle olur. Cem’de saz “yağın yemekteki yeri gibidir.” İnsanı aşka getirir, insana heyecan verir.³⁴³

Zakir şu dörtlükle görevini yapmaya davet edilir:

Zakirin zikri sazdır

Daim Hakk’a niyazdır

Okunan deyiş düvazdır

Zakirlere haber olsun

e.Kurbancı: Kurbanların kesilmesi, etlerin lokma haline getirilmesi ve Cem Evi’ne getirilen lokmaların canlara eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlar. Daha sonra da “Elimde yok kantar ile terazi, herkes oldu mu hakkına razı?” diyerek sorar.

Kurbancının gelip vazifesini ifa etmesi için şu mısralar okunur:

Mü’mini çekti meydana

Münkiri sürdü zindana

Tekbir verildi kurbana

Kurbancıya haber olsun

f.Saka: Cem Evi’nde su dağıtır. Kербela’da su içmeden şehit olanlar hatırına birer yudum su içilir. Cem Evi’nde susayan kişi Saka’ya seslenmek için “Saka İmam Hüseyin” diye seslenir.³⁴⁴

Saka şu dizelerle görevini yapmaya çağırılır:

---

³⁴³ Mustafa Tosun, Kişisel Görüşme (27/08/2011).

³⁴⁴ Serdan Kaygusuz, Kişisel Görüşme, (24/07/2017).

*Yola giden haslar hası
Mü'min giyer Hak libası
Doldur da ver engür tası
Sakacıya haber olsun*

g. Tezekkar: “Tarikat abdesti” denilen batni abdestin alınmasını sağlarlar. Bunlar, biri Sofu ve diğeri Bacı olmak üzere görevli iki candır. Tezekkar, “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” deyip Cem’de bulunanlara üç damla su döker. Bu abdestten murad, kişinin manevi hatalarından arınmasıdır.

Tezekkar şu mısralarla meydana çağırılır:

*Tariki müstakim haktır
Mü'minlerde hile yoktur
Tezekkar Selmanı Pak'dir
Tezekkar'a haber olsun*

h. Peyik: Dede ile Talipleri arasında iletişimi sağlar. Dede'nin emri ile Cem ibadetinin olacağını Taliplere bildirir. Onları Cem Evi'ne davet eder.

Peyik'in vazife başına gelmesi için aşağıdaki dörtlük okunur:

*Hak kuluna nazar eyler
Hakk'ın kelamını söyler
Mü'min Müslim haber bekler
Peyik sana haber olsun*

1. Semahçı: Semah görevini yalın ayakla ifa eden kişilerdir.

Semahçılar şu dörtlüğün okunmasıyla Meydan'a gelirler:

*Bir üzümü böldü kırklar
Yiyemez özü çürükler
Allah deyip dönsün çarklar
Semahçıya haber olsun*

i. Lokmacı: Kurban etlerinin pişirilmesiyle Lokmanın hazırlanmasını sağlar. Sofra açar ve pay ederek Lokmanın dağıtılmasını sağlar. Diğer bir adı da “Sofracı”dır.

Lokmacı şu ifadelerle göreve çağırılır:

Fatima cemde oturur
Kazana kepçe batırır
Canlara lokma yetirir
Lokmacı’ya haber olsun

j. Kapıcı: Cem Evi’nin bir nevi güvenlik görevlisidir. Cem’e girip çıkanlara dikkat eder. Girmesi uygun olmayan ve yol düşkününü sayılan kişileri içeri almaz.

Kapıcının vazifesini yapmak üzere davet edilmesi için şu dörtlük okunur:

Bu ceme gelenler hacı
Bunlardır Hakk’a duacı
Cemin kilidi kapıcı
Kapıcıya haber olsun

k. İznikçi: Cem Evi’nin ibadete hazırlanması, temizliği ve döşenmesi görevini yapar. Bunun yanı sıra Cem’e gelenlerin ayakkabılarını teslim alır ve giderken de onlara teslim eder.³⁴⁵

Zakir, İznikçi’yi davet ederken şu mısraları seslendirir:

Şah Hatayi’m Pir ‘e geldi
Hak yolunu süregeldi
Mü’min Müslim dar’a geldi
İznikci’ye haber olsun (*Meydancı*)

On İki Hizmet’in görev sıralamasında ve Cem ibadetinde icra edilen semahlarda yöresel veya Ocaklar arası farklılıklar olabilir. Bu farklılıkları Aleviler “Yol bir, süre bin bir” şeklinde ifade eder. Ayrıca bazı yörelerde Mürşid, Pir, Rehber de On İki Hizmet’in içerisine eklenir.

---

³⁴⁵ “On İki Hizmet” hakkında geniş bilgi için Bkz; Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.132-138; Ethem Ruhi Fırlalı, *Türkiye’de Alevilik- Bektâşilik*, s.273-275; Mehmet Yaman, a.g.e., s.171-172.

Hizmet sahipleri çağrıldıktan sonra Dede dua eder:

“Allah...Allah...

Akşamlar hayrola, hayırlar fethola, şerler defola, Hizmetleriniz kabul ola. Dileklerinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Emekleriniz boşa gitmeye. Erenlerin aydın yüzlerine aşkola. On sekiz bin alemle birlikte, cümle mü'min kardeşlerimizi Hak-Muhammed-Ali yolundan ayırmaya...

Dil bizden, nefes Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli'den ola. Gerçeğe hü.”³⁴⁶

Dedenin yaptığı bu hizmet duasından sonra sırasıyla Delil (Çerağ) uyandırılır, Tezekar Tarikat Abdestini aldırır, Süpürge çalınır, Saki Dem dağıtır, kurbanlar tekbirlenir, Lokma ve Kurban Duası'nın ardından Cem sonu duası ile ayin bitirilir:

Bism-i Şah! Allah...Allah....

*Demler daim, cemler kaim. Gönüller şad, meydanlar abad, meclisler kürşad ola. İkrar sahiplerinin ikrarları, lokma sahiplerinin lokmaları Hak katında kabul ola. Çerağ sahiplerinin çerağları ruşen ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaata bula. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Hazret-i Hüseyin yardımcınız, Hazreti Hızır yoldaşınız ola... Hünkar Hacı Bektaş Veli, Sultan Dede Garkın gerçek erenler demine hü... Mü'mine Ya Ali...*³⁴⁷

Yörede katıldığımız birkaç Cem töreninde özellikle genç nüfusun Cem ibadetine katılımının az olduğunu gördük. Buna sebep olarak gençlerin okuma, çalışma ve göç gibi temel etkenlerle başka yerlerde yaşamaları gösterildi.

Semah, Cem ibadetinin ayrılmaz bir parçasıdır. “İşitme, dinleme, duyma, işitilen söz” anlamlarına gelen Semah³⁴⁸ Alevi inancının temel ritüellerindedir. Alevilikte kutsal On İki Hizmetten biri olarak görülen Semah, tüm Ocakların Cem uygulamalarında yer alır. Semah, Cem'in belli bir aşamasında “Telli Kur'an” ile

---

³⁴⁶ Fırlı, a.g.e., s.276.

³⁴⁷ Dedegarkınoğlu, a.g.e.,s.253.

³⁴⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul, İnkılap Yay., 1977, s.290.

nefes ve duvazlar eşliğinde, kadın-erkek birlikte icra edilen bir ritüeldir. “Semah dönen canlar; duygunun, sevginin, aşkın dorukta olduğu adeta ayrı bir dünyaya yolculuk edildiği bir trans halini yaşarlar.”³⁴⁹ Ayrıca Semah “Seyr için olmaya, aşk için ola” sözüyle de İlahi aşka varmak için ortaya çıkan coşkunun kendine has figürlerle bir tür somutlaştırılmasıdır.³⁵⁰

Semah Batını olarak hakikate varabilmeyi simgeler. “Varlığın Birliği”ne ulaşmayı hedefleyen Semahın, insanı insanla, insanı doğa ve Tanrı’yla birleştiren, bütünleştiren bir özelliği vardır. “Semah esnasında sağ elin avuç içleriyle göğe ve sol elin yere doğru uzatılmasında ise ‘Hak’tan alıp, halka verme’ye atıf yapılır.”³⁵¹ Mevlevilerde Sema yapılırken de aynı figürleri görmekteyiz.

“Haşa ki Semahımız oyuncak değildir.

İlahi bir aşktır, salıncak değildir.

Her kim ki Semahı bir oyuncak sanır,

Cenaze Namazı kılınacak değildir”³⁵²

Semaha “bu bir oyundur” diyen kişilere cevaben Hünkâr Hacı Bektaşî Veli; “Semah ariflerin aleti, muhiplerin ibadeti, taliplerin maksududur, Hâsâ ki, bizim semahımız oyun değildir. İlahi bir sırdır. Mecazi değildir” der.³⁵³

İcrasında farklılıklar gösteren Semah’ın belli başlı türleri şunlardır: Kırklar Semahı, Tahtacı Semahı, Trakya Semahı, Urfa/Kıyas Semahı, Ali Nur Semahı, Kırat Semahı, Hacı Bektaş Semahı, Lâdik Semahı, Ya Hızır Semahı, Nevruz Semahı, Muhammed Ali Semahı, Turnalar Semahı. Bunlara ek olarak da Malatya yöresine has Malatya Semahı, Arguvan Semahı, Akçadağ Semahı, Bozok Semahı, Kırat

---

³⁴⁹ Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.231.

³⁵⁰ Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.234-235.

³⁵¹ Rençber, a.g.e., s.141.

³⁵² Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.10.

³⁵³ <https://www.frmtr.com/alevi-kulturu/4693695-semah-nedir.html>. Erişim Tarihi (14.01.2018)

Semahı, Ya Hızır Semahı, Kırklar Semahı, Ali Nur Semahı, Ağbaba Semahı, Babullah Semahı³⁵⁴ ve Sofra Semahı da mevcuttur.³⁵⁵

“Muhammed Mirac’a vardığı gece

Kapıda gördüğü aslan Ali’dir.

Çıkardı yüzüğün verdi nişane

Hakikatte gördüğü Sübhan Ali’dir”.

dizelerinde ifade edildiği üzere, Aleviler Cem gibi Semah’ın da kaynağının Kırklar Meclisi’ne dayandığına inanırlar. Buna göre Hz. Muhammed, Miraç dönüşü Kırklar Meclisi’ne uğrar, Selman-ı Farisi bir üzüm tanesi ile içeri girer ve Hz. Muhammed’e: “Ey yoksulların hizmetçisi! Bu üzüm tanesini bize paylaşır” der. Cebrail bir tabak getirir ve Hz. Muhammed onun içinde üzüm tanesini ezip şerbet yapar. Bu şerbet Kırklar’dan birinin dudağına değince tümü kendinden geçer, kalkıp “Ya Allah” diyerek semah dönerler. Semah o gün bu gündür Erenler Meclisinde dönülür.³⁵⁶

Alevilik yolunun erkânı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli’nin Dört Kapı Kırk Makam düsturuna dayanır. Bu Dört Kapı ve Kırk Makam bir Talibin Hakk’a ulaşması için kat etmesi gereken yolu ifade eder. Tarikat ehli, dört kapıya bağlı kırk makamdan geçerek Hakk’a ulaşır. Bu yolculuk esnasında, şeriat gemisine biner, tarikat denizine açılır, ma’rifet dalgıcı olur ve hakikat incisini bulur. Nitekim bu yolun gereklerini yerine getirerek insan-ı kâmil olanın çerağ gibi durması, fitil gibi yanması, yağ gibi erimesi ve nur gibi ışık vermesi gerekir.³⁵⁷

---

³⁵⁴ Seval Eroğlu, *Arguvan Yöresinde İcra Edilen Semahların Müzikal Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2011.

³⁵⁵ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunu.

³⁵⁶ Alper Çağlayan, *Alevilikte Semah Olgusu*, HBVAD, S.14, Ankara, 2000., s.31,33.

³⁵⁷ İmam Cafer Buyruğu, s.31; Kitab-ı Cebbar Kulu, s.19; Irene Melikoff, a.g.e. s.129.

3.4.2. Alevi-Bektaşî Geleneğinde Musahiplik “Yol Kardeşliği”

Musahiplik, “*Arkadaşlık yapmak, eşlik etmek ve refâkat etmek*”, Musahip ise “*arkadaşlık eden, sohbeti güzel olan*”³⁵⁸ anlamlarına gelir.

Alevî-Bektaşî geleneğinde ise daha önce ikrâr vermiş³⁵⁹ olan ve kan bağı da taşımayan evli iki kişinin, eşleri ile birlikte, dedenin ve cem topluluğunun önünde, Hakk’a yürüyünceye kadar kardeş kalacaklarına, birbirlerini koruyup kollayacaklarına, birlik ve beraberlik içinde yaşayacaklarına dair söz vermeleri şeklinde gerçekleştirilen manevi kardeşliği ifade eder.³⁶⁰

Bu kardeşlik dört kişilik aileyi temsil eder ki buna “*Ahret Kardeşliği*” de denir. Musahip kadınlara “*Bacı*”, Musahip erkeklere ise “*Kardeş*” denir.³⁶¹

Alevilikte Musahiplik kurumunun son derece önemli bir yeri vardır. Nitekim Pir Sultan Abdal’ın şu dörtlüğü bunu en iyi şekilde ifade etmektedir;

“Eğer farz içinde farzı sorarsan

Yine farz içinde farzdır musahip

Dört kapıdan kırk makamdan sorarsan

*Yine farz içinde farzdır musahip.”*³⁶²

Yöre Alevileri bu manevi kurumu, Hz. Peygamber’in hicretten sonra Ensar ile Muhacir arasındaki kardeşleştirme (muahat) uygulamasına dayandırır. Hz. Muhammed, hicretten sonra, birbirlerine maddi-manevi destek olmaları için Ensar ile Muhaciri kardeş ilan eder. Hz. Ali “Benim kardeşim kimdir ya Resulullah?” diye

---

³⁵⁸ Harun Yıldız, *Alevi/Bektaşî Geleneğinde Musahiplik*, Isparta, Uluslararası Alevilik-Bektaşîlik Sempozyumu-I, SDÜ İlahiyat Fak. Yay., 28-30 Eylül 2005, s.123.

³⁵⁹ *İkrar vermek*:Yola, erkana, Aleviliğe girecek olan talibin, mürşidin öğüt ve telkinlerini kabul edip;yolun bütün kurallarına uyacağına dair verdiği söz. Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.282.

³⁶⁰ Esat Korkmaz, a.g.e., s.304-305.

³⁶¹ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşîlik*, İstanbul, Ötüken Yay., 2014, s.126.

³⁶² İbrahim Aslanoğlu, *Kul Himmet, Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*, İstanbul, Ekin Yay., 1997, s.316-317.

sorar. Hz. Muhammed de “ Sen benim dünyada ve ahirette kardeşimsin” diye buyurur.³⁶³

Musahiplik kurumu sosyal yardımlaşma ve oto-kontrol işlevlerinin yanı sıra her iki tarafa hukuki bir takım görev ve sorumluluklar yükler. Birbirine musahip olan iki aile, hayat boyu birbirlerinden sorumludurlar. Eşinin yanağı (namusu) dışında her şeyleri ortak sayılır.³⁶⁴ Alevilerce bu kurum “*Malı mala, canı cana katmak*”³⁶⁵ olarak da ifade edilir.

“Musahip Musahibe demese beli

Dünya ahirette eğridir yolu

Ona şefaet etmez Muhammed-Ali

Söyleyen Muhammed dinleyen Ali”.³⁶⁶

Yukarıdaki dörtlükte de ifade edildiği üzere Musahipler acılarını ve sevinçlerini paylaşır. Aralarında senlik-benlik olmaz. Ali Seydi Ocağı Dedelerinden Abdullah Bakır Dede, Musahiplik konusunda şunları ifade eder:

Musahibim yoksulsa ve ben evde yoksam gelip ineğimi satarak ihtiyacını giderebilmeli. Evimin önündeki traktörü izin almadan alıp işini görebilmeli. Çünkü büyük bir aile oluyor musahipler. Birbirlerine karşı sorumlulukları ölünceye kadar devam eder. Eğer taraflardan biri ölürse, diğeri ölenin eşi ve çocuklarına bakma sorumluluğunu üstlenir. Yine her iki musahip ailenin çocukları kardeş sayıldığından “Hısımlık hasımlığı doğurur” sözü üzere yedi göbek birbirleriyle evlenemezler. Evlenirlerse düşkün sayılıp aileden atılırlar, yedi cedlerine selam verilmez. Ayrıca musahipler, yapmış oldukları kabahat ve kötülüklerin hesabını da birlikte verirler. Bu yüzden eğer birisi hata yaparsa diğeri onu uyarmakla

---

³⁶³ Hüseyin Algül, ”*Muahaf*”, DİA, c XXX, 2005, s.308-309.

³⁶⁴ Serdan Kaygusuz, D.1953, Arapgir-Onar Köyü sakini, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi.

³⁶⁵ Dedegarkinoğlu, a.g.e., s.280.

³⁶⁶ Üzüm, a.g.e., s.163.

*yükümlüdür. Herkesin bir Musahibinin olduğunu düşünürsek, yol gereği hırsızlığın ve kötülüğün olmaması gerekir*³⁶⁷.

Musahiplik kurumunun bir diğer yönü de “*Kontrol Mekanizması*” işlevini yerine getirmesidir.³⁶⁸ Musahipler, dini ve ahlaki açıdan da birbirlerini kontrol etmekle yükümlüdürler. Sözelimi musahipten birinin işlediği günahın, yaptığı hatanın cezasını diğer musahip de çeker. Pir Sultan Abdal bir şiirinde şöyle demektedir:

“Musahip var Musahibin varisi

İkisi de bir elmanın yarısı

Özü çürük olsa birisi

On iki imam dergahına varamaz”³⁶⁹

“Alevi inancının ve yolun kuralları gereği her Alevinin bir Musahibinin olması gerekir. Musahipsiz yola gidilmez, lokma yenilmez.”³⁷⁰

Şah Hatayi ise Musahiplik hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Musahipsiz ile durma oturma

Bir içim su’çersen Küll’ı ziyandır”³⁷¹

Musahip olmak isteyenler birbirine yaş, ekonomi, kültür ve coğrafya bakımından uyumlu ve denk olmalıdır. Genelde Musahip olacak kişilerde şu şartlar aranır:

- a. İki Musahip aynı dili konuşuyor olmalıdır.
- b. Musahipler aynı yaş, aynı din, aynı sosyal sınıftan olmalıdır. Söz gelimi bebekle yetişkin, mürşid ile talip Musahip olamaz.³⁷²

---

³⁶⁷ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

³⁶⁸ Harun Yıldız, *Alevi -Bektaşî Geleneğinde Musahiplik*, Uluslararası Alevi Bektaşî Sempozyumu, Isparta 2005.

³⁶⁹ Mehmet Dönmez, *Sosyal Bütünleşme Sürecinde Malatya Aleviliği*, Ankara, Son Çağ Yay., 2016, s.155.

³⁷⁰ Mustafa Başaran, *Alevi Ceminde 12 Hizmet*, İstanbul, Mart Matba., 2002, s.42.

³⁷¹ Rençber, a.g.e., s.191.

- c. İki Musahip coğrafi olarak birbirine uzak olmamalı ki birbirlerini denetleyip gözetleyebilsinler.³⁷³ Alevi ocaklarındaki musahiplik, pratikte de bu kaide üzerinden devam etmektedir. Misalen; Malatya'daki Ali Seydi Ocağı ile Şah İbrahim Veli Ocağı Musahiptir. Bu iki ocağın piri Dede Garkın'dır.³⁷⁴ Bu iki Musahip ocağın edindikleri yurtlara ve sahip oldukları taliplerin ikametgâhlarına baktığımızda her ikisinin merkezinin Malatya olduğunu görürüz.
- d. Musahip olmak isteyen her iki tarafın da evli olması gerekir. Bir yıllık bekleme süresi esnasında taraflar bekar olabilir. Ama Musahipliğe ikrar verip, kurban kesecekleri vakit, her iki taraf da eşleriyle beraber Pir'in huzuruna çıkar.³⁷⁵

Alevi olmak için her şeyden önce Alevi bir ana-babadan doğmuş olmak gerekir ki bu durum "Kökten bitme" tabiriyle ifade edilir. İkinci şart ise evlendikten sonra, başka bir evli çiftle musahip olmaktır.³⁷⁶ "Bekar iki aday ise yola ikrar vermiş olmak kaydıyla musahip seçse de ancak evlendikten sonra Musahip olabilirler. Musahipsiz olanlar Abdal Musa Cemi dışında görgüye katılamazlar."³⁷⁷

Musahip olmaya karar verenler, önce bağlı oldukları ocağın dedesinin huzuruna çıkıp durumlarını izah ederler. Dede de onlara Musahipliğin yükümlülüklerini, kurallarını anlatır. Her iki taraf bu şartları kabul ettikten sonra Dede onlara bir gülbân³⁷⁸ okur. Buna "Gözlengeç Gülbankı" denir.³⁷⁹

---

³⁷² Serdan Kaygusuz, D.1953, Arapgir-Onar Köyü sakini, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi.

Ayrıca Bkz: Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.281., Mustafa Başaran, a.g.e., s.42., Üzüm, a.g.e., 162.

³⁷³ Irene Melikoff, a.g.e., s.91.

³⁷⁴ Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.159.

³⁷⁵ Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.281.

³⁷⁶ Eröz, a.g.e., s.125.

³⁷⁷ Dönmez, a.g.e., s.153.

³⁷⁸ Alevilikte Gülbank "Dua" demektir.

³⁷⁹ Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.281.

“Bism-i Şah Allah Allah! Yüzüm yerde, özüm darda. Dâr-ı Mansur’da ellerim gani dergahında. Erenlerden hak hayırlısı şey’en dilerim. Allah! Eyvallah, hû, dost!³⁸⁰”

Daha sonra taraflara birbirlerini tanıma, sınama süresi verilir. Onlar da anlaşp anlaşamayacaklarına karar verirler. Çünkü Musahiplikte ayrılma olmaz. Bir defa yapılır ve ölünceye kadar sürer.³⁸¹ Musahip olduktan sonra sebepsiz olarak cayanlar “düşkün” sayılırlar ve yeni bir musahip edinemezler³⁸². Bu durum yöre Alevilerince “Öl ikrar verme, öl de ikrarından dönme³⁸³” sözüyle ifade edilir. Dolayısıyla Musahipler arasında kin, düşmanlık, küskünlük, senlik-benlik kavgası olmaz. Nitekim Ali Seydi Ocağı’na bağı Abdullah Bakır Dede; “Her iki Musahip, ıslak bir mendilin güneşte kuruma süresi miktarınca küs kalırlarsa Musahiplikleri düşer”³⁸⁴ ifadesiyle konuya açıklık getirmiştir.

Musahip olmak isteyen canlar, bir yıl bekleme süresinden sonra Rehber’e başvururlar. Rehber ise onları tüm köylünün rızalığını almaya gönderir. Çünkü gökte uçan kuştan yerdeki hayvana kadar, hatta yedi köy ötedeki insana varıncaya dek kimsenin kendilerinden davacı olmaması gerekir. Razılık alma, Musahiplerin tüm servetlerini satmalarına varsa da hak sahiplerini razı etmeleri gereklidir.³⁸⁵

Daha sonra ise Rehber eşliğinde Mürşide gidilir. Rehber Mürşide:

“Sana Muhammed-Ali’nin yoluna girmek üzere bir çift kurban getirdim. İşte yularları” der.³⁸⁶

Mürşid ise başta on iki hizmet görevini yapanlara daha sonra ise tüm cemaate: “Bu canların bu yola girmesine bir engel var mıdır?” diye sorar. Bu soru “Musahip olmaya karar verenleri nasıl bilirsiniz? Onlara şahitlik eder misiniz?”

---

³⁸⁰ Üzüm, a.g.e., s.162.

³⁸¹ Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.281.

³⁸² Korkmaz, a.g.e, s.310.

³⁸³ Mustafa Başaran, a.g.e., s.42.

³⁸⁴ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

³⁸⁵ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

³⁸⁶ Dönmez, a.g.e., s.153.

anlamına gelir. Ardından razılık alınır. Musahiplik erkânı ”ölmeden ölmek” yani iki canın kefenlenerek milletin önünde hellalık alıp, Dâr’a durmasıdır.³⁸⁷

Musahipler, dizüstü oturup, ellerini açık bir şekilde dizlerinin üzerine koyarlar. Başları hafifçe öne eğik vaziyette beklerler. Bu pozisyona Nesimi Darı denir. Bu duruş Nesimî gibi “Yol uğruna yüzülmeye hazır” olmayı simgeler³⁸⁸. Mürşid musahiplere şöyle der:

“Musahip musahibin varisi

İkisi bir elmanın yarısı

Bir heybe omuzunda

Önü benim arkası senin”³⁸⁹

Yani “gördüğümüz kusur, günah bizim; biz affediyoruz. Görmediğimizin de vebali senin boynuna” diyerek Musahipten bir kusuru, günahı, yediği bir hak varsa itiraf edip helallik dilemesini ister ve şöyle der:

“Yalan söyleyenin Şah-ı Merdan hakkından gelsin mi? Zülfıkar boynunda olsun mu? İşi gücü bozulsun mu?”³⁹⁰ Eğer bir sıkıntı çıkmaz, cemaatten de hüsn-ü şahadet yani onay alırlarsa, iki can Musahip ilan edilir. Daha sonra Musahiplik kurbanı kesilir. Ardından Dede, Musahipler için dua eder. Böylelikle Musahiplik erkânı tamamlanmış olur.

Malatya Alevilerinde de Musahiplik “Ahiret Kardeşliği” ya da “Yol Kardeşliği” olarak ifade edilir. Alevilik, Musahiplik geleneği üzerine kuruludur. Yöre Alevileriyle yaptığımız mülakatlarda, Musahiplik kurumunun, Hicret sonrasında Hz. Muhammed’in Ensar ile Muhaciri kardeşleştirmesine ve kendisinin de Hz. Ali ile kardeş olmasına dayandığı belirtilmiştir. Başka bir görüşte de Allah’ın her varlığı musahibi ile yarattığına; Hz. Adem ile Hz. Havva’yı, Hz. İbrahim ile Hz.

---

³⁸⁷ Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkan)*, s.221.

³⁸⁸ Dedegarkınoğlu, a.g.e., s.128.

³⁸⁹ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

³⁹⁰ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

İsmail'i, Hz. Davut ile Hz. Süleyman'ı, Hz. Musa ile Hz. Harun'u, Hz. Yakup ile Hz. Yusuf'u musahip kıldığına³⁹¹ inanılır.

Malatya Aleviliğinde Musahiplik kurumu her ne kadar varlığını ve önemini sürdürse de bazı işlevlerini kaybetmekte olduğu da görülmektedir. Kendisiyle mülakat yaptığımız Alevi vatandaş Serdan Kaygusuz, bu zayıflamanın nedenini şu sözlerle açıklamıştır: “Herkesin çıkarını düşündüğü, egonun, benliğin, dünyevileşmenin arttığı bu dönemde, bu kurum kısmen işlevini yitirmiş durumda. Çünkü sağına niyaz ettiğimiz kişiyi iyi tanımamız gerekirken bu zorlaştı. Musahiplik kurallarına uyulmadığından, Musahiplik hakkıyla yerine getirilemiyor. Bunun için de Birlik ve Görgü Cemleri icra edilemiyor.”³⁹²

3.4.3. Alevilikte Düşkünlük “ Halk Mahkemesi”

Sosyal bir vakıa olarak her toplumun inancında geçmiş yaşantılarının izine rastlamak mümkündür. Alevilerde varlığını sürdüren bazı kurumların işleyişine bakıldığında, Türklerdeki konar-göçer hayat tarzı ile “Gök Tanrı” inancı neticesinde ortaya çıkan kurallarla benzerliğinin olduğu görülmektedir. Geçmişte kırsal kesimde hayatlarını idame ettiren Aleviler, obanın dini ve siyasi önderi sayılan Dedenin önderliğinde toplanırlardı. Yazılı hukuktan uzak yaşamalarından dolayı insanlararası hukuku korumaya yönelik örfeye dayalı bir hukuk geliştirmişlerdi. Söz konusu Düşkünlük kurumunun da bu ihtiyaçtan ortaya çıktığı söylenebilir.³⁹³

Kırsal hayatta sosyal yaşamı tanzim etme ihtiyacına bağlı olarak ortaya çıkan Düşkünlük kurumu, Alevi literatüründe İkrar verip, yola giren bir Alevinin, Hak-Muhammed-Ali yolundaki kuralları çiğneyip, bu sebeple işlediği suçun cezası olarak, toplumdaki sürelili ya da süresiz soyutlanması görevini yapan sosyal kuruma denir.³⁹⁴ Suçu işleyip yoldan çıkan kişiye de “Düşkün” denir.

---

³⁹¹ Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler Köyü sakini, Kişisel Görüşme (20/08/2015).

³⁹² Serdan Kaygusuz, Kişisel Görüşme (24/07/2017).

³⁹³ Geniş bilgi için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yay., İstanbul-2005.

³⁹⁴ Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkan)*, s.224., ayrıca Bkz. İlyas Üzüm, *a.g.e.*, s.170.

Meşruiyetini tamamen Alevi inancına ve örfi hukukuna dayandıran Düşkünlük, kişinin kendi nefsinin arzuları uğruna İkrarını bozacak fiil ve davranışlarda bulunması halinde o kişiye uygulanan suçluluk ve yaptırım halidir.³⁹⁵

Alevi toplumunu dizayn ve insanlararası hukuku koruma amacı güden Düşkünlük müessesesi, bir ‘Halk Mahkemesi’ işlevi görmenin yanı sıra, resmi kanunlara başvurulmadan toplumun iç denetimini sağlayan ‘Kontrol mekanizması’ hükmündedir. Nitekim kişinin, işlediği suç yüzünden toplum dışına itileceğini, sosyal her türlü ilişkisinin yasaklanacağını hatta toplumdan sürgün edileceğini göz önünde bulundurması açısından, Düşkünlüğün suç işleme konusunda kişide ‘Caydırıcılık’ özelliğine sahip olduğunu ifade edebiliriz.

Alevi inancında ”Döktüğün varsa doldur, ağlattığın varsa güldür, yıktığın varsa kaldır” ilkesince Cemlere katılanlardan razılık alınır ve böylelikle Kul hakkına riayet edilmesi istenir.

Alevilik camiasında yargılama mercii Dedelik Kurumudur ve bu kurumun hükümleri bağlayıcıdır. Dedenin verdiği cezalar ise maddi olmaktan ziyade manevi cezalardır.

Alevilikte Düşkünlük suçları şunlardır: **a.** Kasten adam öldürmek **b.** Zina etmek **c.** Birden fazla kadınla evlenmek **d.** Geçerli bir sebep yokken eşini boşamak **e.** Hırsızlık yapmak **f.** İkrardan dönmek **g.** Sırrı ifşa etmek³⁹⁶ **g.** Alevi olmayanlarla evlenmek³⁹⁷ **h.** Musahip ve kirve çocukların birbirleriyle evlemesi.

Düşkünlüğü gerektiren bir suç işlendiğinde, düşkün sayılan kişi, işlediği suçun büyüklüğüne göre bir yıldan otuz yıla kadar hatta bazen ebedi olarak cem ibadetine alınmayabilir,³⁹⁸ toplumdan dışlanabilir.

---

³⁹⁵ Harun Yıldız, *Amasya Yöresi ve Alevileri (Tarihçesi, inançları, Örf ve Adetleri)*, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun-2003, s.201.

³⁹⁶ Ethem Ruhi Fırlalı, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşılık*, s.305-306, Ayrıca Bkz; Mehmet Yaman, a.g.e., s.225; Mustafa Başaran, a.g.e, 2002, s.35; İlyas Üzüm, a.g.e., s.171.

³⁹⁷ Malatya Yöresinde şu anda Alevilerle Sünnilerin evliliği azımsanmayacak kadar çoktur. Ve bu durum Yörede düşkünlük sebebi olarak görülmemektedir.

³⁹⁸ Üzüm, a.g.e., s.171.

Düşkün olan kimseden düşkünlüğün kaldırılması ve o şahsın tekrar yola girmesi, o kişinin cem ibadetine gelen canlar ile Dede tarafından yargılanıp aklanmasından sonra mümkündür.³⁹⁹

Düşkün sayılan kişinin işlediği suç affedilebilecek bir suç ise düşkün kişi kendisine belirlenen cezayı öder ve yola kabulü için tekrar Pirine ikrar verir. Bunun için düzenlenen erkana da “Düşkünlük Erkan’ı” denir.⁴⁰⁰

Mürüvvet Meydanı da denilen Düşkünlük Erkanında, şikayetçi ve suçlular orada bulunan şahitler huzurunda dinlenirler. Suçlu olan kişi “Pirim Dilli Başlı mıyım?” deyip söz alır ve kendisine yöneltilen suçlamalar karşısında haklıysa savunmasını, haksızsa da özeleştirisini yapar. Bunu yaparken gerek davalı gerekse davacının ifadelerinde doğru ve dürüst olmaları için dede tarafından kendilerine “Yalan söyleyen Hak yönünden Dür olsun mu? Kardeşine bilmeden kötülük eden Yezit kanına girsin mi?”⁴⁰¹ şeklinde uyarılar yapılır. Dava sonucu dede tarafından karara bağlanır. Karara bağlanamayan büyük çapta bir olay ise üst mahkeme görevi gören ve Ali Yaman’a göre ülkemizdeki tek düşkün ocağı görevindeki Hıdır Abdal Ocağı’na gönderilir. Erzincan’ın Kemaliye ilçesi Dutluca beldesinde olan bu ocak, pirlar tarafından verilen “Müeyyideleri bozma ve onaylama” işlevi görür.⁴⁰²

İşlevsel olarak ‘sosyal ahlak kurumu’ görevini gören “düşkünlük” kurumu 1950’li yıllara kadar uygulanmıştır. Bundan dolayı bu tarihe kadar Alevîlerin suç dosyaları devlet arşivlerinde bulunmaz.⁴⁰³

Yaptığımız mülakatlarda görüldüğü üzere Malatya Alevilerinin bu kuruma bakışı geleneksel Alevilikle paralellik arz eder. Yörede düşkünlük sebepleri olarak, hanımını aldatma, haksız yere eşini boşama, hırsızlık yapma ve adam öldürme sayılmıştır.

---

³⁹⁹ Mehmet Yaman, a.g.e., s.226.

⁴⁰⁰ Üzüm, s.170.

⁴⁰¹ Mehmet Yaman, a.g.e., s.227.

⁴⁰² Ali Yaman, *Kızılbaş Alevilerinin Düşkün Ocağı (Hıdır Abdal Sultan ve Ocak Köyü)*, GÜHBAM Dergisi, S.8, 1998, s.5.

⁴⁰³ Baki Öz, *Aleviliğe İftiralara Cevaplar*, İstanbul, Can Yay., 1997., s.76.

Serdan Kaygusuz Düşkünlük kurumu hakkında;

Arapgir mahkemelerinde yakın zamana kadar görülmüş bir davamız yoktur. Alevi toplumunun kanunla, polisle pek bir işi olmamıştır. Köyümüzde sadece bir defa yanlışlıkla adam öldürme olayı yaşanmıştır. Bir de köylülerden biri işlemiş olduğu bir hatadan dolayı düşkün sayılmış ve köyümüzden göç etmek zorunda kalmıştır.⁴⁰⁴ demiştir.

Ayrıca yöre Alevilerince tek eşlilik esas olduğu için eşinin rızasını almadan ikinci kez evlenen düşkün sayılır. Yörede kirve ve musahip çocukları kardeş kabul edildiğinden bunların birbirleriyle evlenmesi düşkünlük sebebidir. Evlenmişlerse yedi ceddine selam verilmez.

Alevilerin Sünnilerle evliliği konusunda Malatya Ali Kapısı Dedesi Muhsin Topal Cengiz şöyle demektedir:

Eskiden Alevilerin Sünnilerle evlenmesi düşkünlük sayılırdı. Hatta bizde bu konuda “Sünniden kız almak sevap, Sünniye kız vermek ayıp” denirdi. Fakat bir taraftan “72 millete tek gözle bakmak” ilkesi varken öbür taraftan Sünnî Alevî ayrımı yapmak uygun değildir. Günümüzde artık gönül birliği yapmış Alevi bir gencin Sünni bir gençle evlenmesi normal karşılanmaktadır.⁴⁰⁵

diyerek günümüzde Alevi-Sünni evliliğinin düşkünlük olarak sayılmadığını ifade etmektedir.

Düşkün sayılan kişi toplumdaki soyutlanır, yemeği yenmez, selamı alınmaz, ceme giremez, sürgün hayatı yaşamaya mahkum edilir. Düşkün kişinin musahibi varsa musahibinin ayrılması gerekir. Aksi takdirde ona da düşkün gözüyle bakılır. Düşkünün cezasının tespiti için “Dar Meydanı” adı verilen sorgu meclisi kurulur.⁴⁰⁶

Malatya bölgesi Alevilerinin işledikleri kimi suçlar için dedeler bir araya gelerek bir “Suç ve Ceza” yönetmeliği çıkartmışlardır. Bu yönetmelik, Malatya Balı Aşireti Dedesi olan Hüseyin Saka vasıtasıyla günümüze kadar gelmiştir. Söz konusu

---

⁴⁰⁴ Serdan Kaygusuz, D.1953, Arapgir-Onar Köyü sakini, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi, Kişisel Görüşme, 24/07/2017. Ayrıca Bkz. Üzüm, ag.e., s.171; Harun Yıldız, a.g.e., s.202.

⁴⁰⁵ Muhsin Topalcengiz, Kişisel Görüşme(20/08/2015).

⁴⁰⁶ Muhsin Topalcengiz, Kişisel Görüşme(20/08/2015).

yönetmelik 12 Burç (Madde) tan olmaktadır.⁴⁰⁷Bu belge, yakın zamana kadar Malatya bölgesinde düşkünlük kurumunun aktif olduğunu gösteren bir belgedir.

Gerek dönemin bir takım politik sebeplerinden dolayı Alevilerin sistemle barışık olarak yaşayamaması gerekse kırsal kesimdeki yaşam şartları Alevilerin kendi yargılama mekanizmalarını oluşturup sorunlarını kendi aralarında çözmelerini sağlamıştır. Ancak günümüzde Aleviler arasındaki ihtilaflar ve davalar, örfi hukuka dayalı olan düşkünlük kurumundan ziyade hukuki yolla çözülmektedir.⁴⁰⁸

Kırsal hayatta otoriter bir yapısı olan dedelik kurumu, şehirleşmeyle beraber etkinliğini kısmen kaybetmiştir. Bu durum dedenin otoritesinin sarsılmasına, verdiği kararların eleştirilmesine ve sorgulanmasına kadar varmıştır. Netice itibariyle geleneksel Alevilikte olduğu gibi günümüzde Malatya Aleviliğinde de düşkünlük kurumunun işlevini kaybetmekte olduğu görülmektedir.

3.5. Örf-Adet

3.5.1. İsim Verme Töreni

Her toplumda olduğu gibi Malatya Alevilerinde de ad koyma, törenle yapılır. Aleviler çocuklarına Ehl-i Beyt'e ve Alevilere zulüm yaptıklarına inandıkları kişilerden Ömer, Osman, Ebubekir, Ayşe ve Yavuz Sultan Selim isimlerini vermezler. Buna karşılık Ali, Hasan, Hüseyin, Bektaş, Cafer, Ali Seydi, Ali Haydar, Sekine, Fatma, Zeynep gibi Ehl-i Beyt evlatlarının isimlerini tercih ederler. Fakat günümüzde çocuklara modern isimler de verilmektedir.

Çocuğun ismini dede, mürşid ya da pir koyabilir ama bunların koyması şart değildir. Babası ya da dedesi bilgili ise onlar da isim verebilirler.⁴⁰⁹

Malatya Alevilerinin isim koyma töreni şu şekilde gerçekleşir: Çocuğun sağ kulağına ezan okunup, sol kulağına kamet getirildikten sonra konacak isim üç kez zikredilir. Fakat ezana "Aliyyen Veliyullah" eklemesi yapılır. "Adını ben verdim

---

⁴⁰⁷ Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri; Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları*, İstanbul, Alev Yay., 1992, s.172.

⁴⁰⁸ Dönmez, a.g.e., s.148-149.

⁴⁰⁹ Serdan Kaygusuz, D. 1957, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi.

yaşını Allah versin, Hak İmamlar katarından ayırmasın”⁴¹⁰, “Allah ailesine, vatanına hayırlı bir evlat eylesin” şeklinde dualar edilir. Daha sonra hazırlanmış olan lokmalar yenir. Böylelikle isim koyma töreni sona erer.

Yörede çocuğu olmayanlar Hekimhan ilçesine bağlı Mezirme köyündeki Vayloğ Dede Türbesi’ni ziyaret ederler. Ali Seydi Türbesi de genellikle çocuğu ölen kişilerce ziyaret edilir.

3.5.2. Kirvelik ve Sünnet

Aleviliğin en az musahiplik kurumu kadar önem verdiği hususlardan biri de ‘Kirvelik’tir. Yapılan mülakat esnasında Abdullah Bakır Dede, kirveliliğin, Aleviliğin ikrara bağlı kurumlarından biri olduğunu belirtmiştir⁴¹¹.

Kirvelik, sünnet edilecek çocuğun ailesi ile sünnet edilecek çocuğun kucağına oturtulacağı kişinin ailesi arasında kurulan ve her iki tarafa karşılıklı bir takım görevler yükleyen manevi bir akrabalık bağıdır.⁴¹²

Malatya Alevileri, kirvelik kurumunun ve sünnet geleneğinin, Hz.İbrahim ve Hz.İsmail ile başladığı kanaatindedirler. Ayrıca Hz.Muhammed (s.a.v)’in Hz.Hasan ve Hz.Hüseyn’i sünnet ettirdiği ve kirvelerinin de bizzat Hz. Peygamber’in kendisi olduğunu ifade etmektedirler.

“Sünnetçi önünde çocuğu tutarken kirvenin üzerine damlayan kan, kirve ile çocuk arasında manevi bir bağ meydana getirir.”⁴¹³ Muhsin Topalcengiz Dede mülakat esnasında, kirveler arasında “Kanı kucağıma damladı” ilkesince manevi bir kardeşlik tesis olduğunu belirterek konuyu şu sözlerle izah eder: “Sünnet olan çocuk kirvenin manevi çocuğu hükmünde olup kirvenin çocukları da sünnet olan çocuğun kardeşleri hükmüne girer. Onun içindir ki kirve çocukları birbirleriyle evlenemezler.

---

⁴¹⁰ Harun Yıldız, *a.g.e.*, s.160.

⁴¹¹ Alevilerde İkrar’a (söz verme) bağlı olan şeyler: Evlilik, Kirvelik, Musahiplik. Bunlarda Cayma, sözünden dönme olmaz. Abdullah Bakır, *Ali Seydi Ocağı Dedesi*, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

⁴¹² Rençber, *a.g.e.*, s.166.

⁴¹³ Mehmet Yaman, *Alevilik*, s.293.

Evlenirlerse bu durum düşkünlük sebebi sayılır. Söz konusu evlilik engeli yedi kuşak sürer.”⁴¹⁴

Mehmet Yaman’a göre kirvelik, musahiplik kadar kutsal kabul edilir ve her iki tarafa karşılıklı sorumluluklar yükler. Kirvelik ayrıca Hz.Muhammed dostluğu olarak da ifade edilir.⁴¹⁵

Sünnet edilecek çocuk kirvenin kucağına oturtulur. Sünnetçi yüksek sesle:

“Âdem aleyhisselam dünyaya geldi oldu zürriyet, Hakk’a kul Peygambere ümmet, Halil İbrahim’den kaldı bu adet, herkese oldu farz ile sünnet, her kim Muhammed’i severse Muhammed’e salavat...” şeklinde dua eder.⁴¹⁶ Sünnet olan çocuk daha sonra yatağına yatırılır.

Kirvelik kurumu, sosyal hayatta da bir çok fonksiyona sahiptir. Kan davaları, anlaşmazlıklar, küskünlükler bu kurum sayesinde giderilir.⁴¹⁷

Yaptığımız araştırmada, Malatya Alevilerinde bu geleneğin yaşatıldığına ve bu kurumun işlevini sürdürdüğüne şahit olduk. Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı Songül Tunçdemir kirvelik için “Bu bağ kirve olan kişilerin ölümünden sonra da yedi kuşak devam eder. Musahiplik gibi kirveler de kardeşlik bağıyla birbirlerine bağlanırlar. Dolayısıyla kirve çocukları kardeş sayılırlar, evlenemezler. Evlenirlerse de düşkün sayılıp aileden aforoz edilirler.”⁴¹⁸ değerlendirmesinde bulundu.

3.5.3. Malatya İlindeki Kutsal Mekan, Ziyaret, Ocak ve Türbeler

Geleneksel Alevilikte olduğu gibi Malatya Aleviliğinde de “Yol Uluları” olarak kabul edilen önder şahsiyetler, öldükten sonra da ziyaret edilirler. Yöre Alevilerinde “*Ölürse ten ölür, canlar ölesi değil*” felsefesinden hareketle kişinin ölümle sadece ‘sır olduğu’ ya da ‘don değiştirdiği’ inancı hakimdir.

---

⁴¹⁴ Muhsin Topalcengiz, *Malatya/Alı Kapısı Cemevi Dedesi*, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu.

⁴¹⁵ Mehmet Yaman, a.g.e., s.294.

⁴¹⁶ Mehmet Yaman, a.g.e., s.294.

⁴¹⁷ Üçer, a.g.e., s.276.

⁴¹⁸ Songül Tunçdemir, D.1970, *Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı*, Üniversite Mezunu.

Yöre Alevileri tarafından kutsal kabul edilen, bir kısmını bizzat ziyaret ettiğimiz Malatya'daki ziyaret, türbe ve ocakların bir kısmı şunlardır:

3.5.3.1.Vayloğ Dede Türbesi⁴¹⁹

Yöre Alevilerince kutsal kabul edilen mekânlardan biri Malatya ili Hekimhan ilçesi Ballıkaya (Mezirme) köyündeki Vayloğ Dede Türbesi'dir. Şah İbrahim Veli Ocağı erenlerinden kabul edilen Vayloğ Dede'nin asıl adı Mustafa Tuna'dır. Kendisi 1895'te doğmuştur. Dedelik kurumunun temsilcisi olarak kabul edilir.

Soyunun Ehl-i Beyt'e dayandığına inanılır. 1972'de vefat eden Vayloğ Dede'nin İlyas Tuna adında bir oğlu vardır.⁴²⁰

Halk arasında Vayloğ Dede'nin rüyaya girme, iç okuma, gaipten haber verme gibi kerametlerinin olduğuna inanılır.

Bu ziyarete daha çok çocuğu olmayanlar gelir. Yörede Vayloğ Dede hakkında anlatılan en meşhur keramet ise şudur: Vayloğ Dede, yıllardır çocuğu olmayan Denizlili bir kadının rüyasına girer. “Adım Vayloğ, Hekimhan'ın Mezirme köyündenim. Bir oğlun olacak ve ocağıma geleceksin” der. Bir zaman sonra hamile kalan kadın rüyasını kocasına anlatır. Birlikte trenle Hekimhan'a gelirler. Mezirme'yi ve Dede'yi sorarlarken kadın uzaktan onu görür, “İşte rüyamda gördüğüm Dede” diye kalabalığın içinde Dede'yi tanır, yanına vararak elini öper. Vayloğ Dede “Ben de sizi bekliyordum” der. Birlikte köye giderler, bir kurban alıp keserler. Ertesi yıl da çocuğu kucağında Dede'yi ziyarete gelirler⁴²¹.

3.5.3.2.Şah İbrahim Veli Ocağı

Hekimhan ilçesi Mezirme köyünde bulunan Şah İbrahim Ocağı, Malatya Alevilerince kutsal sayılan mekanlardandır. Şah İbrahim Veli Ocağı, Ali Seydi Ocağı ile musahiptir. Aynı zamanda Dede Garkın'ın da halifesidir. “Rivayetlere göre Şah

---

⁴¹⁹ Vayloğ Dede Türbesi Fotoğrafları için Ekler bölümüne bakınız.

⁴²⁰ Hüseyin Başaran, D.1950, Emekli Öğretmen, Malatya-Hekimhan-Ballıkaya köyünde doğdu. Kişisel görüşme (24/08/2011).

⁴²¹ Süleyman Özerol, *VAYLOĞ DEDE (Yaşamı ve Hakkındaki Anlatımlardan Bazıları)*, Ankara, Sage Yay., 2014, s.8.

İbrahim Veli Elazığ'ın Sün köyünden Arguvan'ın Eymür köyüne, oradan da Mezirme'ye gelmiştir.⁴²²”

Şah İbrahim emanet olarak esasını, papucunu ve hırkasını bırakmıştır. Buraya gelen hastalar bunlara yüz sürüp şifa beklerler. Çocuğu olmayanlar ile akıl hastası olanlar tarafından ziyaret edilir. Mezirme köyüne yaptığımız ziyarette Ocağa olan ilginin sürdüğünü gördük.

3.5.3.3.Kutsal Balıklar (Bulaşık Yıkayan Balıklar)

Malatya ili Arguvan ilçesine bağlı Kızık köyündeki kutsal balıkların hikayesi hem mülakatlardan hem de yazılı kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda şöyle özetlenebilir: Dönemin muhtarı “Köyün içme suyu balık kokuyor, misafirlerimiz bu suyu içemiyor” diye, köy pınarını balıklardan temizler. Olaydan kısa bir süre sonra, evvela muhtarın kendisi, ardından tüm aile bireyleri ölür. O dönemde tüm köy halkında da kanlı ishal ve kusmalar baş gösterir. Köylülerin hastalıktan çektiği ızdırlar, pınarda tekrar balıkların görülmeye başlamasıyla sona erer. Köylüler bu olayları, balıkların öldürülmesi ile bağdaştırırlar. Yine o tarihlere yakın bir zamanda, köyden geçmekte olan iki jandarma eri, köylünün ısrarlarına aldırmayarak birkaç balığı öldürüp beraberinde götürürler. Kısa bir süre sonra onların da öldükleri duyuları alınır. Kutsal balıklarla ilgili yaygın bir inanış da Müslümanların başına bir felaket geldiğinde balıkların ortadan kayboldukları, tekrar görüldüklerinde ise yara bere içinde olduklarına dairdir⁴²³. Bu durum balıkların, Müslümanların başına gelen musibetlerden etkilendiği şeklinde yorumlanır. Ayrıca Kutsal Balıklar suyunun sarılık hastalığına şifa olduğu da köylüler tarafından ifade edildi.

---

⁴²² İskender Oymak, *Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1994, s.99.

⁴²³ Kutsal Balıklar Fotoğrafları için Ekler bölümüne bakınız.

3.5.3.4.Şah Sultan Hanım

Arguvan ilçesi Bozan köyünde olan Şah Sultan Hanım Türbesi, yöre Alevilerince sık sık ziyaret edilir. Bu türbe daha çok “kaderleri açılsın diye genç kızlar ile romatizmalı hastalar tarafından ziyaret edilir.”⁴²⁴

3.5.3.5.Zeynal Abidin Türbesi

Malatya Alevileri için çok önemli bir yere sahip olan Zeynal Abidin Türbesi, Battalgazi ilçesine bağlı Atabey köyündedir. Zeynal Abidin, Hz. Ali'nin torunlarından. Rivayete göre Zeynal Abidin'in sadece ayağı burada gömülüdür. Baraj inşaatı sebebiyle türbenin yeri değiştirilmiştir. Türbenin çevresinde bir vakıf ve bir de cemevi mevcuttur.

Ziyarete giden kişiler, türbe adına hazırladıkları lokmaları ve kestikleri kurban etlerini dağıtırlar. Ziyaretçilerin türbeyi öpüp taşına yüz sürdüklerine ve dileklerinin gerçekleşmesi için mum yaktıklarına şahit olduk. Bu türbenin her türlü hastalığa şifa olduğu kabul edilmektedir.⁴²⁵

3.5.3.6.Hasan-ı Basri Türbesi

Bu türbe, Karakaya barajının yapımı zamanında su altında kalma tehlikesinden dolayı 1986 yılında, eski yeri olan Korucuk köyünden Battalgazi ilçesinin Karahan Mahallesine taşınmıştır.⁴²⁶

Ziyaretteki kitabede de yazıldığı üzere Hasan-ı Basri Türbesi'ni ziyaret etmenin, ruh hastalıklarına iyi geldiği kabul edilir. Felçli hastaların tedavisinde, modern tıbbın yetersiz kaldığı noktada yöre insanları yoğun olarak türbeyi ziyaret ederler. İskender Oymak özellikle felçli ve ruhsal hastalığı olan kişilerin bir gece bu türbede yatırıldığını ifade eder.⁴²⁷

Ayrıca ziyaretçiler kabirden bir miktar toprak alır, suda eriterek şifa niyetiyle içer. Bu uygulama özellikle doğum sancısını ortadan kaldırmak için yapılır.

---

⁴²⁴ İskender Oymak, *a.g.e.*, s.53.

⁴²⁵ Zeynal Abidin Türbe Fotoğrafları için Ekler Bölümüne bakınız.

⁴²⁶ Hasan-ı Basri Türbesi Fotoğrafları için Ekler Bölümüne bakınız.

⁴²⁷ İskender Oymak, *a.g.e.*, s.64.

3.5.3.7.Sultan Yusuf Ziyareti

Malatya havaalanı yolu üzerindeki Ziyaret (Zeyve) köyünde bulunan Sultan Yusuf Türbesi, yöre Alevilerince önemli kabul edilen mekanlardandır⁴²⁸. Hakkında net bilgi olmasa da Sultan Yusuf'un, tezimizin asıl konusu olan Dede Garkın Ocağı'nın ikinci kurucusu olduğu zikredilir. Ayrıca "Dede Garkın Ocağı üyelerine Sultan Yusuf Evladı da denmektedir."⁴²⁹

Sultan Yusuf Türbesi'ni ziyarete gidenler türbenin yanındaki dut ağaçlarına çaput bağlar, orada kurban keserler. Türbe; çocuğu olmayan, akli dengesi bozuk, romatizmal hastalıktan muzdarip insanlar tarafından sıkça ziyaret edilir. Yöre halkı, sağlıklı olmaları için çocuklarına, türbenin adına istinaden Yusuf ismini koyarlar⁴³⁰.

3.5.3.8.Şeyh Hasan Onar Baba⁴³¹

Arapgir ilçesinin Onar köyünde olan Şeyh Hasan Türbesi, Malatya Alevileri için önemli bir yerdir. Zira Şeyh Hasan, Alevilik'te önemli ocaklardan birisi olan Şeyh Hasan Ocağı'nın kurucusudur. Ocağın tarihini ve Şeyh Hasan'ın şahsiyetini, tezimizin "Malatya'daki Alevi Ocakları" bölümünde genişçe ele almıştık.

Onar köyünde yaptığımız mülakatta Şeyh Hasan Onar Türbesi ziyaretçilerinin, hastalıklarına deva bulmak için geldiklerini gözlemledik. Özellikle de çocuğu olmayanların ve akıl hastalarının ziyarete gelip şifa beklediğini tespit ettik⁴³².

3.5.3.9.Gani Baba Türbesi

Arguvan İlçesinin İsa köyündedir. Yörede bu köy ayrıca Yel Ocağı olarak da bilinir.

Genelde köye tüm zehirli haşerelerin zehrine karşın şifa bulmak niyetiyle gelinir. Yarpuz, arpa unu, süt, yumurta akı ve zeytin yağı karışımı iltihaplanan

---

⁴²⁸ Sultan Yusuf Ziyareti Fotoğrafi için Ekler bölümüne bakınız.

⁴²⁹ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-Irak-Suriye-Bulgaristan)*, s.139.

⁴³⁰ İskender Oymak, a.g.e., s.40

⁴³¹ Şeyh Hasan Onar Türbe Fotoğrafi için Ekler bölümüne bakınız.

⁴³² Serdan Kaygusuz, D.1957, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi.

yaraya sürülür. Bu uygulama 1, 3 veya 7 defa tekrar edilir. Yara iyileştikten sonra türbeye gelinip kurban kesilir⁴³³.

3.5.3.10. İmam Cafer Türbesi

Arguvan ilçesinin Ermişli köyündedir. Her sene İmam-ı Cafer Anma Etkinlikleri yapılan türbe, yöre halkı tarafından sıkça ziyaret edilmektedir⁴³⁴.

3.5.3.11. Ali Seydi Türbesi

Yazıhan ilçesi İriağaç köyünde yatan Ali Seydi, Dede Garkın'ın halifesi, Şah İbrahim Veli'nin ise musahibidir. Ocağın merkezi Hekimhan ilçesinin Akmağara köyü Darıyeri mezrasıdır. Gerçekleştirdiğimiz ziyarette Türbe'nin yanı başında bir çeşmenin olduğunu gördük⁴³⁵ ve çeşme suyunun şifalı kabul edildiğine şahit olduk. Suyun hikayesi şöyle rivayet edilir:

Bir gün köyün suyu kesilir. Köylüler saf birisine “Suyun gözüne gir de bak” derler. Adam içeri girer ve bir türlü çıkamaz. Bir zaman sonra dışarı çıktığında, içeride bir kara yılan gördüğünü ve aklının başından gittiğini söyler. Derken yılan suyun gözünden ayrılır. Su yeniden akmaya başlar. Menkıbede anlatılan kara yılanın Ali Seydi olduğuna inanılır. Ali Seydi, “Beni arayan burada bulsun” diyerek su oluğuna akıp gitmiştir.⁴³⁶

Bu Türbe bilhassa Cuma gecesi ziyaret edilir. Ali Seydi Türbesi daha çok psikolojik olarak korkan, felç inmiş, çocuğu ölen kişilerce ziyaret edilir. Türbede yatan zata hürmetle yörede Ali Seydi ismi yaygındır.

3.5.3.12. Kızıldeli (Seyit Ali Sultan) Türbesi

Bu Türbe Yazıhan ilçesine bağlı Fethiye kasabasının Tecirli köyündedir. Yaptığımız ziyarette türbenin yanında misafirlerin kurbanlarını kesebileceği yerler ve

---

⁴³³ Bu bilgiler İsa Köyü sakinlerinden Musa Dede'den alınmıştır. Kişisel Görüşme (23/07/2015).

⁴³⁴ İmam Ca'fer Türbesi için Fotoğrafları için Ekler Bölümüne bakınız.

⁴³⁵ Ali Seydi Türbesi Fotoğrafları için Ekler Bölümüne bakınız.

⁴³⁶ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.182.

Türbeyi Koruma Derneği'nin olduğunu gördük.⁴³⁷ Köy sakinlerinden olan Mehmet Şenkaya “Ziyarete her türlü hastalığa deva için gelindiğini” ifade etti⁴³⁸.

Yine Malatya'daki Alevilerce kutsal kabul edilen yerler arasında Kuluncak'ta yöre halkı arasında Mehmet Kalfe adıyla meşhur olan Mehmet Halife Türbesi de vardır. Bu türbe Siyahi Baba olarak da bilinir. Alvar'da Kabak Abdal ve Gürgür Dede Türbeleri de mevcuttur. Buraya ise daha çok Romatizmal hastalıklara şifa niyetiyle gelinir. Konaktepe'de Seyfettin Dede Mezarı, Bicir'de Derviş Ali Türbesi, Başören'de Amirel Baba Mezarı⁴³⁹, Kale ilçesinde ise Şeyh Muhammed-i Kerhi Türbesi ve Dedeköy Mahallesi'nde bulunan Beyt Damı'nı da sayabiliriz.⁴⁴⁰

Arguvan İsaköy'de Hıdır Dede Türbesi vardır. Yine Mineyik'te Karayel Ocağı ve Ağ Gelin Ocağı da önemli ziyaretler arasında sayılabilir.

3.5.4. Helaller Ve Haramlar

Haram ve hellaler noktasında Alevi-Sünni kıyaslaması yapıldığında, Alevilerde birkaç hususun farklılık gösterdiği görülür. Bunların başında da tavşan etinin Alevilerce yenmemesi gelir.

Yöre halkıyla yaptığımız mülakatlarda “Aleviler neden tavşan eti yemez?” sorusuna yanıt olarak şu cevaplar verildi: Tavşanın fiziksel olarak kulakları eşek kulağına, burnu fareninkine, kuyruğu domuz kuyruğuna, bacakları kedi bacağına, tırnakları köpek tırnağına benzer. Ayrıca tavşan kadınlar gibi hayız gördüğü ve geviş getirmeyen hayvanlardan olduğu için yenmez.

---

⁴³⁷ Kızıldeli Sultan Türbesi Fotoğrafları için Ekler Bölümüne bakınız.

⁴³⁸ Mehmet Şenkaya, D.1953, Malatya-Yazıhan-Yukarı Tenci, Kişisel Görüşme (21/07/2017).

⁴³⁹ Yunus Gürer, *Kuluncak'ta Yaşayan Alevilerde Dini Hayat ve Yaygın Halk İnanışları*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2008, s.6.

⁴⁴⁰ Akın Özbakır, *Malatya Kale Yöresi Alevi-Bektaşî İnançlarının Tespit ve Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2010, s.3.

Yine Maide suresinin “Ölü hayvan eti, kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesilenler [...] haram kılınmıştır⁴⁴¹” ayeti gereği tavşan eti bir kan pıhtısından oluştuğu için yenmemesi gerektiği belirtildi.⁴⁴²

Nitekim bu görüşü destekleyen bir şiirde;

*Erneb⁴⁴³ in etinden sual edersen
Ezel üstadımız erneb yemedi
Hakikat yoluna doğru gidersen
Hakikat kulları erneb yemedi*

*Musa peygamberin elinde asa
Yiyenlerin iman olmaz hususa
Yahudi ye helal demedi Musa
Yahudiler bile erneb yemedi*

*Hakka eşektir anası atası
Henüz kandadır ötesi berisi
Yiyenlerin kabul olmaz duası
Evliyalar yemedi⁴⁴⁴*

Ayrıca Oğuzların Bozok kolunun totemi olmasından hareketle tavşanın kutsal sayıldığı için yenmediği⁴⁴⁵ de ifade edilir.

Ayrıca yöre Alevilerinde, Hac-ı Bektaş-ı Veli’nin güvercin şeklinde Anadolu’ya geldiğine inanıldığı için güvercin de kutsal sayılır. Onun dışında Ahmet Yesevi’nin turna donuna girdiği,⁴⁴⁶ turna kuşunun refah, huzur, mutluluğun simgesi olduğu inancı vardır. Alevi deyişlerinde turna motifine sıkça rastlanır.

---

⁴⁴¹ Kur’an-ı Kerim:5/3.

⁴⁴² Mustafa Tosun (D. 1945) Malatya Zeynal Abidin Cem Evi Zâkiri. Kişisel Görüşme (25/08/2011).

⁴⁴³ Erneb, Arapça bir kelime olup, Tavşan manasına gelir.

⁴⁴⁴ Ali Selçuk, *Tahtacılar*, İstanbul, Yeditepe Yay, 2004, s.253.

⁴⁴⁵ Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkân)*, s.113.

⁴⁴⁶ Rençber, a.g.e, s.178.

Ayrıca Turna Semahı adında bir semah çeşidi de vardır.

Alevilerin belki de Sünnilerden ayrıldıkları en önemli husus, içki içmedir. Özellikle Cem ibadeti esnasında Dem veya Dolu olarak da ifade edilen içki, Kırklar Meclisi'nde Kırkların üzüm suyuyla sarhoş olmaları referans gösterilerek Alevilerce kutsal sayılır. Alevilikte “Demsiz cem olmaz” görüşü de vardır. Malatya Alevileri de içki konusunda “Alevi toplumunda içki yasağı yoktur. Ancak içki içmenin de kendine göre kuralları vardır. Çünkü içki şişede durduğu gibi durmaz, onun için içmesini bilen içmeli” şeklinde görüşler belirttiler.⁴⁴⁷ Ayrıca yörede Cemlerde içki yerine üzüm şerbeti sunulduğu da ifade edildi.

3.5.5. Evlilik

Malatya Alevilerinde tek eşlilik esas olup çok eşliliğe iyi gözle bakılmaz. Ayrıca geçimsizlik, zina gibi herhangi bir sebep yokken eşini boşama yöre Alevilerince düşkünlük sebebi sayılır. Böyle bir durumda boşayan kişi Cem ibadetine alınmaz, topluma giremez, o kişiye selam verilmez. Bu da Alevi toplumunda aile kurumunun sürekli olması gerektiğine işaret eder. Yörede taraflar arasında geçimsizliğe yol açar düşüncesiyle görücü usulüyle değil de gençlerin anlaşarak, birbirlerini tanıyarak evlenmeleri daha makul kabul edilmektedir.⁴⁴⁸

Yöredeki Alevilerle yaptığımız mülakatlarda “*Yezide kuşak çözmek*” sözüyle ifade edilen Alevi-Sünni evliliklerinin, eskiden hoş karşılanmadığını hatta düşkünlük sebebi olarak görüldüğünü tespit ettik. Bu durum Malatya’da “*Sünni’den kız almak sevap, Sünni’ye kız vermek ise ayıptır*” şeklinde ifade edilmektedir. Mülakatlarda günümüzde Alevi-Sünni evliliklerinin olduğu ve bunda da bir sakınca görülmediği ifade edildi⁴⁴⁹.

Alevi toplumunda her ne kadar Dede tarafından dini nikah kıyılsa da aslolan resmi nikahtır. Evlenecek çift resmi nikah kıyıldıktan sonra Dede’nin huzuruna

---

⁴⁴⁷ Mustafa Tosun (D. 1945), Malatya Zeynal Abidin Cem Evi Zâkiri. Kişisel Görüşme (25/08/2011).

⁴⁴⁸ Muhsin Topalcengiz, *Malatya/Ali Kapısı Cemevi Dedesi*, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu, Kişisel Görüşme(20/08/2015).

⁴⁴⁹ Serdan Kaygusuz, D.1953, Arapgir-Onar Köyü sakini, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi, Kişisel Görüşme, 24/07/2017.

getirilir, evliliğin her iki taraf, her iki aile ve toplum için hayırlı olması temennisi ile dua edilir.

Dede evlenecek çifti karşısına alır. Onlara ailenin ve evliliğin öneminden bahseder. Daha sonra ise Hz.Muhammed (s.a.v)'e ve Ehl-i Beyt'ine salavat çekilir. Akabinde Dede nikahı kıymaya başlar:”*Allah’ın emri, Peygamber’in kavli, İmam Ca’fer-i Sadık’ın buyruğu üzere ve burada bulunan canların tanıklığı ile...*” Nikahı kabul edip etmediklerini her iki tarafa sorduktan sonra cevaplar olumluysa nikahı kıyar ve şöyle dua eder:

“Diyelim bir Allah, Allah...

Allah Allah....Allah-Muhammed-Ali, pirimiz Hünkar Bektaş-ı Veli, erenler meydanında, Muhammed-Ali yolunda, siz değerli canlarımızın huzurunda kıydığımız bu nikahı kutlu eylesin. İmam Hüseyin Katarından ayırmasın. Yuvaları mutlu, ağızları tatlı olsun...⁴⁵⁰”

Her toplumda ve inançta evlenilmesi yasak olan gruplar olduğu gibi Malatya Alevilerinde de birtakım kişilerle evlenmek yasaktır. Sünnilerden farklı olarak kişinin musahibi, kirvesi ve hısım-akraba çocuklarıyla evlenilmesi yasaktır. Çünkü Musahip ve Kirve kişinin kardeşiyle aynı konumdadır. Hısım çocuklarıyla evliliğin yasak olması, doğacak çocukların sağlıklı, sakat olacağı inancından ötürüdür.

Ayrıca Alevilikteki hiyerarşi gereği Dede-Talip evliliği de yasaklanmıştır. Bunun da sebebi, Ehl-i Beyt soyunu temsil eden Dede soyunun karışmamasıdır.⁴⁵¹

3.5.6. Alevilikte Cenaze Merasimi

Geleneksel Alevilikte olduğu gibi Malatya Alevileri’nde de ölen kişi için “*Hakka yürüdü*” tabiri kullanılır. Aleviler de cenazelerini Sünniler gibi yıkar ve kefenler. Daha sonra cenaze namazına hazırlarlar. Aleviler cenaze namazını kılacakları zaman Şeriat Abdesti dediğimiz Sünniler gibi abdest almazlar. Cenaze namazını da Sünniler gibi dört tekbirle kılarlar. Katıldığımız Alevi bir vatandaşın

---

⁴⁵⁰ Mehmet Yaman, *Alevilik (İnanç-Edep-Erkân)*, s.303.

⁴⁵¹ Ali Yaman, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, s.207.

cenaze töreninde, namazın Sünnilerinkinden farklı olmadığını müşahede ettik. Namazdan önce hellallik istendi. Buna “Cenaze Tezkiyesi” de denir.⁴⁵²

Helallik şu sözlerle istenir:

“Ey Ehl-i Beyt Muhibbi olan canlar!

Merhum canımız dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkıyor, ama yakınları aramızda.

Eli erde, yüzü yerde, Özü Dar-ı Mansur’da, Hak-Muhammed-Ali divanında , gözü cem erenlerinde, Kulağı Pir’de. Hakkını vermeye, döktüğünü doldurmaya, yıktığını kaldırmaya, dost gönlünü sevindirmeye hazırlar. Hakkı olan, ağrınmış, incinmiş, gücenmiş kimseler varsa, dile gelsin, bile gelsin, hakkını istesin. Bu divan hak divanıdır. Allah Eyvallah.”⁴⁵³

Hellallik istenip cenaze namazı kılındıktan sonra cenaze defnedilir ve Dede tarafından telkin okunur. Daha sonra da cenaze evine gidilip ölen kişi adına yapılan lokma yenilir. Kurbanlar kesilir. “Bu kurbana *Dar Kurbanı* denir⁴⁵⁴”.

Alevilerin ahiret inancı öbür dünyada da bir Dar (sorgu-sual) meydanının olduğu inancı üzerine kuruludur. Bu nedenle ölen kişinin affı için helallik istenir. Bu doğrultuda yapılan işlemlere de *Dardan İndirme Erkanı* adı verilir. Bu erkan cenazenin defnedildiği günün akşamında ya da kırkında yapılır.⁴⁵⁵ Kimi Alevilerde de Sünnilerde olduğu gibi ölen kişi adına 7., 40., 52. günlerde ve sene-i devriyede lokma yapılır ki buna “*Can Aşı*” denir⁴⁵⁶.

---

⁴⁵² Mehmet Yaman, a.g.e., s.305.

⁴⁵³ Mehmet Yaman, *Alevilik’te Cenaze Hizmetleri*, İstanbul, Can Yay., 2012, s.23.

⁴⁵⁴ Üçer, a.g.e., s.332.

⁴⁵⁵ Mehmet Yaman, a.g.e., s.35.

⁴⁵⁶ Serdan Kaygusuz, D.1953, Arapgir-Onar Köyü sakini, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi, Kişisel Görüşme, 24/07/2017.

3.6. Alevi Teşkilatlanması

3.6.1. Malatya İlindeki Alevi Dede Ocakları ve Talipleri

Malatya’da var olan Alevi Ocaklarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1.Dede Garkın Ocağı
- 2.Şah İbrahim Veli Ocağı
- 3.Ali Seydi Ocağı
- 4.Seyit Ali (Kızıldeli) Ocağı
- 5.Ağuçan Ocağı, Mineyik (Kuyudere) Zeynal Abidin Ocağı
- 6.Hacım Sultan Ocağı
- 7.Şeyh Hasan (Onar) Ocağı
- 8.İmam Rıza Ocağı

3.6.1.1. Dede Garkın Ocağı*

3.6.1.2. Şah İbrahim Veli Ocağı*

3.6.1.3. Ali Seydi Ocağı*

3.6.1.4.Seyit Ali (Kızıldeli) Ocağı

Hacım Sultan Ocağıyla Musahip olan Seyit Ali Ocağının Mürşidi, Kuyudere köyündeki Zeynel Abidin Evlatlarıdır. Ocağın merkezi Yazıhan ilçesi Fethiye kasabası ile Yukarı Tenci Köyüdür.⁴⁵⁷

Mehmet Şenkaya Ocak ile ilgili şunları söyledi:

Kızıldeli Ali Sultan 98 yaşında iken iki oğlu olmuş, Resul Bali ve Mürsel Bali diye. Biri Dimetoka’da, biri Hacı Bektaş Dergahı’nda kalmış.

---

*Söz konusu Ocaklardan tezimizin “Dede Garkın Ocağı ve Talipleri” bölümünde genişçe bahsettiğimizden tekrara düşmemek adına konuya dördüncü Ocaktan devam edeceğiz.

⁴⁵⁷ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.321-324.

*Seyit Ali, Hacı Bektaş'tan sonra posta oturan ikinci kişidir. 1270 Hacı Bektaşın vefatı, 1310 Seyit Ali'nin doğumu. Ocakzade olduklarından tahrir defterlerine göre uzun zaman askerlik ve vergiden muaf tutulmuşlardır.*⁴⁵⁸

Ali Seydi Ocağı üyeleri Yazıhan'ın Tenci köyünde mezarı bulunan zatın Kızıldeli Seyit Ali olmadığını belirtirler. Onlara göre Kızıldeli Seyit Ali Dimetoka'da yurt tutmuştur.⁴⁵⁹

3.6.1.5.Ağuçan (Ağu İçen) Ocağı

Alevi Ocakları arasında en çok Talibi olan Mürşid Ocağı, Ağuçan Ocağıdır. Bu Ocak, adını ağü yani zehir içip ölmeme kerametinden alır.⁴⁶⁰ Asıl adı Seyyid Temiz olan Ağuçan, rivayete göre dönemin Elazığ Valisi tarafından keramet testine tabi tutulur. Vali, Seyyid Temiz'in kerametini duyar, huzuruna çağırır ve ona: "Eğer keramet ehliysen şu zehiri iç de göreyim" der. Seyyid Temiz de zehri içer ve içtiği zehri parmaklarından bardağa damlatır. Bunun üzerine kendisine Ağü (zehir) içen lakabı verilir. Vali de kerameti görünce hürmet edip onun veli olduğuna inanır, hayatı boyunca 200 dirhem maaş bağlayıp vergiden de muaf tutar.⁴⁶¹

Ocağın merkezleri Elazığ ilinin Sün Köyü ve Tunceli ili Hozat ilçesi Karabakır (Bargını) köyü kabul edilir. Malatya'daki Ağuçan Ocağı temsilcilerinin bir kısmı Yeşilyurt ilçesi Kırlangıç köyünde ikamet etmektedir.⁴⁶² Doğan Ailesi olarak da bilinen bu ailenin üyelerinden biri Cem Vakfı Başkanı Prof. Dr. İzzetin Doğan, bir diğeri ise Malatya Cem Vakfı Başkanı Eşref Doğan Dede'dir.

Ocağın Malatya'daki bir diğeri ise Arguvan ilçesi Mineyik (Kuyudere) köyündedir. Bu Ocak Seyyid Temiz Ocağı ve Zeynal Abidin Ocağı adlarıyla da bilinir.

---

⁴⁵⁸ Mehmet Şenkaya, D.1953, Malatya-Yazıhan-Yukarı Tenci, Kişisel Görüşme (21/07/2017).

⁴⁵⁹ Hamza Aksüt, a.g.mk.

⁴⁶⁰ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.240.

⁴⁶¹ Mehmet Şenkaya, D.1953, Malatya ili Yazıhan ilçesi Yukarı Tenci köyü, Kişisel Görüşme (21/07/2017).

⁴⁶² Hamza Aksüt , a.g.e., 242,243.

3.6.1.6.Hacım Sultan Ocağı

Kızıldeli (Seyit Ali) Ocağı ile Musahip olan Hacım Sultan Ocağı'nın Mürşidi Mineyik'teki Zeynel Abidin Ocağı'dır. Ocağın Merkezi Yazıhan ilçesine bağlı Karaca köyü olmakla beraber, Talipleri Hekimhan ilçesinin Başak, Başkınık ve Güvenç köylerindedir.⁴⁶³ Ayrıca Fethiye kasabasındaki Kolucaık Sülalesi de bu Ocağa mensuptur.⁴⁶⁴

3.6.1.7.Şeyh Hasan Onar Ocağı

Ocağın merkezi Malatya ili Arapgir ilçesi Onar köyü'dür. Ocak, Ocağın Dedesi olan Şeyh Hasan Onar sebebiyle bu adı almıştır. İsmi kaynağı da Şeyh Hasan Onar Dede'nin mezarındaki kitabede şöyle belirtilmektedir:

Türkistan'ın Yesi şehrinin Üç Kurgan yöresinde doğan Şeyh Hasan, Oğuzların Bozok kolunun Günhan oğullarının Bayat boyunun On-Er oymağından gelmektedir. Şeyh Hasan dünyaya geldiğinde dedesi Bahşi Han oymak beyidir. Abbasi zulmünden kaçan Hz. Muhammed-Ali soylu Musa Kazım neslinden olanlar da Bahşi Han'a sığınurlar. Bahşi Han, oğlu Ahmet'i sığınmacı Musa Kazım'ın kız torunlarından Vedduha ile evlendirir. Bu evlilikten Şeyh Hasan doğar. Hocası Ahmed Yesevî, bir gün ona cemaatle cemde iken "Sen, bir er değil, on er gücündesin, bundan böyle senin adın Şeyh Hasan On-er olsun ve böyle biline, böyle çağrıla..."⁴⁶⁵

Ayrıca konu hakkında araştırmalar yapmış olan İsmail Kaygusuz, Ocağın kuruluşu ile ilgili olarak "Şeyh Hasan Ocağı Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat döneminde "Oner" denen mirî araziye "mülk kılarak ve şeriat kurallarına uygun tasarruf için" 22 Nisan 1224 tarihinde vakfedilmiştir"⁴⁶⁶ ifadelerini kullanmıştır.

---

⁴⁶³ Hamza Aksüt, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, s.165-167.

⁴⁶⁴ Mehmet Şenkaya, D.1953, Malatya-Yazıhan-Yukarı Tenci, Kişisel Görüşme (21/07/2017).

⁴⁶⁵ İsmail Kaygusuz, Şeyh Hasan Ocağı ve Aşireti, HBVAD, 1999, S.12.

⁴⁶⁶ İsmail Kaygusuz, a.g.mk.

3.6.1.8. İmam Rıza Ocağı

Ocağın Malatya'daki Talipleri, Arguvan ilçesi Emirler mezrası ve Morhamam köyünde, Battalgazi ilçesi Atabey köyünde, Yazıhan'ın Eğribük köyünde ve Pütürge'nin Hüssükuşağı köyünde yaşamaktadırlar.⁴⁶⁷

Bu Ocaklar dışında Malatya'nın Kuluncak ilçesi Alvar köyünde Sultan Samıt Ocağı talipleri⁴⁶⁸, Arguvan ilçesi Mineyik köyünde Ağuçan Ocağına bağlı Şeyh Şazeli Ocağı Talipleri⁴⁶⁹, bunların yanı sıra yörede Şeyh Hasan, Teslim Abdal ve Şeyh Ahmet Ocakları Taliplerinin de yaşamakta oldukları bilinmektedir.⁴⁷⁰

3.6.2. Malatya'daki Cemevleri

Bir kısmını bizzat ziyaret ederek, bir kısmını da yöre halkıyla yaptığımız mülakat sonucu tespit ettiğimiz Cemevleri şunlardır:

3.6.2.1. Arapgir /Onar Köyü Cemevi

Şeyh Hasan Onar tarafından m.1224 yılında yapılan Büyük Ocak Cemevi, bilinen en eski Cemevi olarak kabul edilmektedir. Cemevi dışardan çadırı andıran bir yapıya sahip olup kırlangıç çatı tarzında, yani ağaçların birbirine bindirilmeleri tekniğiyle inşa edilmiştir. İçerisindeki ahşap direkler kiraz ağacından olup orijinalliğini korumaktadırlar.

Onar Dede, cemevinin direkleri ve tavanını yapmak için bir ağaç almaya karar verir. Arapgir'e gider. Orada iki çocuklu bir dul kadın yaşamakta ve evinin önündeki ulu kiraz ağacının meyvelerini satarak çocuklarına bakmaktadır. Onar Dede bu ağacı satın almak ister ama kadın, başka bir geçim kaynağı olmadığı için satmaz.

Şeyh Hasan Onar da "Ulu kiraz seni isterse sende kalsın, beni isterse peşimden gelsin" der. Ulu kiraz ağacı köküyle-köçeğiyle topraktan sökülüp Onar

---

⁴⁶⁷ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, s.275, 277.

⁴⁶⁸ Hamza Aksüt, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, s.340.

⁴⁶⁹ Hamza Aksüt, *Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, 303.

⁴⁷⁰ Muhsin Topalcengiz Dede, kendisinin Şeyh Hasan Ocağına bağlı Teslim Abdal Ocağı Talibi olduğunu ifade etti. Kişisel Görüşme (21/08/2015).

Dede'nin arkasından gider. İşte Büyük Ocak'ın direkleri o kiraz ağacındandır. Ahşap direklerin yaşını öğrenmek için ağaçlardan bir parça alınıp Amerika'ya karbon testine gönderilmiştir.⁴⁷¹

3.6.2.2. Malatya Merkez Ali Kapısı Cemevi

Türkiye'de ilk ve tek olan çadır cemevidir. Ali Kapısı Derneği bünyesinde yapılan Cemevi Malatya'nın Çavuşoğlu Mahallesi'ndedir.⁴⁷²

3.6.2.3.Hekimhan Ballıkaya (Mezirme) Köyü Karadirek Cemevi

Şah İbrahim Veli tarafından yapılan bu Cemevi aslında dördüncü kez inşa edilmiştir. Cumhuriyet'ten sonra dönemin siyasi güçleri tarafından iki kez yıkılmış, bir kez de yakılmıştır. Hali hazırdaki modern görünümü, binanın dördüncü inşasıdır. Şah İbrahim Veli esasını ve pabucunu Kerbela'ya giderken emanet olarak buraya bırakmıştır. Karadirek, Şah'ın esasını temsil eder.⁴⁷³

3.6.2.4.Örmeli Cemevi

Malatya'nın Pütürge ilçesinin Örmeli köyü'nde olan bu Cemevi, Alevi-Sünni kardeşliğinin simgesi olarak Cami ile yan yanadır. Hoşgörünün merkezi olarak görülmektedir.⁴⁷⁴

3.6.2.5.Diğer Cemevleri

Dilek Kasabası Cemevi, Fethiye Kasabası Cemevi, İmam Zeynel Abidin Vakfı Cemevi, Akçadağ/Kürecik Cemevi, Malatya Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Merkezi Cemevi, Arapgir/Gebik Günyüzü Cemevi, Arguvan Çayırılı köyü Cemevi, Arguvan Eymir köyü Cemevi, Arguvan Kızık köyü Cemevi, Arguvan Abdal Musa Kültür Derneği Cemevi, Hekimhan Çulhalı köyü Cemevi, Hekimhan Yukarı Saz Cemevi, Kuluncak/Avlar Cemevi, Pütürge Hasanbaba Cemevi, Yazıhan Tecirli Cemevi, Engüzek Ağılbaşı Cemevi, Bicir köyü Cemevi, Darılı köyü Cemevi, Doğanşehir Çıglık Cemevi, Yazıhan Karaca Köyü Cemevi.

---

⁴⁷¹Serdan Kaygusuz, D.1953, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi.Onar Köyünde İkamet etmektedir.

⁴⁷² Muhsin Topalcengiz, D.1959, Ali Kapısı Derneği Dedesi ve Başkanı.

⁴⁷³Hüseyin, Başaran, 1950, Zakir, Emekli Öğretmen.

⁴⁷⁴<http://www.haber7.com/guncel/haber/1073773-bu-koyde-cami-cemevi-yan- yana>. Erişim Tarihi (06/08/2017)

3.6.3. Malatya Alevilerinin Malatya İlindeki Vakıf, Dernek ve Kültür Merkezleri

3.6.3.1. Malatya Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Merkezi Vakfı

1991-1997 arasında 6 yıl Dernek adı altında faaliyet gösteren Vakfın şu anki temeli, 1996'da 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in katılımıyla atıldı. 2001'de ise Vakıf faaliyete girmiştir.

Malatya Şeyh Bayram Mahallesi, Hacı Bektaş Veli Caddesi'nde olan Vakıf, dört katlıdır. En üst kat mini bir kütüphane ve Cemevi olarak tasarlanmıştır. Vakfın bünyesinde saz, bağlama, gitar, semah, Türk halk oyunları, mefruşat, makina dikiş nakış ve resim kursları verilmektedir.

Vakıf Başkanı Hasan Meşeli'nin verdiği bilgilere göre giderler, devletten tamamen bağımsız olarak karşılanmaktadır, ihtiyaç sahibi öğrencilere burs verilmektedir. Başkan, Vakfın kuruluş amacını "Alevi-Sünni kardeşliğini pekiştirmek, Hacı Bektaş-ı Veli'nin engin sevgi, hoşgörü, birlik ilkelerini tüm topluma yaymak." şeklinde özetlemektedir. Vakıf'ta Kutlu Doğum Konferansları, Muharrem Ayı ve Aşure Etkinlikleri, Abdal Musa Lokması ve İftar Yemeği gibi faaliyetlerin olması bunun göstergesidir.

Vakfın kurucusu ve şu anki başkanı Hasan Meşeli'dir.⁴⁷⁵

3.6.3.2. Malatya Cem Vakfı

Cem Vakfı 1996'da kurulmuştur. Vakıf maddî durumu yetersiz öğrencilere burs vermekte, semah kursu açmakta, Aşure günü, Hızır lokması gibi etkinlikler düzenlemektedir. Malatya İsmetiye Mahallesi, Niyazi Mısri Caddesinde faaliyet gösteren Cem Vakfı'nın başkanlığını, Türkiye Cem Vakfı Genel Başkanı İzzettin Doğan'ın kardeşi Eşref Doğan Dede⁴⁷⁶ yapmaktadır.

3.6.3.3. Zeynel Abidin Türbesi Kültür Vakfı

1997'de kurulmuş olan Zeynel Abidin Kültür Vakfı, Malatya'nın Battalgazi ilçesinde 12 dönümlük arazi üzerindeki 3 katlı bir binada faaliyet göstermektedir.

---

⁴⁷⁵ Hasan Meşeli, Malatya Hünkâr Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı, D.1942-Malatya, Lise Mezunu, Emekli.

⁴⁷⁶ Eşref Doğan, D.1945, Malatya Yeşilyurt-Kırlangıç köyü, Ağuichen Ocağı Dedesi.

Vakıf, Cemevi ve Kültür Merkezi olarak çalışmalar yapmaktadır. Vakfın başkanlığını Erdoğan Ünverdi sürdürmektedir. Vakıfta her sene Muharrem ve Aşure etkinlikleri, Abdal Musa Birlik Lokmaları gibi etkinlikler yapılmaktadır.⁴⁷⁷

3.6.3.4.Pir Sultan Abdal Kültür Derneği

Malatya Paşaköşkü Mahallesi'nde faaliyet gösteren derneğin başkanlığını Songül Tunçdemir yürütmektedir⁴⁷⁸. Yaptığımız mülakatta başkan, vakfın amacını “Devletin Aleviler üzerindeki ötekileştirme, imha ve asimilasyonuna müdahale etmek, Alevi canların hak ve hukukunu korumak, Diyanet İşleri Başkanlığı ve zorunlu din dersini kaldırmak, devletin tüm inançlara eşit mesafede durmasını sağlamak, Cemevlerinin devlet tarafından yasal statüye kavuşturulması için mücadele etmek” şeklinde açıklamaktadır.

Vakfın ayrıca Doğanşehir, Hekimhan ve Ören şubeleri de mevcuttur.

3.6.3.5.Ali Kapısı Eğitim Yardımlaşma, Dayanışma ve Kültür Derneği

Malatya merkezde Alevilerin yoğun olarak yaşadıkları Çavuşoğlu Mahallesi'nde kurulan derneğin başkanlığını Teslim Abdal Ocağı dedesi olan Muhsin Topalcengiz yapmaktadır.⁴⁷⁹ Dernek bünyesinde Türkiye'nin ilk ve tek çadırdan Cemevi yapılmıştır⁴⁸⁰.

3.6.3.6. Avrasya Alevilik-Bektaşilik Uygulama ve Araştırma Merkezi

Malatya İnönü Üniversitesi bünyesinde 2015 yılında kurulmuş olan bu merkezin müdürlüğünü Doç. Dr. Mehmet Dönmez yürütmektedir.

Merkezin amacı, Alevilik-Bektaşilik inanç ve kültürünün kültür tarihi içerisindeki yerini doğru bilgi ve belgelere dayalı olarak tespit etmek; elde edilen bilgileri Merkez tarafından yayımlanacak olan akademik araştırma dergisi, elektronik posta, bülten ve benzeri vasıtalarla, araştırma yapan kişilere, kurumlara ulaştırmak; ayrıca konferans, panel ve sempozyumlar aracılığıyla geniş halk kitlelerine sunmaktır.

---

⁴⁷⁷ Zeynel Abidin Türbesi Vakfı fotoğrafları için Ekler bölümüne bakınız.

⁴⁷⁸ Songül Tunçdemir, D.1970, Üniversite Mezunu.

⁴⁷⁹ Muhsin Topalcengiz, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu.

⁴⁸⁰ Çadırdan Cemevi Fotoğrafları İçin Ekler Bölümüne bakınız.

Merkezin faaliyet alanları ise şunlardır:

- a) Alevilik-Bektaşiliğin ana konularını tespit etmek.
- b) Anadolu, Balkan Ülkeleri, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ndeki ve Avrupa'ya göç etmiş Alevilerin-Bektaşilerin hayat tarzını araştırmalarla tespit etmek, kayıt altına almak ve bu hususta ilmi çalışmalar yapmak.
- c) Alevilik-Bektaşiliğin, Türk kültür tarihi ve İslam kültür tarihi içindeki yerini ilmi objektiflik içinde esas kaynaklara dayalı olarak ortaya koymak.
- d) Alevilik-Bektaşiliği hazırlayan tarihi, sosyal ve siyasi sebepleri inceleyerek Ahmet Yesevi'den bu yana İslam kültürünü fiilen yaşayan ve yaşatan kişileri ortaya çıkararak İslam kültür tarihi içinde Alevilik-Bektaşiliğin inanç ve kültür değerlerini belirlemek.
- e) Amaçları ve faaliyetleri itibariyle merkez ile benzerlik arz eden kuruluşlarla fikri, mali ve kültürel ilişkiler kurmak.
- f) Doğrudan Alevilik-Bektaşilik inanç ve kültürü ile yetişen kişilerin telif ve tercüme eserlerini bulup ortaya çıkarmak, bu fikirleri tahlil ve tenkit süzgecinden geçirerek anlaşılır hale getirmek, dijital ortama aktarmak, arşivlemek, Türkçeye çevirerek yayımlamak, içerik analizlerini yapmak, elektronik ortamda Türkçe ve İngilizce özetlerini yayımlamak ve uygun illerde alan araştırmaları yapmak.
- g) Alevilik -Bektaşilik inanç ve kültürünün etki alanına giren diğer İslam büyüklerini incelemek, fikirlerini ortaya koymak.
- h) Alevilik-Bektaşilik kültürüne ilişkin kaynakları toplayıp arşiv kurmak, gerekirse mikro filmler getirtmek ve bir ihtisas kütüphanesi kurmak ve merkez arşivinde toplanan eserlerle ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmalar yapılmasını sağlamak.
- i) Konuyla ilgili uzmanlar yetiştirmek amacıyla yüksek lisans ve doktora bursları ve kaynakları temin etmek.
- j) Alevi-Bektaşi inanç önderleri ve Alevi-Bektaşilikle ilgili dernek ve vakıflarla ortak projeler üretmek.

k) Yurt içi ve yurt dışında bu alanda çalışmaları bulunan resmi ve özel kuruluşlarla iletişim kurarak, merkezin ulusal ve uluslar arası alanda Alevilik-Bektaşilikle ilgili bilimsel çalışmalara katılımını sağlamak ⁴⁸¹.

Bunların dışında tespit edilen Alevi dernekleri şunlardır: Kamberiyeye Alevi Bektaşi Derneği, Alevi Araştırma Merkezi, şeyh Hasan Köyü Dayanışma Derneği, Eymir Köyü Kültür Derneği, Doğanşehir Karaterzi Köyü Derneği, Bicir Köyü Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği, Arguvan Abdal Musa Kültür Derneği.

---

⁴⁸¹ <https://cms.inonu.edu.tr/tr/cms/abam/icerik/6353>, Erişim tarihi (01/08/2017)

SONUÇ

Kırsal hayatta başında bulunduğu obanın hem dini hem de siyasi lideri konumunda olan Dede ve onun temsil ettiği Ocak, Aleviliğin günümüze kadar ulaşmasında büyük rol oynayan temel kurumlarından. Esas itibarıyla bu Ocaklar Dede ailelerine dayanıp, meşruiyetlerini Ehl-i Beyt'ten alırlar. Ancak Ocaklar sadece inanca dayalı sosyal örgütlenmeler olmayıp dönemin iktidarları tarafından ikamet ettirildikleri kırsal bölgede asayiş sağlama, sosyal dayanışmayı gerçekleştirmeyle birlikte bölgenin yargı merciidirler. Fakat halk nazarındaki Evlad-ı Resul olma ayrıcalığı tarihte bir çok örneği olduğu gibi Alevi Dede Ocaklarında da suistimal edilmiştir. Haliyle bu durum önümüze bir sürü Dede Ocağı ismi çıkarmakta ve kimi Ocakların konumunun tam manasıyla tespit edilememesine sebep olmaktadır. Bu da bazı sözde Ocakların, kendisini zamanla Dede Ocağı olarak göstermesine neden olmuştur. Dede ailelerine dayanan Ocak, Dede ve Taliplerden oluşan sosyal bir yapıdır. Temelde Mürşid ve Pir Ocakları şeklinde yapılanmıştır. Bağlı olunan Ocak, Mürşid Ocağı; bağlı olan Ocak ise Pir Ocağıdır. Bu sosyal yapının müntesiplerini belirlemek için söz konusu Ocağın Taliplerinin izini sürmek gerekir. Bu da saha çalışmasını elzem kılar. Biz de bu çalışmamızda Alevi Mürşid Ocaklarından olan Dede Garkın Ocağını inceledik.

Dede Garkın, Moğol istilasından Anadolu'ya göç etmiş bir Vefai Türkmen şehidir. Oğuzların Garkın boyuna mensup olan Dede Garkın obasının hem dini hem de siyasi lideri konumundadır. Taliplerinin tümü Türkmen ve Aleviliğin en önemli Mürşit Ocaklarından biri sayılan Dede Garkın Ocağının da kurucusudur. Silsilesinin Vefai Tarikatı Pir'i Tacu'l-Arifin Ebu'l-Vefa'ya dayanması ve ona intisabı sebebiyle de Vefai Tarikatı'nın Anadolu'daki ilk temsilcisidir. Daha sonra Vefai Tarikatı'nın bir kolu olarak Garkıniyye Tarikatı'nı kurmuştur. Alevilerin teşkilatlanması bakımından ilk büyük isyan olan Baba Resul Olayının (1240) da baş aktörlerindedir. Tarihte Babailer İsyanı ya da Baba Resul Hareketi adıyla bilinen bu olay, Anadolu'ya göç eden Türkmenler ile Anadolu Selçuklu Devleti arasında meydana gelmiştir. Hareketin düşünce boyutunda Baba İlyas ve fiili kısmında ise Baba İshak olarak bilinen Dede Garkın'ın iki halifesi rol oynamıştır. Başlangıçta Vefai-Garkını Tarikatı olan bu Ocak, muhtemelen Şah İsmail Dönemi'nden sonra Alevi Mürşid Dede Ocağı'na dönüşmüştür. Ne var ki Anadolu'nun en önemli dini

şahsiyetlerinden olan Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Veli ile aynı zaman diliminde yaşamasına rağmen Dede Garkın onlar kadar tanınmamış, çeşitli sebeplerden dolayı onların gölgesinde kalmıştır. Böyle bir şahsiyetin sevenleri, ona hürmeten Türkiye'nin birçok şehrinde adına türbeler ve zaviyeler yaptırmışlardır. Dede Garkın'ın kabri ise Mardin'in Derik ilçesine bağlı Dedeköy'dedir.

Dede Garkın Ocağı Diyarbakır'dan Mardin'e, Malatya'dan Çorum'a kadar geniş bir coğrafyada Talipleri olan bir Alevi Mürşid Ocağıdır. Türkiye'de Karkın adında birçok yerleşim adının olması da bunun bir göstergesidir. Bu Ocak Taliplerinin en yoğun olduğu illerden birisi de Malatya'dır. Nitekim Şeyh İbrahim Veli Ocağı ve Ali Seydi Ocağı gibi Dede Garkın Ocağı'na bağlı Pir Ocaklarının Malatya'yı mesken tutmaları, bu iddiayı güçlendirmektedir.

Malatya, Anadolu Aleviliği açısından merkezi şehirlerden biridir. İl genelinde yüz yetmişe yakın Alevi yerleşimi olmasının yanı sıra başta Dede Garkın olmak üzere Ağuichen, Zeynal Abidin gibi Mürşid Ocakları da söz konusu coğrafyadabulunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak Hacı Bektaş-ı Veli Vakfı, Zeynal Abidin Vakfı, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Cem Vakfı gibi Alevi sivil toplum kuruluşları Malatya'da faaldirler.

Çalışmamızın ilk iki bölümünde Dede Ocakları hakkında bilgi verip Dede Garkın'ı tanıttık. Son kısımda da geleneksel Alevilikten bazı ritüellerde farklılık gösteren Malatya Aleviliği'ni ele aldık. Araştırmamızın asıl konusu olan Dede Garkın Ocağını aynı coğrafyadaki diğer Alevi ocaklarıyla inanç, ibadet ve icra edilen ayin bakımından mukayese ettiğimizde aralarında gözle görülür şekilde fark olmadığını belirledik. "Ali'yi seven, Ali'nin yolundan giden anlamına gelen Alevilik yörede ekseriyetle "İslamiyetin mistik yorumu" olarak tasavvufi kalıplar çerçevesinde değerlendirilse de Aleviliğin tanımında tam da bir mutabakatın olmadığını gördük. Bu tanım gerek Aleviliği temsil eden vakıf ve derneklerde gerekse kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Sözgelimi Malatya'daki Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, Aleviliği Kerbela, Sivas-Madımak Katliamı ekseninde ezilmişlik ve haksızlık karşısında başkaldırı temelli ideolojik bir yaşam felsefesi olarak görmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli Derneği ve üyeleri ise Aleviliğin "İnsan

Sevgisi” temasına vurgu yapmaktadırlar. Kimine göre ise Alevilik, Göktanrı inancının İslam içerisinde harmanlanmasıdır.

Malatya Aleviliğinin inanç ve ibadet esaslarına baktığımız zaman asıl amacın şekilden öte ibadetteki öz olduğu, bunların Tasavvufi ve Batıni forma sokulduğu görülmüştür. Alevilik akidesinin temelinin “Tevhid-Nübüvvet-Velayet” makamlarına karşılık gelen “Hak-Muhammed-Ali” inancı olduğunu görüyoruz. Yörede Allah inancı Sünni inancına paralellik gösterse de Tanrı tasavvuru noktasında farklılıklar görülmektedir. Yörede “Başımız Kur’an’a Bağlı” sözüyle Kur’an’a iman olsa da Ehl-i Beyt’i işaret eden bazı ayetlerin çıkarıldığı, dolayısıyla “Kur’an’ın Korunmuşluğu” kısmına zarar geldiği inancının olduğu görülmüştür. Ehl-i Beyt sevgisi ve onunla ilintili olan Tevella ve Teberra kavramları, Malatya Alevilerinin temel kavramlarından. Ahirete iman ve ölümden sonraki hayat belki de tasavvufi ağırlığın en çok hissedildiği konudur. Ölüm sonrası hayat için Tenasüh inancına yakın bir algının olduğu görülmektedir. Kaza ve Kadere imanda ise “Şerrin Allah’a izafe edilemeyeceği” şeklinde mu’tezeli bir anlayış hakimdir.

İbadet Esaslarında ise, şekli kısmının göz ardı edilerek ibadetlerin tamamen tasavvufî kalıplara sokulduğunu görmekteyiz. Söz gelimi gusul ve abdest, Sünnilerin aldıkları “Şeriat Abdesti” olarak değil de gönül ve kalp temizliğini simgeleyen “Tarikat Abdesti” şeklindedir. Namaz: dua yakarış ve niyaz olarak kabul edilip onun yerine Cem ve Semah ayini icra edilir. Oruçtan maksadın nefis terbiyesi ve nefsi kurban etme olduğu anlayışıdır. Dolayısıyla Ramazan orucu yerine Kerbela hadisesinin yaşandığı Muharrem ayı orucu tutulur. Hac ibadeti ise , “Allah İnsanın Gönlündedir” denilerek Gönül Haccı biçiminde anlaşılır. Yörede Hac ibadeti ayrıca Aleviler için kutsal sayılan başta Kerbela, Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi gibi mekanları ziyaret şeklinde de anlaşılır. Mali bir ibadet sayılan Zekat ise, tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olup, Aleviliğin dini önder ve kurumlarına verilir. Zekat dini kişi ve kurumlarca verilen dini hizmete mukabil Hakkullah, Çerağ Hakkı isimleri altında ifa edilir. Ayrıca devlete verilen vergiler de zekat kapsamında değerlendirilir. Kurban ise, canlı bir hayvanı kesme anlamının yanı sıra Cem ibadeti sonrası yenilen Lokmalar için kullanılır.

Malatya Alevilerinin dini hayatlarına baktığımızda en önemli hususun, Cem ibadeti ve Semah olduğunu görmekteyiz. Yörede kaynağı Kırklar Cemi'ne dayandırılan Cem ayini, Hak-Muhammed-Ali Divanı olarak da adlandırılır. Abdal Musa Cemi, Görgü Cemi, Muhabbet Cemi yörede icra edilen cem çeşitleridir. Bölgesel farklılıklar yörede “Yol bir, sürek binbir”sözüyle açıklanır. Cem ibadetine katılım gerek doğrudan gözlem, gerekse mülakat sonucunda edindiğimiz bilgilere göre, eskiye nazaran epeyce düşmüştür. Bu düşüş özellikle genç ve okumuş nüfusun yoğunluğuyla paralelik göstermektedir. Cem ibadetinin bir parçası olan Semahta ise yöresel farklılıklar görülmektedir. Yöreye has Malatya, Akçadağ ve Arguvan, Ağbaba, Sofra ve Bozok Semahı çeşitlerinin olduğu belirlendi. Alevilik'te karizmatik dini lider konumunda olan Dedelik Kurumu, yörede saygınlığını korusa da Dedeliğin modern dünya düzeninden payını alarak kimi işlevlerini kaybettiği görülmektedir. Yörede yaşatılan en önemli kurumlardan birisi Musahiplik dediğimiz “Yol Kardeşliği”dir. Bu kuruma bakış “Malı mala, canı cana katmak” deyimiyile ifade edilir. Alevi toplumunda hukuksal oto-kontrol mekanizması görevi gören Düşkünlük Kurumu ise yörede caydırıcılığını kaybetmiştir.Bu durumu şehirleşmeyle birlikte sorunların Dede aracılığıyla değil de mahkemeler yoluyla çözümlenmesi getirdiği bir sonuç olarak değerlendirebiliriz.

Malatya Alevilerinin örf ve adetlerini incelediğimizde, isim koymada Sünnilerle farklılık olmadığı görülür. Tevella ve Teberrra anlayışının sonucu olarak yörede çocuklara daha çok Ali, Ali Ekber, Ali Haydar, Muharrem, Cafer, Zeynep, Sakine, Fatma gibi isimler verilir. Musahiplikten sonra en önemli kurumlardan sayılan Kirvelik ise yörede “Kanı kucağıma damladı” deyimiyile ifade edilmektedir. Kirvelik, manevi kardeşlik hükmündedir.Malatya Alevileri fiziki özelliklerinden ötürü tavşan etini yemezler. Yörede tek eşlilik yaygın olup, aile birliğini koruma esastır. Onun için sebepsiz boşanma, aldatma ve zina Düşkünlük sebebi sayılmaktadır.Sünni-Alevi evliliğine “Yezide kuşak çözmek” deyiminden de anlaşılacağı üzere iyi gözle bakılmasa da bölgede çok sayıda Alevi-Sünni evliliğinin olduğunu söyleyebiliriz. Ölen kişi için yörede “Sır oldu, don değiştirdi, Hakka yürüdü” tabirleri kullanılır.Yörede mezar, türbe, kutsal mekan ziyareti son derece önemlidir. Bölgede bulunan başta Zeynal Abidin Türbesi, Hasan-ı Basri Türbesi, Ali Seydi Türbesi, Vayloğ Dede Türbesi gibi ziyaretler, hastalıklara şifa niyetiyle gidilen

uğrak yerleridir. Malatya Alevileri dernek, vakıf ve kültür merkezi gibi sivil toplum kuruluşları üzerinden teşkilatlanmışlardır. Türkiye’de Alevi nüfusunun en yoğun olduğu illerden birisi olan Malatya’da yüz yetmişe yakın Alevi yerleşim yeri vardır. Alevi nüfusunun en yoğun olduğu ilçe ise Arguvan’dır.

KAYNAKÇA

Akkuş, Mehmet, "19. Asırda Bir Bektaşî İcazetnamesi", *İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 1999.

....."Dedegarkınzadeler", *İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara, 1999.

Aksüt, Hamza, *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, Art Yay., Ankara-2002.

.....*Alevi Mezopotamya'dan Anadolu'ya Erenlerin İlk Savaşı*, Yurt Kitap Yay., Ankara, 2006.

.....*Aleviler (Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan)*, 3.baskı, Yurt Kitap Yay., Ankara-2012.

Başaran, Mustafa, *Alevi Ceminde 12 Hizmet*, Mart Matbaacılık, İstanbul-2002.

Bektaşoğlu, Celal Abbas, *Alevilik'te Cem İbadeti*, Kardelen Ofset Matbaacılık, Ankara, Belirtilmeyen Yayın Tarihi.

Birdoğan, Nejat, *Anadolu Ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri; Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları*, Alev Yay , İstanbul, 1992.

Buyruk, Haz., Fuat Bozkurt, Anadolu Matb., İstanbul, 1982.

Canbay Tatar, Hüsniye-Taner Tatar, "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ocaklar Ve İşlevleri", *GÜHBAM Dergisi*, S.69, 2014.

Çelebi, Elvan, *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye (Baba İlyas-ı Horasani ve Sülalesinin Menkabevi Tarihi)*, Haz., Ahmet Yaşar Ocak - İsmail E. Erünsal, TTK Yay., Ankara, 2014.

Dedekarkınoğlu, Hüseyin, *Dede Garkın Süreğinde Cem*, Yurt-Kitap Yay., Ankara-2012.

.....*Aşıkların Dilinden Dede Garkın*, Yurt-Kitap Yay., Ankara, 2015.

....."Dede Garkın Süreğinde Cem Töreni", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.46, GÜHBAM Yay., Ankara, 2008.

Dönmez, Mehmet, *Sosyal Bütünleşme Sürecinde Malatya Aleviliği*, Sonçağ Yay., Ankara,2016.

Duran, Hamiye, *Velayetname-i Hacı Bektaş-ı Veli*, TDV Yay., Ankara, 2014.

Ekinci, Mustafa, *Şah İsmail Ve İnanç Dünyası*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2010.

.....*Anadolu Aleviliği'nin Tarihsel Arka Planı*, Beyan yayınları, İstanbul, 2002.

.....“Aleviliğin Temel Kaynaklarından Biri Olan Buyruk’un İman Ve İslam Esasları Açısından Değerlendirilmesi”, *Harran Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, Yıl:10, S:13, 2004-Şanlıurfa.

.....“Şah İsmail’in Mahlası Hatai Kelimesinin Etimolojisi”, *Harran Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, Yıl:10, S:13, 2004-Şanlıurfa.

Erdoğan Kont, Seher, *Tarihi Gelişim Sürecinde Alevilik'te Dedelik Kurumu (Tunceli ve Erzincan Örneği)*, Y.Lisans tezi, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Üniv., Elazığ, 2012.

Eren, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 2.baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1999.

Eroğlu, Seval, *Arguvan Yöresinde İcra Edilen Semahların Müzikal Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Eröz, Mehmet, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşılık*, Ötüken Yay., İstanbul, 2014.

.....*Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik- Bektaşılık*, 3.Baskı, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 1992.

Fırlı, Ethem Ruhi, *Türkiye’de Alevilik-Bektaşılık*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2006.

.....*Günümüz İslam Mezhepleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2008.

Gregory Abu'l-Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, Çev.Ömer Rıza Doğrul, İ.C, TTK Basımevi, Ankara, 1987.

Gülten, Sadullah, *XVI.Yy. Anadolu'sunda Oğuzların Karkın Boyu*,Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Bilim Dalı, Ankara, 2004.

.....“Anadolu’da Bir Vefai Şeyhi: Tahrir Defterleri Işığında Dede Karkın Hakkında Değerlendirmeler”. *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.59, 2011.

Gündüz, Tufan, *Oğuzlar*, Genel Türk Tarihi, Ed.Hasan Celal Güzel, C.II, Ankara, 2002.

Gürer,Yunus, *Kuluncak'ta Yaşayan Alevilerde Dini Hayat ve Yaygın Halk İnanışları*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2008.

Göyünç, Nejat, *XVI.Yy'da Mardin Sancağı*, İÜEF Yay., İstanbul, 1969.

Jean-Baptiste Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, Editör Stefanos Yerasimos, Çev.,Teoman Tunçdoğan,Kitap Yay., İstanbul, 2006.

Kışlal, Rahime-Ali Yeşilyurt, *Dede Karkın Şiirleri* , Can Matbaası, Mersin, 1999.

Korkmaz, Esat *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Kaynak Yay., 2003.

Kutlu, Sönmez, *Alevilik-Bektaşilik Yazıları*, (2.baskı), Ankara Okulu,Yay., Ankara, 2008.

..... *Din Anlayışında Farklılaşmalar Türkiye’de Alevilik-Bektaşilik*, DİB, Ankara, 2003.

Melikoff, Irene, *Uyur İdik Uyardılar*, (2. Basım), Çev. Turan Alptekin, Demos Yay., İstanbul, 2009.

Ocak , Ahmet Yaşar, *Dede Garkın ve Emirci Sultan*, Dergâh Yay., İstanbul, 2014.

.....*Babailer İsyamı*, Dergâh Yay., İstanbul, 2011.

.....*Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, (4.baskı), İstanbul, İletişim Yay., 2003.

.....*Babailik*, DİA, C.IV,1991, s.373-374.

.....*Baba İlyas*, DİA, C.IV,1991, s.368

.....*Baba İshak*, DİA, C.IV,1991, s.368-369.

Oymak, İskender, *Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1994.

Öz, Mustafa, *Mezhepler Tarihi ve Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yay., İstanbul, 2012.

Özbakır, Akın, *Malatya Kale Yöresi Alevi-Bektaşî İnançlarının Tespit ve Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2010.

Özdemir, Şuayip, *Malatya Örneği Düzleminde Tarihsel Süreç İçerisinde Alevi toplumunca Dini-Sosyal Otorite Olarak Kabul Gören Dedeliğe Günümüz Aleviliğinin Bakış Açısı*, HBVAD, S.47, 2008.

Özerol, Süleyman, *Vayloğ Dede Yaşamı ve Hakkındaki Anlatımlardan Bazıları*, Sage Yay., Ankara, 2014.

Rençber, Fevzi, *Hakk Muhammed Ali Aşkı "Adıyaman Alevileri"*, Gece Kitaplığı Yay., İstanbul, 2014.

Sümer, Faruk, *OĞUZLAR (Türkmenler) Tarihleri-Boy-Teşkilatı-Destanları*, AÜDTCF Yay., İstanbul, 1972.

.....*Karkın*, DİA Md.,C.24, 2001, s.498-499.

.....*Oğuzlar*, C.33, 2007, s.325-330.

Şahin, Haşim, *Ocak*, Md., DİA, C.33, 2007, s.316-317

.....*Vefaiyye*, 42.C, 2012, s.600-603.

.....*Menakbname*, C.29, 2004, s.112-114.

Taşğın, Ahmet, “Safevi-Osmanlı Savaşından İtibaren Dini Söylemin Siyasal Propaganda Aracı olarak Kullanılması: Dede Garkın Örneği”, *HBVD*, S.49, GÜHBAM Yay., 209-223, Ankara, 2009.

Taşğın Ahmet-M.Salih Erpolat-Sadullah Gülten, *Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi DEDE GARKIN*, Önsöz Yay., İstanbul, 2014.

Tihrani, Ebubekir, *Kitab-ı Diyarbekriyye (Çev.Mürsel Öztürk)*, TTK Yay., Ankara, 2014.

Togan, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı, Reşidüddin Oğuznamesi, Tercüme Ve Tahlili*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1982.

Tuğrul, Talip, *Tunceli Aleviliğinde İnanç ve İbadet (Sarı Saltık Ocağı Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Uludağ, Süleyman, *Dede, DİA*, 1994, C.9, s.76.

Üçer, Cenksu, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010.

Üzüm, İlyas, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla ALEVİLİK*, İsam Yayınları, İstanbul, 2008.

Yalçın, Alemdar-Hacı Yılmaz, *Kargın Ocaklı Boyu İle İlgili Yeni Belgeler*, HBVD, Yıl8, S.21, Bahar, 2002.

Yaman, Ali, *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*, Nokta Kitap Yay., İstanbul, 2011.

.....*Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan*, HBVD, 2011, S.60.,S.43-64.

.....*Geçmişten Günümüze Kızılbaş Alevi Dedeleri*, GÜHBAM, I.Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 1999, s.405-423.

.....*Anadolu'da Aleviliğinin Dünü ve Bugünü "Alevilik'te Dedelik Kurumu" (Ocak Sistemi)*, Sakarya Üniv., Yay.,2010, s.541-556.

..... *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Ankara, Elips Kitap Yay., 2006.

..... *Kızılbaş Alevi Dedeleri*, Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., İstanbul, 1998.

.....*Alevilik'te Dedelik ve Ocaklar*, İstanbul, Karacaahmet Sultan Derneği Yay., 2004.

Yaman, Mehmet, *ALEVİLİK (İnanç-Edep-Erkan)*, Demos Yay., İstanbul, 2013.

.....*Alevilik'te Cenaze Hizmetleri*, Can Yay.,İstanbul, 2012.

.....*Alevilik'te Cem*, Can Yay.,İstanbul, 2012.

Yıldız, Harun, *Amasya Yöresi Alevileri (Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetleri)*, Ondokuz Mayıs Ü Sosyal Bilimler Enst., Doktora Tezi, Samsun, 2003.

.....*Alevi -Bektaşî Geleneğinde Musahiplik*, Uluslararası Alevi Bektaşî Sempozyumu I, Isparta, 2005.

Yılmaz, Durali, *Kıyam*, Ötüken Yay., İstanbul, 1997.

.....*Çerağ Uyanacak Mı?*,Ozan Yay., İstanbul, 2003.

İlmihal C.I (*İman ve İbadetler*) ve C.II (*İslam ve Toplum*), TDV Yay., Ankara, 2008.

HBVD,"*Dede Garkın*" Özel sayısı, S.21, Ankara, 2002.

Kaynak Kişiler

Hasan Meşeli, Malatya Hünkar Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı Genel Başkanı, D.1942, Malatya, Lise Mezunu, Emekli.

Süleyman Özerol, D.1953, Araştırmacı-Yazar, Hekimhan- Ballıkaya'da ikamet etmektedir.

Hüseyin Başaran, 1950, Emekli Öğretmen, Malatya-Hekimhan-Ballıkaya köyünde doğdu.

Doğan Ünverdi, D.1957, Lise Mezunu, Malatya Zeynal Abidin Türbesi Vakfı Başkanı.

Songül Tunçdemir, D.1970, Malatya Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı, Üniversite Mezunu.

Ali Göktürk, D.1945, Dede, Malatya Merkez de ikamet etmektedir.

Mustafa Tosun, D.1950, Malatya Zeynel Abidin Cemevi Zâkiri.

Ali İrfan, D.1952, Arguvan Gökağaç Köyü'nde ikamet etmektedir.

Mürteza Aksüt, D.1938, Malatya'da ikamet etmektedir. Dede.

Serdan Kaygusuz, D.1953, Şeyh Hasan Onar Külliyesi Görevlisi. Arapgir-Onar Köyünde İkamet etmektedir.

Mehmet Şenkaya, D.1953, Malatya-Yazıhan-Yukarı Tenci Köyü.

Abdullah Bakır, Ali Seydi Ocağı Dedesi, D.1972, Çiftçi, Lise Mezunu, Arguvan/Emirler köyü sakini.

Muhsin Topalcengiz, Malatya/Ali Kapısı Cemevi Dedesi, D.1959, Serbest Meslek, Lise Mezunu.

Selahattin Ateş, D.1962, Arguvan-Yayıklı Köyü Muhtarı.

Abdulhalim Kösen, D. 1963, Mardin, Derik, Dedeköy'de ikamet etmektedir.

Bektaş Özalp, D.1952, Lise Mezunu, Emekli.

EKLER

1. Mülakat Soruları

Malatya Aleviliğinin ibadet ve inanç esaslarının yerinde ve daha objektif bir şekilde tespit edilebilmesi için Saha Çalışması yapılması gerekiyordu. Bu sebeple biz de 2011-2015-2017 yıllarında alan araştırması yaptık. Farklı tarihlerde yaptığımız Alan araştırmasında mülakatlarda yöre halkına şu soruları yönelttik:

Görüşmenin Yapıldığı Yer :

Kaynak Kişiler	D.tarihi	Meslek	Eğt.durumu

GENEL SORULAR

1. Alevilik nedir?
2. Alevilik din- mezhep-tarikat gruplarından hangisine dahildir?
3. Aleviliğin İslam ile ilişkisi nedir?

İMAN ESASLARI

1. Alevilikteki “Hak- Muhammed-Ali” anlayışı nedir? Kimleri temsil eder? Teslis inancına benzerliği hususunda ne düşünüyorsunuz?
2. “Ehl-i Beyt” kavramı neyi ifade eder? Bu kavrama kimler dahildir?
3. Alevilik ile Şiilik arasındaki ilişki nedir? Benzer ve farklı yönleri nelerdir?
4. Alevilikte Meleklerle İman tasavvuru nasıldır? Cin , şeytan gibi soyut varlıklar hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Alevilikte Kitaplara İman ne şekildedir? Kuran’ın Alevilerin hayatındaki yeri nedir?
6. Peygamberlere İman konusunu bize anlatır mısınız? Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Alevilikteki konumu nedir?

7. Kaza ve Kader konusunda ne düşünüyorsunuz? Kaderde Allah'ın ve insanın rolü, iradesi nedir? “Hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmak” düşüncesine katılıyor musunuz?

8. Alevilikte ahiret tasavvuru yani öldükten sonraki hayat ne şekildedir?

İBADET ESASLARI

1. Alevilikte abdest ve gusül konusunu bize anlatır mısınız? Hangi hallerde alınır?

2. Alevilikte namaz ne şekilde anlaşılır? Halkacık Namazı hakkında bize bilgi verir misiniz?

3. Alevilikte oruç ne şekildedir? Ramazan ve Muharrem oruçları hakkında neler düşünüyorsunuz?

4. Yörede hac ibadeti nasıl anlaşılmalıdır?

5. Alevilerde mali ibadetler var mıdır? Varsa kim tarafından kimlere verilir ?

6. Alevilerde kurban ibadeti ve kurban çeşitleri hakkında bilgi verir misiniz?

ÂDAP-ERKÂN

1. Alevilikte Cem ve Semahın yeri nedir?

2. Cem ibadetinin kaynağı ve tarihçesi hakkında bilgi verir misiniz?

3. Cem Ayini nasıl icra edilir?

4. Malatya'ya has cem ve semah çeşitleri nelerdir?

5. Alevilikte duanın (Gülbang) yeri ve önemi nedir?

5. Musahiplik nedir? Kaynağını nereden alır? Musahiplerin birbirine karşı görevleri nelerdir?

6. Düşkün kime denir? Hangi hallerde düşkün sayılır? Cezası nedir? Nasıl Düşkünlükten çıkılır?

ÖRF- ADETLER

1. Yörede doğum ve ad koyma uygulamaları nasıldır?

2. Sünnet ve kirvelik hakkında bilgi verir misiniz?

3. Evlilik uygulamaları nasıldır?

4. Cenaze merasimi hakkında bilgi verebilir misiniz ?

5. Alevilikte yapılan ziyaretlerle ilgili bilgi verebilir misiniz? Malatya’da ziyaret edilen türbeler, makamlar ve ziyaretler hakkında bilgi verirmisiniz.?

HARAMLAR-HELALLER

1. Alevilikte yasak olan yiyecek içecek nelerdir?
2. Yenilmesi haram olan hayvanlar hangileridir?
3. Alevilerin içkiye bakışı nasıldır?

GÜNCEL KONULAR

1. Alevilerin ibadet ve inanç kaynakları nelerdir?
2. Alevi toplumunun karşılanması gereken ihtiyaçları nelerdir?
3. Devletin Alevi Açılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Din dersinin zorunlu olmasını ve Aleviliğin ders kitaplarına girmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Diyanet İşleri Başkanlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

DEDE OCAKLARI

1. Dede kime denir? Dedede olması gereken özellikler nelerdir? Dedenin vazifeleri nelerdir?
2. Dede Ocakları neyi ifade eder?
3. Dede Ocaklarını belirleyen temel kriterler hangileridir?
4. Malatya’daki Dede Ocakları hangileridir?
5. Dede Garkın Ocağı, Ali Seydi Ocağı, Şah İbrahim Veli Ocağı arasındaki ilişkileri nasıldır?

2. Fotoğraflar

Foto 1: Malatya İli Yazıhan İlçesi Yukarı Tenci Köyü'nde bulunan Kızıldeli Seyyid Ali Sultan Türbesi (Dış görünüşü).

Foto 2: Mehmet Şenkaya ile Kızıldeli Seyyid Ali Sultan Türbesini ziyaret ettik (İç kısmı).

Foto 3: Mardin İli Derik İlçesi Dedeköy’de bulunan Dede Garkın Türbesi (Dış görünüşü).

Foto 4: Dede Garkın Türbesi (İç kısmı).

Foto 5: Türkiye'nin ilk çadır cemevi olan Malatya Çavuşoğlu Mahallesi'ndeki Ali Kapısı Derneği Cemevi.

Foto 6: Ali Kapısı Derneği Başkanı Muhsin Topalcengiz Dede ile Alevilik üzerine söyleşi yaptık.

Foto 7: Malatya İli Arguvan İlçesi Kızık Köyü'nde bulunan Kutsal Balıklar Gölü.

Foto 8: Malatya İli Hekimhan İlçesi Ballıkaya Köyü Şah İbrahim Veli Dergahı'nda Alevi vatandaşlarla mülakat yaptık.

Foto 9: Tarihteki ilk cemevi sayılan Büyükocak Cemevi'nin girişi (Arapgir İlçesi Onar köyü).

Foto 10: Büyükocak Cemevi'nin iç kısmı.

Foto 11: Şeyh Hasan Onar Türbesi Arapgir İlçesi Onar Köyü.

Foto 12: Yazılıhan İlçesi İri Ağaç Köyü'ndeki Ali Seydi ziyareti ve çeşmesi.

Foto 13: Malatya Zeynal Abidin Cemevi'nde icra edilen Cem Ayini sonrası.

Foto14: Seyyid Ednai ve Seyyah Tavernier'in bahsettiği Circip Çayı (Mardin İli Derik İlçesi Dedeköy).

Foto 15: İmam Ca'fer Türbesi (Arguvan Ermişler Köyü).

Foto 16: Cem Ayini sonrası 'Lokma'lar yenildi. (Zeynal Abidin Vakfı Battalgazi).

Foto 17: Malatya Battalgazi'deki Hasan Basri Türbesi.

Foto 18: Vayloğ Dede Türbesi Hekimhan İlçesi Mezirme/Ballıkaya Köyü.

Foto 19: Akçadağ İlçesi Ziyaret Köyü'ndeki Sultan Yusuf Ziyareti.

Foto 20: Zeynal Abidin Türbesi (Malatya-Battalgazi).